

การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง"ตุ้ง"ในเขตจังหวัดเชียงใหม่
และจังหวัดเชียงราย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง"ตุ้"ในเขตจังหวัดเชียงใหม่
และจังหวัดเชียงราย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2547

ชชาติ งานดี. (2547) การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง “ตุ่ง” ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และ
จังหวัดเชียงราย ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ ,
รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ .

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณี รูปแบบ และ
กระบวนการสร้างตุ่งในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย

ผลการวิจัยพบว่าตุ่งเป็นเครื่องสักการบูชาในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและใช้ในการประกอบพิธี
กรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ตุ่งเป็นธงชนิดหนึ่งแต่จะแตกต่างกันในการนำไปใช้ธงจะผูกขนานไปกับพื้นส่วนตุ่ง
จะแขวนห้อยตั้งฉากกับพื้นดิน ตุ่งมีประวัติการใช้และความเป็นมาที่ยาวนานมาแต่โบราณ ถือได้ว่าเป็นภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้สร้างตุ่งจะเรียกกันว่า “ช่างทำตุ่ง” ในการ
สร้างตุ่งหรือทำตุ่งจะเรียกว่า “การตัดตุ่ง” วัสดุที่ใช้ในการสร้างตุ่งมีกระดาษ ผ้าไหม ไม้และสังกะสี ตุ่งมีหลาย
ประเภท ในการสร้างตุ่งแต่ละประเภท ช่างทำตุ่งจะเลือกใช้วัสดุที่แตกต่างกันตามลักษณะและประเภทของตุ่ง
ตามความเหมาะสม ตุ่งแต่ละประเภทจะมีรูปแบบ โครงสร้างและวัสดุที่ใช้แตกต่างกัน ตุ่งที่มีประเภทเดียวกัน
จะมีโครงสร้างและรูปร่างคล้ายคลึงกันแต่จะแตกต่างกันตรงส่วนประกอบและลวดลายเท่านั้น ตุ่งมีโครงสร้าง 3
ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนตัวและส่วนหาง ส่วนหัวตุ่งบางประเภททำด้วยไม้ไผ่หรือกระดาษแข็ง มีคติความเชื่อใน
การสร้างตุ่งเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและอุทิศส่วนกุศลให้กับตนเองและญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว สรุปได้ว่ามีตุ่ง
อยู่ 2 ลักษณะ คือ ตุ่งทำบุญและตุ่งทำทาน สำหรับการสร้างตุ่งยังมีคติความเชื่อว่าการถวายตุ่งก็จะเป็นการ
สร้างอานิสงค์และมหาคุณที่ยิ่งใหญ่ ในประเพณีต่างๆของท้องถิ่นจะใช้ตุ่งเป็นเครื่องมือร่วมในการประกอบพิธี
กรรม ถือกันว่าตุ่งเป็นเครื่องมือสำคัญจะขาดไม่ได้ รูปแบบของตุ่งแบ่งตามลักษณะการใช้งานออกเป็น 2
ลักษณะ คือ ตุ่งที่ใช้ในงานมงคล และตุ่งที่ใช้ในงานอวมงคล การใช้ตุ่งต้องใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และ
ตรงตามประเภทของตุ่ง ตุ่งบางประเภทไม่สามารถนำไปใช้ทดแทนกันได้ ตุ่งแบ่งตามรูปร่างได้ 3 ประเภท คือ
ตุ่งที่มีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตุ่งที่มีรูปสามเหลี่ยม ตุ่งที่มีรูปร่างอื่นๆ กระบวนการสร้างตุ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน
คือ ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนตัดตุ่งตามประเภท ขั้นตอนตัดลวดลายประดับ ขั้นตอนตกแต่ง ในการนำตุ่งไปใช้
งานจะแขวนตุ่งไว้กับเสาไม้ไผ่ ส่วนที่แขวนตุ่งเรียกว่า “ไม้ค้ำตุ่ง” ปัจจุบันการสร้างตุ่งของช่างทำตุ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ตุ่งตัด ตัวตุ่งจะทำด้วยกระดาษหรือผ้า ช่างนิยมตัดตุ่งด้วยกรรไกรและตกแต่งลวดลาย
ด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ลวดลายต่างๆจะมีเอกลักษณ์ของตนเอง อีกลักษณะหนึ่งคือ ตุ่งทอ ตัวตุ่งจะทอ
จากด้ายหรือไหม ลวดลายต่างๆของตุ่งจะมีรูปแบบเหมือนกัน

AN ANALYSIS STUDY IN THAI WISDOM ABOUT TUNG
AT CHIANGMAI AND CHIANGRAI

Presented in partial fulfillment of the requirement
for the Master Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University

May 2004

Chuchat Ngandee . (2004) *An analysis study in Thai Wisdom about "Tung"*

at Chiangmai and Chiangrai . Master thesis , M.Ed. (Art Education).Bangkok : Graduate

School , Srinakharinwirot University . Advisor Committee : Assoc Prof. Wunnarat

Tungcharoen , Assoc . Prof. Prit Supasetsiri .

The research purposes to an analysis study of "Tung" , the flag in Chiangmai and Chiangrai provinces in the aspect of Thai wisdom , believing , tradition , shapes , and the process of making it.

The study result is as following : Tung is the venerated offerings for the buddhists to celebrate their religion ceremonies and other monastic rituals . "Tung" is a kind of Flag . different by using the flag hang along the ground in parallel way . On another hand , "Tung" is on degree . It has a long interested history , It's the one of Thai Notheastern local craftsmanship , the maker called "Tud-Tunf". It is generally made of paper . undyed cloth , wool , wood are zinc . There are many kinds of it , in procodure of product the craftman has to choose the appropriate inventories by following attributive of each kind .Each kind of "Tung" has individual model , structure and inventory , the same type of them have the similar model and structure however they have different in design . The structure of flag consists of three part : the top , which made of bamboo or stiff paper the central and the end . People have faith in making "Tung" for worship and to make devote the merit for themselves and deadly kinship. Otherwise it is a component which use in many auspicious occasions . They also believed that making "Tung" is like doing virtuousness. Moreover , we can separate the flag into two types of using , the first type is used in an auspicious ceremony and another type is used for an inauspicious . And it's very important for using the right flag on any occasion , in capably replace for the others . By using the model , there are three types of "Tung" : the rectangular shape , triangle shape and others shape . The process of making "Tung" consists of four steps , the first step is the meterial preparation then copy the flag from the model , after that drawing and cutting a decoration step . On purposeful occasion , the flags will be hung at the top of bamboo flagstaffs which called "Mai Kang Tung" . Nowaday "Chang Tam Tung" makes two types of "Tung" the first one call "Tung Tud" which made from paper or undyed cloth cutting buy seissor decorate with gold and silver paper on individual design and another one called "Tung Thor" which weave from string or silk with the same or similar design .

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

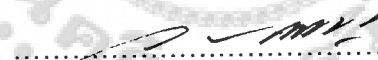
การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง “ ตุง ” ในเขตจังหวัดเชียงใหม่
และจังหวัดเชียงราย

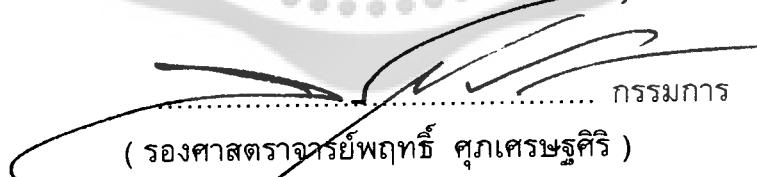
ของ
นายชูชาติ งานดี

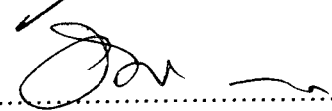
ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

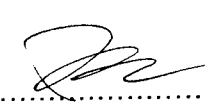

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์)
วันที่ 23 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2547

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์วรัณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ สุขเศรษฐศิริ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวลลอ ทินนันธ์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ดี ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญประธานกรรมการที่ปรึกษา และรองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ กรรมการที่ปรึกษา ทั้งสองท่านได้กรุณาให้คำแนะนำ เสนอแนะ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนให้กำลังใจในการทำวิจัยตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอหมัสการกราบขอบพระคุณ พระครูอุปถัมภ์บุญสาร ขอขอบพระคุณนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร นายคุสิต ชวชาติ นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ นางบัวไหล คณะปัญญา นายเบญจพล สิทธิประณีต นายพลเทพ บุญหมื่น นางบัวคลี่ พูวันและคณะช่างทำตุ๊ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์และบรรลุตามวัตถุประสงค์

ขอขอบใจเพื่อนๆและน้องทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ช่วยเหลือให้เอกสารหนังสือข้อมูล ท้องถิ่นต่างๆและช่วยเหลือในการจัดเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาและครูอาจารย์ ผู้วางพื้นฐานการศึกษาเบื้องต้นและการศึกษาขั้นสูงแก่ผู้วิจัยและขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวที่ได้ให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

ชวชาติ งานดี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	7
ข้อมูลเกี่ยวกับตุง.....	9
ความหมาย.....	9
ประวัติความเป็นมาของธงสากล.....	9
ความเชื่อและประวัติความเป็นมา.....	11
วัตถุประสงค์ของการใช้ตุง.....	14
ประเภทของตุง.....	14
ตุงไชย.....	14
ตุงไย.....	16
ตุงกระด้าง.....	17
ตุงสิบสองราศี.....	17
ตุงคำคิง.....	18
ตุงไล่หมี.....	18
ตุงพระบด.....	19
ตุงเจดีย์ทราย.....	19
ตุงค้าง.....	19
ตุงดิน.....	20
ตุงทราย.....	20
ตุงไม้.....	20
ตุงจัน.....	21
ตุงเหยือก.....	21
ตุงข้าวเปลือก – ตุงข้าวสาร.....	22
ตุงเงินตุงคำ.....	22
ตุงตะขาบตุงจระเข้.....	22
ตุงพันทนาหรือตุงชาววา.....	23
ตุงแดง.....	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	ดุงเหล็กดุงทอง..... 24 ดุงสามหาง..... 25 ช่อน้อย..... 25 ช่อช้าง..... 26 ชื่อนำทาน..... 26 ลักษณะของดุงที่พบในล้านนา..... 26 กระบวนการทำดุง..... 28 ประเพณีพื้นเมืองล้านนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุง..... 32 ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลาย..... 35 ความหมายของลวดลาย..... 35 ลายไทยที่เกี่ยวข้องกับดุง..... 37 ข้อมูลเกี่ยวกับช่างทำดุง..... 40 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร..... 40 นางบัวไหล คณะปัญญา..... 40 นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์..... 41 นายเบญจพล สิทธิประณีต..... 41 นายพลเทพ บุญหมื่น..... 42 นายดุสิต ชวชาติ..... 42 นางบัวคลี่ พูวัน..... 43 นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ..... 43 นางเรือนมูล ปีกยะดา..... 43 นางคำคำ ภีระบรรณ..... 44 นางยุพยง ศักดา..... 44 นางรุณ กัลยาณกุล..... 44 นางแพงดา เกิดทอง..... 45	
3	วิธีดำเนินการวิจัย..... 46 กลุ่มตัวอย่าง..... 46 การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 47 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 49	
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 49 วัสดุอุปกรณ์ในการทำดุง..... 50 เครื่องมือที่ใช้ในการทำดุง..... 50	

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ) วัสดุที่ใช้ในการทำดุง.....	51
โครงสร้างของดุง.....	53
ส่วนหัวดุง.....	53
ส่วนตัวดุง.....	53
ส่วนหางดุง.....	53
รูปแบบและลวดลายของดุงที่ทำอยู่ในปัจจุบัน.....	65
ดุงไชย.....	65
ดุงสิบสองราศี.....	87
ดุงสามหาง.....	96
ดุงค่ากึ่ง.....	113
ดุงไล่หุม.....	125
ช่อช้าง.....	134
ช่อไผ่ทวน.....	139
ช่อน้อย.....	147
คติความเชื่อเกี่ยวกับดุง.....	152
ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุง.....	153
กระบวนการสร้างสรรค์.....	154
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	156
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	156
ขอบเขตของการวิจัย.....	156
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	157
สรุปผลการวิจัย.....	157
วัสดุอุปกรณ์ในการทำดุง.....	157
โครงสร้างของดุง.....	157
รูปแบบลวดลาย.....	158
คติความเชื่อเกี่ยวกับดุง.....	159
ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุง.....	159
กระบวนการสร้างดุง.....	160
อภิปรายผล.....	160
ข้อเสนอแนะ.....	162
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	162
ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	162

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	163
ภาคผนวก.....	167
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	171

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของคุงไชย.....	81
2	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของคุงสิบสองราศี.....	93
3	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของคุงสามหาง.....	109
4	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของคุงคำคิง.....	113
5	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของคุงไล่หู่.....	125
6	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของซ้อข้าง.....	134
7	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของซ้อนำทาน.....	139
8	แสดงการเปรียบเทียบสวดลายของซ้อน้อย.....	150

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ดุงไชย.....	15
2 ดุงโย.....	16
3 ดุงกระด้าง.....	16
4 ดุงสิบสองราศี.....	17
5 ดุงค่าคิง.....	18
6 ดุงไล่หุม.....	18
7 ดุงเจดีย์ทราย.....	19
8 ดุงดิน.....	20
9 ดุงทราย.....	20
10 ดุงไม้.....	20
11 ดุงจีน.....	21
12 ดุงเหี้ยก.....	21
13 ดุงข้าวเปลือก.....	21
14 ดุงข้าวสาร.....	21
15 ดุงเงิน.....	22
16 ดุงคำ.....	22
17 ดุงตะขาบดุงจระเข้.....	22
18 ดุงแดง.....	23
19 ดุงเหล็กดุงทอง.....	24
20 ดุงสามหาง.....	24
21 ช้อนน้อย.....	25
22 ช้อนข้าง.....	25
23 ช้อนทาน.....	26
24 ดุงทอของไทยลื้อ.....	27
25 ดุงพื้นเมือง.....	28
26 การสิบชะตา.....	33
27 โครงสร้างดุงไชย.....	54
28 โครงสร้างดุงโย.....	54
29 โครงสร้างดุงกระด้าง.....	55
30 โครงสร้างดุง 12 ราศี.....	55
31 โครงสร้างดุงค่าคิง.....	56
32 โครงสร้างดุงไล่หุม.....	56
33 โครงสร้างดุงดิน.....	57

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
34 โครงสร้างตุงทราย.....	57
35 โครงสร้างตุงไม้.....	58
36 โครงสร้างตุงจีน.....	58
37 โครงสร้างตุงเหียง.....	59
38 โครงสร้างตุงข้าวเปลือก.....	59
39 โครงสร้างตุงข้าวสาร.....	60
40 โครงสร้างตุงเงิน.....	60
41 โครงสร้างตุงคำ.....	61
42 โครงสร้างตุงแดง.....	61
43 โครงสร้างตุงสามหาง.....	62
44 โครงสร้างตุงเหล็ก-ตุงทอง.....	62
45 ตุงตะขาบ-ตุงจระเข้.....	63
46 ช่อน้อย.....	63
47 ช่อช้าง.....	64
48 ช่อนำทาน.....	64
49 ตุงไชยของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร.....	65
50 ตุงไชยของนางบัวไหล คณะปัญญา.....	67
51 ตุงไชยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	68
52 ตุงไชยของนายเบญจพล สิทธิประณีต.....	70
53 ตุงไชยของนายพลเทพ บุญหมื่น.....	71
54 ตุงไชยของนายดุสิต ชวชาติ.....	72
55 ตุงไชยของนางบัวคลี่ ฟูวัน.....	74
56 ตุงไชยของนางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ.....	75
57 ตุงไชยของนางเรือนมูล ปีกยะดา.....	76
58 ตุงไชยของนางคำคำ ภิระบรรณ.....	77
59 ตุงไชยของนางยุพยง ตักดา.....	78
60 ตุงไชยของนางรุณ กัลยาณกุล.....	79
61 ตุงไชยของนางแพงดา เกิดทอง.....	80
62 ตุงสิบสองราศีของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร.....	87
63 ตุงสิบสองราศีของนางบัวไหล คณะปัญญา.....	89
64 ตุงสิบสองราศีของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	90
65 ตุงสิบสองราศีของนายพลเทพ บุญหมื่น.....	91
66 ตุงสิบสองราศีของนางบัวคลี่ ฟูวัน.....	92

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
67 ดุ่งสามหางของนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร.....	96
68 ดุ่งสามหางของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	100
69 ดุ่งสามหางของนายเบญจพล สิทธิประณีต.....	103
70 ดุ่งสามหางของนายดุสิต ชวชาติ.....	106
71 ดุ่งคำคิงของนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร.....	113
72 ดุ่งคำคิงของนายเบญจพล สิทธิประณีต.....	116
73 ดุ่งคำคิงของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	119
74 ดุ่งไส้หมูของนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร.....	125
75 ดุ่งไส้หมูของนางบัวไหล คณะปัญญา.....	126
76 ดุ่งไส้หมูของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	127
77 ดุ่งไส้หมูของนายเบญจพล สิทธิประณีต.....	128
78 ดุ่งไส้หมูของนายดุสิต ชวชาติ.....	129
79 ดุ่งไส้หมูของนายพลเทพ บุญหมื่น.....	130
80 ช่อช้างของนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร.....	134
81 ช่อช้างของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	135
82 ช่อช้างของนางบัวไหล คณะปัญญา.....	136
83 ช่อนำทานของนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร.....	139
84 ช่อนำทานของนายดุสิต ชวชาติ.....	140
85 ช่อนำทานของนางบัวไหล คณะปัญญา.....	140
86 ช่อนำทานของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	142
87 ช่อนำทานของนายพลเทพ บุญหมื่น.....	143
88 ช่อน้อยของนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร.....	147
89 ช่อน้อยของนายดุสิต ชวชาติ.....	147
90 ช่อน้อยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์.....	148
91 ช่อน้อยของนางบัวไหล คณะปัญญา.....	148
92 ช่อน้อยของนายเบญจพล สิทธิประณีต.....	148
93 ช่อน้อยของนายพลเทพ บุญหมื่น.....	149

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตราที่ 7 กล่าวไว้ว่า

ในกระบวนการเรียนก็ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. 2542: 5)

จากมาตราดังกล่าวทำให้เกิดมาตรา 23 ในหมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาที่เน้นการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองและสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และภาษาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเป็นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม ของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของคนในสังคมได้แก่ ครอบครัว ชุมชน และสังคม โลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคม-ไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจประสบการณ์เรื่อง การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเป็นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. 2542: 12-13)

จากแนวทางจัดการศึกษาใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นอกจากจะให้ความสำคัญกับผู้เรียนแล้ว ยังเน้นความรู้เรื่องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในชุมชนสังคม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม

ดังนั้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญา จึงเป็นจุดสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ที่สวนกระแส ประเทศไทย ต้องได้รับการปฏิรูปการศึกษาอย่างเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาคน ตามกระแสของการเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้ที่เป็นศิลปะ วัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญา จึงเป็นจุดสำคัญที่จะเป็นตัวยืนหยัดเพื่อการดำรงอยู่ของรากเหง้าแห่งปัญญาของประเทศชาติ ท่ามกลางกระแสความรู้ที่เข้ามามีบทบาทในปัจจุบัน

ศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญกับมนุษย์ ซึ่งมีภาพซ้อนที่มีการพัฒนาและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการนำภูมิปัญญาไทยเข้ามาสู่กระบวนการเรียนการสอนนั้น เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า ศิลปะนั้นมีรากความคิดและศิลปะยังสะท้อนกลับไปสู่การพัฒนาชุมชน แขนงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพฤตินิสัย ศึกษาสำหรับสังคมไทย ซึ่งเป็นโครงการร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) สำนักนายกรัฐมนตรี สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง(สวพศ.) และคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2544:47) ได้เสนอการพิจารณาภาพรวมของภูมิปัญญาหรือภูมิปัญญาไทย ไว้ดังนี้

- (1) วิธีการดำรงชีวิต (Livelihood)
- (2) ขนบธรรมเนียมประเพณี (Tradition)
- (3) ปรัชญาความเชื่อ (Philosophy and belief)
- (4) เรื่องเล่าพื้นบ้าน (Folklore)
- (5) ความเชื่อทางศาสนา(Religion)
- (6) การละเล่นพื้นบ้าน(Folkplay)
- (7) ศิลปะและงานช่าง(Arts and Craft)
- (8) ภูมิปัญญาร่วมสมัย (Contemporary Wisdom)

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544:42) กล่าวว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา

ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานที่อยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่น ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอา หรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

สิริกร ไชยมา (2544:1) กล่าวว่า

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จนได้รับการยอมรับในสังคมนั้นๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่น มีวิธีการสร้างสรรคงานเพื่อตอบสนองความต้องการด้านปัจจัยสี่คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนี้ยังสร้างสรรคสิ่งเพื่อตอบสนองความต้องการทางใจ เช่น ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม และศิลปกรรม ในส่วนที่เป็นศิลปกรรมที่คนในท้องถิ่นสร้างสรรคขึ้นโดยใช้วัสดุที่ได้จากท้องถิ่นและวิธีสร้างสรรคที่เป็นของตน เพื่อประโยชน์ในการ

ดำรงชีวิตหรือใช้ในครอบครัวและชุมชน ทั้งยังมีการสืบทอดการสร้างสรรค์งานต่อกันมา ศิลปะรูปแบบนี้เรียกว่า ศิลปะพื้นบ้าน พื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน เกิดจากประสบการณ์สืบทอดมาทั้งทางประสบการณ์ทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้ใหญ่หรือผู้ที่สืบทอดกันมา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง ที่นำมาแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก่ปัญหาการดำเนินชีวิตได้อย่างสมสมัย เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (People Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local Wisdom) ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเกิดการสะสมการเรียนรู้มา เป็นระยะเวลายาวนาน คณะกรรมการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ (สัมฤทธิ์ ทองเถื่อน. 2537:3; อ้างอิงจากคณะกรรมการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ. 2534 : 13)

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ได้รับการกล่าวถึงว่ามีความสำคัญมากในยุคเร่งรัดพัฒนาในปัจจุบัน ที่เป็นยุคเปิดเสรีไร้พรมแดน ทั้งนี้ด้วยความสำนึกร่วมกันว่า คนไทยเรามีมรดกทางปัญญาสั่งสมไว้มาก เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง ทำให้คนไทย ไม่เห็นคุณค่ามรดกทางปัญญาของเรา แต่ไปเรียนรู้รับเอากระแสวัฒนธรรมตะวันตก ที่มีอิทธิพลครอบงำไปทั่วโลกจนกลายเป็นสากลนิยมในการรับรู้ของเรา ยิ่งในสภาวะปัจจุบันสังคมไทยถูกกระแสวัฒนธรรมสังคมนิยมโลกาภิวัตน์ ผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด ระบบการผลิตและบริโภค (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2540:6)

ภูมิปัญญาชาวบ้านถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการสั่งสม สืบทอด และคลี่คลายพัฒนามาเป็นระยะเวลายาวนาน นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันได้รับการกล่าวถึงกันแทบทุกวงการโดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน นักวิชาการ นักศึกษา ว่ามีค่ายิ่งแก่การศึกษาเพื่อนำมาประกอบการแก้ปัญหาสังคมและประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณประโยชน์แก่ชาวบ้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสรรค์ เพื่อการกินดีอยู่ดี และการมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ทั้งยังควรแก่การส่งเสริมให้มีการสืบทอดรักษามรดกทางภูมิปัญญาของชาวบ้านนั้นไว้อีกด้วย (มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และคณะ. 2539)

ซึ่งอมรรัตน์ ปานกล้า อ้างจาก ประเวศ วะสี ที่กล่าวว่า เพราะการรักษาภูมิปัญญา ชาวบ้านจึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะรักษารากเหง้าของสังคมไทยไว้ได้ “ถ้าคนไทยเป็นคนที่มีบุคลิก และมีสติปัญญาสมดุลในแง่ที่ว่ารู้จักตัวเรารู้จักบ้านเรือนเราดีพอ ทันโลกสมัยใหม่พอและมีวิจรรณญาณที่จะเลือกสิ่งที่ดีงามทั้งที่เป็นมรดกสั่งสมของเราหรือของใหม่ที่เรารับรู้เข้ามาผสมผสานเป็นอย่างดี เราก็จะไปรอดในศักดิ์ศรีที่เป็นตัวของเราเอง ระบบคุณค่ามันอยู่ตรงนี้ ดังนั้นจึงเป็นแรงจูงใจให้สนใจในเรื่องเดียวกัน (อมรรัตน์ ปานกล้า. 2539 : 33)

ภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนต่างๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จากคติความเชื่อในการดำรงชีวิต จากการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และจากประเพณีวัฒนธรรม จึงเป็นสาระสำคัญที่สามารถบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรือง หรือเสื่อมถอยของสังคมนั้นๆ ในแต่ละช่วงเวลาได้ และเป็นสิ่งที่ลูกหลานของชุมชนนั้นควรจะต้องศึกษาและรับรู้ เพื่อให้เกิดความรักษ์และหวงแหนมรดกทางภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสมไว้ด้วย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในภาคเหนือ ซึ่งมีรากฐานเกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านได้เป็นที่ยอมรับ และนำไปปฏิบัติต่ออย่างแพร่หลายในชุมชนขยายออกไปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมิได้มีลักษณะจำกัดเฉพาะถิ่นแต่มีลักษณะเป็นสากล เป็นภูมิปัญญาแห่งการอาหาร มุ่งให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติซึ่งเป็นกฎสากลของภูมิปัญญาท้องถิ่น (เอกวิทย์ ณ ถลาง . 2544 : 37-38)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้เห็นในลักษณะรูปธรรมอย่างชัดเจน ได้แก่ จำพวกเครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้างอาคารบ้านเรือน สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะแขนงต่างๆ และภูมิปัญญาที่อยู่ในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ กิจกรรมอื่นๆ ที่ล้วนแล้วแต่แฝงด้วยความคิด กลวิธีอัน

แบบยล ลึกซึ้ง ขาญฉลาด ในการอบรมสั่งสอนผู้คน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างที่มีเอกลักษณ์อย่างชัดเจน เป็นที่ยอมรับและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ตุ้ง เป็นงานศิลปกรรมประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมในดินแดนแห่งอารยธรรมล้านนา (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. 2544: 83)

ตุ้ง เป็นศิลปกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณ เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นล้านนา

ศิริชัย บุญญธอส.(2538 : 38-39) กล่าวว่า ตุ้งเป็นสิ่งหนึ่งที่มีส่วนร่วมในประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ใช้ในงานพิธีทางพระพุทธศาสนาทั้งในงานมงคลต่างๆ และงานอวมงคล ตุ้งในงานมงคลถือเป็น “ตุ้งทำบุญ” ส่วนตุ้งในพิธีอวมงคลถือเป็น “ตุ้งทำทาน”

ตุ้งเป็นสิ่งที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในงานพิธีทางพระพุทธศาสนาทั้งในงานมงคลและอวมงคลต่าง โดยมีขนาดรูปร่าง และรายละเอียดด้านวัสดุตกแต่งต่างๆ แตกต่างกันไปตามความเชื่อและพิธีกรรมตลอดจนตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่นด้วย

จุดประสงค์ของการทำตุ้งก็คือ ทำถวายเป็นพุทธบูชาโดยทั้งชาวไทยวน ไทยลื้อ ไทยจีน และไทใหญ่ จะถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่คนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อว่ามีเมตตายไปแล้ว จะได้เกาะยึดชายตุ้งขึ้นสวรรค์ (ทรงศักดิ์ ปรารักษ์พัฒนากุล.2538 : 111)

ปัจจุบันศิลปะการทำตุ้ง ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบล้านนาไทย ยังคงมีช่างทำตุ้งที่มีความสามารถบ้าง แต่นับวันก็จะมีจำนวนลดน้อยลงไป เนื่องจากช่างแต่ละท่านมีอายุมาก อยู่ในวัยชรา ขาดการสืบสานจากคนรุ่นใหม่ อาจมีสาเหตุหลายประการเช่น การสร้างสรรคและกระบวนการมีขั้นตอนค่อนข้างยาก ต้องใช้เวลา และพรสวรรค์ ถึงจะมีผู้ที่สนใจศึกษาความรู้เกี่ยวกับตุ้งก็มีอยู่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น ส่วนที่เหลืออยู่ในภาวะที่เสี่ยงกับการสูญหายทั้งจากอายุขัยของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอด ที่นับวันจะลดน้อยถอยลงไป

การทำตุ้ง เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้จะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมสมัยโลกาภิวัตน์ แต่ก็ยังได้รับความสนใจ อนุรักษ์ และสืบสานตลอดมา

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องตุ้งซึ่งเป็นงานศิลปกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ยังคงมีการสืบทอด ผลงานของช่างพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้า อีกทั้งเป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา การสร้างสรรค สืบสาน อนุรักษ์ไว้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการสร้างตุ้ง
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและประเพณี กระบวนการสร้างสรรค รูปแบบของตุ้ง

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตุ้งที่จะนำไปสู่การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นในระบบการศึกษาของไทย ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. ได้ข้อมูลเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาเฉพาะตุงไชย ตุงสิบสองราศี ตุงสามหาง ตุงคำคิง ตุงไล่หมู ช่อช้าง ช่อนำทาน ช่อน้อย
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร

ประชากร คือ ตุงที่ชาวบ้านในท้องถิ่นใช้ภูมิปัญญาทำขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายได้แก่
ตุงไชย ตุงสิบสองราศี ตุงสามหาง ตุงคำคิง ตุงไล่หมู ช่อช้าง ช่อนำทาน ช่อน้อย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือตุงชนิดต่างๆที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทำขึ้นทำขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย
ได้แก่ตุงไชย ตุงสิบสองราศี ตุงสามหาง ตุงคำคิง ตุงไล่หมู ช่อช้าง ช่อนำทาน ช่อน้อยโดยการคัดเลือกแบบ
เจาะจงจากกลุ่มช่าง 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มตุงในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยผลงานของ

- 1.1 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร (อายุ 84 ปี)
บ้านเลขที่150/78 ถนน เชียงใหม่ทางดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่(053-275081)
- 1.2 นางบัวไหล คณะปัญญา (อายุ 73 ปี)
บ้านเลขที่ 19 ซอยกุหลาบ ถนนเชียงใหม่-ลำพูน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ (053-279721)
- 1.3 นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ (อายุ 51 ปี)
บ้านเลขที่ 57/14 ถนนรัตนโกสินทร์ ซอย 1 ตำบลวัดเกตุ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ (053-243886)
- 1.4 นายเบญจพล สิทธิประณีต (อายุ 45 ปี)
บ้านเลขที่ 8/10 ถนนเจริญเมือง ตำบลวัดเกตุ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (053-
245663)
- 1.5 นายพลเทพ บุญหมื่น (อายุ 35 ปี)
บ้านเลขที่ 69 หมู่11 ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (053-817344)
- 1.6 นายดุสิต ชวชาติ (อายุ 57 ปี)
บ้านเลขที่ 96 ถนนท้ายวัง ตำบลช้างม้อย อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่ (053-
251115)

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มตุงในจังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วยผลงานของ

- 2.1 นางบัวคลี ฟูวัน (อายุ 54 ปี)
บ้านเลขที่ 465 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (053-
955507)
- 2.2 นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ (อายุ 66 ปี)
บ้านเลขที่ 403 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
- 2.3 นางเรือนมูล ปิอกยะดา (อายุ 53 ปี)
บ้านเลขที่ 121 หมู่ที่ 11 ตำบลแม่คำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
- 2.4 นางคำคำ ภีระบรรณ (อายุ 50ปี)
บ้านเลขที่ 117หมู่ที่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150

- 2.5 นางยุพยง ตักดา (อายุ 50 ปี)
บ้านเลขที่ 163/1 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
- 2.6 นางรูน กัลยาณกุล (อายุ 49 ปี)
บ้านเลขที่ 184 หมู่ที่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
- 2.7 นางแพงตา เกิดทอง (อายุ 27 ปี)
บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
57160

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ตุ้ หมายถึง ทุ้งซึ่งใช้เป็นเครื่องสักระบุงและเป็นเครื่องใช้ประดับตกแต่งของการประกอบพิธีกรรม ในประเพณีของชาวล้านนา ทำด้วยวัตถุต่างๆ เช่น ฝ้า กระดาษ ไม้ หรือ โลหะ

ช่างทำตุ้ หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความสามารถได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ประดิษฐ์ประดิษฐ์ต่าง ๆ ได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถที่ได้รับการเรียนรู้ สัมผัสประสบการณ์และถ่ายทอดโดยมีกระบวนการเป็นขั้นตอนจากบรรพบุรุษ

ประเพณีพื้นเมือง หมายถึง ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆของท้องถิ่นในจังหวัดภาคเหนือตอนบนได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน แพร่ น่านและแม่ฮ่องสอนที่ได้ปฏิบัติสืบมาแต่เดิมเช่น ประเพณีการสืบชะตา ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่ ประเพณีการตาย

ล้านนา หมายถึง จังหวัดภาคเหนือตอนบนได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน

ตัดตุ้ หมายถึง การทำตุ้หรือการสร้างตุ้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกประเภทเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ข้อมูลเกี่ยวกับตุง
 - 2.1 ความหมาย
 - 2.2 ประวัติและความเป็นมาของธงสากล
 - 2.3 ความเชื่อและประวัติความเป็นมา
 - 2.4 วัตถุประสงค์การใช้ตุง
 - 2.5 ประเภทของตุง
 - 2.6 ลักษณะของตุงที่พบในล้านนา
 - 2.7 กระบวนการทำตุง
 - 2.8 ประเพณีพื้นเมืองล้านนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ตุง
3. ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลาย
 - 3.1 ความหมายของลวดลาย
 - 3.2 ลายไทยที่เกี่ยวข้องกับตุง
4. ข้อมูลเกี่ยวกับช่างทำตุง
 - 4.1 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร
 - 4.2 นางบัวไหล คตะปัญญา
 - 4.3 นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์
 - 4.4 นายเบญจพล สิทธิประณีต
 - 4.5 นายพลเทพ บุญหมื่น
 - 4.7 นายดุสิต ชวชาติ
 - 4.8 นางบัวคลี่ พูวัน
 - 4.9 นายยอดเรือน วงศ์ทรายคำ
 - 4.10 นางเรือนมูล ปีกยะดา
 - 4.11 นางคำคำ ภีระบรรณ
 - 4.12 นางยุพยง ตักดา
 - 4.13 นางรุณ กัลยาณกุล
 - 4.14 นางแพงตา เกิดทอง

1. ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา คือการใช้สติปัญญาของชาวบ้านในการประดิษฐ์ คิดค้นหากรรมวิธี หรือสร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ การใช้สติปัญญาลองผิดลองถูกของชาวบ้านเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิตให้อยู่ได้อย่างปกติสุขในสภาวะแวดล้อมของแต่ละยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านนำไปปฏิบัติอย่างแพร่หลายในชุมชนขยายออกไป(วรรณานาวิกมูล. 2545:177)

เอกวิทย์ ณ ถลาง.(2544:37-38) ได้กล่าวว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น มิได้ลักษณะจำกัดเฉพาะท้องถิ่น แต่มีลักษณะเป็นสากล เป็นภูมิปัญญาแห่งการเอื้ออาทร มุ่งให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎสากลของภูมิปัญญาท้องถิ่น”

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์.(2535:24-25) ได้กล่าวว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน(popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือปัญญาชาวบ้านหรือปัญญาชนท้องถิ่น (Intellectual Organic) หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรงคือประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา กลั่นกรองประสบการณ์สะสมกันมาจนพัฒนาไปสู่ความรู้ ความเข้าใจชีวิตของตนเองชัดเจนภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงแก่นหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขซึ่งในความหมายทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคลและในแง่ของสังคมหมู่บ้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดนั่นเอง ที่นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัยภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลานานมีลักษณะ เชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาวิทยาไม่แยกเป็นวิชาๆแบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้ จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมดกับวิถีแบบดั้งเดิม ที่เป็นมาของสถาบัน หมู่บ้าน และชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งต่อมาคุณค่าใหม่ของสังคมภายนอกไหลบ่าเข้าไปผสม อยู่มากขึ้น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมิใช่เป็นการจุดรั้งเพื่อการ “กลับไปสู่” สังคมแบบดั้งเดิม หากเป็นเพียงการถ่วงดุลประสบการณ์ซึ่งได้รับโดยตรงจากชาวบ้านออกมาเสนอให้ผู้ทำงานพัฒนา ทั้งหลายได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาที่ “มีอยู่” ในชาวบ้าน ซึ่งเป็นการเปิดทางให้มีการค้นคิดและร่วมระดมความคิดกับหมู่บ้าน ในลักษณะของจิตใจ ที่เข้าถึงชาวบ้านเพื่อนำสู่ “การก้าวไปข้างหน้าอย่างมีรากฐานและเหมาะสม ต่อสภาพชีวิตของชาวบ้านผู้เป็นตัวหลักในสังคม”

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ ที่จะช่วยให้เรียนรู้ในการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้เหมาะสม เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ในท้องถิ่น ในชาวบ้าน ในชุมชน เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ให้เป็นที่รู้จักจะเกิดการยอมรับและนำไปถ่ายทอดพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น ไปสู่คนรุ่นใหม่ ตามยุคตามสมัย(สิริกร ไชยมา. 2544:2)

พิสิฐ นาครำไพ.(2538:27) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่า คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้แนะว่าจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไร ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิต เช่น สัตว์ พืช และมนุษย์ ด้วยกันเองตลอดจนสิ่งที่ไม่มีชีวิตรอบข้าง

ประเวศ วะสี. (สัมฤทธิ์ ทองเถื่อน. 2537:4; อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี. 2532:82) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบกันมาเป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญบางประการ คือ (1) ความจำเพาะกับท้องถิ่น (2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง และ (3) มีความเคารพผู้อาวุโส สำหรับเรื่องความจำเพาะกับท้องถิ่นมีความชัดเจนอยู่ในตัวตามชื่อ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอกแต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือไม่ได้ดี

กฤษณา วงษาสันต์. (2542:253) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดกันจากสถาบันต่างๆในชุมชนเช่น สถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมืองและการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันทางสังคมอื่นๆ เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่น มีการนำเอาภูมิปัญญามาสร้างสรรคงานเพื่อตอบสนองความต้องการ ในการแก้ปัญหาทางการดำรงชีวิตด้านปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เป็นลำดับแรก เมื่อความต้องการทั้งสี่ด้านเพียงพอแล้ว จึงได้สร้างสรรค์สิ่งอื่นเพื่อตอบสนองความต้องการทางใจ เช่น ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและศิลปกรรม

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากภูมิปัญญาพื้นฐาน ที่ได้จากการเรียนรู้สั่งสม และสืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตสามารถนำไปแก้ปัญหาและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับดุง

2.1 ความหมาย

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของดุงไว้ดังนี้

ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล. (2540: 39) ได้กล่าวว่า ดุง ในภาษาถิ่นล้านนาหมายถึงธงในภาษาไทยกลางตรงกับธงประเภทปฏาเกะของอินเดีย คือมีลักษณะเป็นแผ่นวัตถุส่วนปลายแขวนติดกับเสาห้อยเป็นแผ่นยาวลงมา ทำขึ้นเพื่อใช้ในงานพิธีทางพุทธศาสนาทั้งงานมงคลและอวมงคลต่างๆวัตถุที่ใช้ทำดุงมีหลายอย่าง เช่น ไม้ สังกะสี ทองเหลือง ผ้า กระดาษ ใบลาน เป็นต้น

นฤมล เรืองรังษี. (2538: 73) ได้กล่าวว่า ดุง เป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม ซึ่งใช้สักการะเป็นพุทธานุชาที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธาของชาวล้านนาและชนเผ่าไทยในเขตวัฒนธรรมที่นับถือพุทธศาสนา

พิศาล ทิพารัตน์. (2529: 1) ได้กล่าวว่า ดุง หรือ ธง เป็นสิ่งหนึ่งที่มีส่วนร่วมอยู่ในประเพณีเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่สร้างขึ้นเพื่อพุทธานุชาและมีความหมายแยกแยะตามประเภทที่นำไปใช้

วราณี เอี่ยมสีทอง. (2542: 2) ได้กล่าวว่า ดุง หมายถึงเครื่องใช้ในการประดับตกแต่งและใช้ในการประกอบพิธีกรรมชนิดหนึ่ง มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน

มณี พยอมยงค์และศิริรัตน์ อาศนะ. (2538: 144) ได้กล่าวว่า ดุง เป็นเครื่องสักการะที่ทำด้วยวัสดุหลายชนิด เช่น ผ้า กระดาษ ไม้ แต่ส่วนมากจะใช้ผ้า ดังนั้นจึงจัดเป็นเครื่องสักการะเนื่องในปัจจุบันที่ 4

สรุปได้ว่า ดุง คือ ธง ชนิดหนึ่งซึ่งทำด้วยวัสดุหลายชนิด เป็นเครื่องสักการะบูชาที่มีสัญลักษณ์ร่วมในความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับชีวิตโดยมีการเชื่อมโยงกับพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ใช้ประดับตกแต่งทั้งงานมงคลและงานอวมงคล แต่ดุงจะแตกต่างจากธงทั่วไปเนื่องจากดุงจะใช้วิธีแขวนให้ห้อยชายลงด้านล่าง ส่วนธงจะผูกติดด้ามธงหรือคันธงให้สะบัดออกด้านข้าง ชาวล้านนาจะสร้างดุงเป็นการบูชาตามความเชื่อ เป็นเครื่องแสดงถึงความยินดี การฉลองชัยชนะเป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชนเผ่า

2.2 ประวัติความเป็นมาของธงสากล

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่าธงและสัญลักษณ์ใช้แทนธงมีใช้กันมากกว่า 5000 ปีแล้วและได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของธงตลอดระยะเวลาดังกล่าว แรกเริ่มนั้นมนุษย์ใช้ธงในการสงครามและกิจการทางทะเลเพื่อเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของตนสัญลักษณ์ที่ใช้แทนธงในยุคแรกเรียกว่า เวกซิลลอยด์ส (vexilloids) เป็นวัตถุที่มีลักษณะแข็งตัน มักทำเป็นรูปสัตว์และนกหรือมีนัยที่แสดงถึงความหมายติดอยู่บนยอดเสาสัญลักษณ์ที่ใช้แทนธงเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องหมายในการเรียกขานหรือระดมพลเท่านั้น แต่เชื่อว่าเป็นพลังหรืออำนาจในการปกป้องและนำชัยชนะมาสู่เจ้าของ (สมสวาท แสงนันทตระกูล.2544:1)

ธง คาดว่าถูกนำมาใช้ในประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12 (16 century) คำว่า "ธง" มีรากศัพท์มาจากภาษาอังกฤษโบราณ คำว่า ffaken หรือ ffeogan มีความหมายว่า บิน หรือ ลอยอยู่ในอากาศ ด้วยเหตุนี้ ธงจึงเป็นสัญลักษณ์ประเภทหนึ่งที่ต้องมีความเป็นอิสระในการโบกสะบัด และจำกัดวัสดุที่เป็นตัวธง คือ ต้องมีความยืดหยุ่น เมื่อผูกติดอยู่บนปลายเสาไม้ ธงที่ใช้มีหลายชนิดแต่ละชนิดก็จะมีสัญลักษณ์ ความหมายต่างกันไปในหน้าที่ที่ใช้งาน ดังเช่น ธงประจำกองทัพทหาร ธงประจำเมือง เป็นต้น ธงมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ผูกติด 2 มุมปลายเสาไม้ เรียกว่า flag ส่วนธงที่ผูกริมผ้าติดกับคันไม้ห้อยชายลงสู่ข้างล่างนั้นเรียกว่า banner จากหลักฐานภาพเขียน ภาพแกะสลัก รูปปั้น ศิลปจารึกและคัมภีร์โบราณจะพบว่าวัฒนธรรมการใช้ธงได้มีวิวัฒนาการต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานนับตั้งแต่สมัยอียิปต์และกรีกโบราณ มีหลักฐานต่างๆได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับการใช้ธงไว้โดยเฉพาะหลักฐานในจิตรกรรมของชาวกรีกและโรมันซึ่งจะกล่าวถึงการทำศึกสงครามทั้งทางบกและทางน้ำ มีหลักฐานกล่าวอ้างถึงรูปแบบของธงในยุคก่อนประวัติศาสตร์(primitive) ในช่วง 500 ปีก่อนคริสตกาลว่า เป็นธงที่มีสัญลักษณ์เป็นรูปนกฟีนิกซ์(phoinikis) หรือเป็นผ้าพื้นสีม่วง(purple garment)ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในราชอาณาจักรของกรุงเอเธนส์ ธงที่มีสัญลักษณ์ข้างต้นอาจมีแรงบันดาลใจมาจากคติชาวบ้านจากตำนานการสู้รบบนเกาะซาลามิส(Salamis)ในราว 480 ปีก่อนคริสตกาล โดยกษัตริย์หรือผู้บังคับบัญชาการกองทัพจะเป็นผู้สั่งให้ประทับตรารูปนกฟีนิกซ์(phoinikis)หรือเป็นผ้าพื้นสีม่วง(purple garment)ลงบนไม้พายเรือและบันจันของเรือรบ ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของกองทัพเรือกรีก สัญลักษณ์อันนี้ได้ส่งผลและแผ่อิทธิพลไปยังเปอร์เซียในเวลาต่อมา ในโรมันพบการใช้ธงเป็นสัญลักษณ์ประจำกองทัพทหาร ธงประจำราชสำนัก ธงประจำตำแหน่งราชการ ธงนายกองทหาร ธงแดง ธงขาวและธงน้ำเงินโดยมีการใช้ธงสองลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นธงที่ผูกริมผ้าติดกับคันไม้ห้อยชายลงสู่ด้านล่าง ลักษณะที่สองเป็นธงรูปสามเหลี่ยมผูกติดสองมุมกับปลายเสาไม้โดยประจำกองทัพทหารนั้นจะมีรูปนกอินทรีเป็นสัญลักษณ์ ในประเทศจีนจะมีการใช้ธงในการออกรบเช่นเดียวกับชาติตะวันตก ธงที่ใช้ก็ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะเช่นเดียวกัน ธงมีลักษณะเป็นผืนผ้าทรงสามเหลี่ยม มีสีสรรและลวดลายปักเป็นรูปมงคลต่างๆ ซึ่งเชื่อกันว่าจะนำชัยชนะมาสู่ดินแดนของตนตามคติความเชื่อของชาวจีน ขอบชายธงจะประดับตกแต่งด้วยผ้าสามเหลี่ยมเล็กๆเป็นหยักๆทั้งนำไปใช้ในพระราชสำนัก เป็นตราประจำตำแหน่งราชการ ประจำตระกูล และประจำสมาคมหรือสำนักต่างๆใช้เป็นป้าย

ชื่อของสถานที่ทั่วไปเป็นเครื่องหมายเดินเรือใช้เป็นอาณัติสัญญาณต่างๆ(BARACLOUGH.n.d:1-6) ยุคแรกมนุษย์ ใช้ธงด้วยวัตถุประสงคเพื่อแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตนและเพื่อการตกแต่งประดับประดาเป็นสำคัญ สำหรับธงในยุคต่อมามีวัตถุประสงค์เพื่อบอกให้ทราบถึงความนึกคิด ความเชื่อถือและความหมายในตัวเอง เพื่อแสดงออกถึงเหตุการณ์หนึ่งๆ

พระยาอนุมานราชชน. (2500:11) ได้กล่าวถึงการใช้ธงว่า ในประเทศอินเดียมีวัตถุที่นิยมใช้ในเครื่องประดับบูชาสำหรับงานพิธีอยู่ 3 ชนิด คือ

1. ธะ หรือ ธวชะ ได้แก่ ธง คือ แผ่นผ้าหรือกระดาษรูปสี่เหลี่ยมบ้าง สามเหลี่ยมบ้าง ใช้ปักบนปลายไม้ หรือปลายเสา
2. ปฏากะ หรือ ปตাকা ได้แก่ ธง ปฏาก หรือธงตะขาบ คือวัตถุเป็นแผ่นใช้ห้อยลงโดยผูกติดกับปลายไม้ หรือปลายเสา
- 3.โคธนะ ได้แก่ ธงราวสามเหลี่ยม ทำด้วยกระดาษบ้าง ทำด้วยใบมะม่วง หรือ ใบโศกบ้าง ใช้ผูกโยงระหว่างเสา 2 ต้น หรือชิงไว้ที่ข้างฝา บางที่ใช้ผูกโยงลงมาติดกับวัตถุบูชา เช่นเดียวกับซึ่งสายสัญญาณผูกติดกับองค์พระพุทธรูปของไทยเรา

ปฏากะ หรือ ปตাকা แปลว่า เครื่องหมายของความมีชัย, เครื่องหมาย, ธงมีเสาสสำหรับห้อย, โชค ลาภหรือแปลว่า ศุภมงคล ตรงกับภาษาไทยว่าธงปฏาก หรือธงตะขาบ และตรงกับคำภาคพายัพว่า “ตุง” ในธิเบต พุทธศาสนาหลายนมีวิธีใช้ 4 วิธี คือ

1.ลุงจะมีรูปเกือบสี่เหลี่ยม ยาวประมาณ 4 ถึง 6 นิ้ว กลางมีรูปม้ามีดวงมณีอยู่บนหลังม้า มักปักไว้ที่หลังคาเรือน หรือบริเวณที่อยู่มีคาถาจารึกที่กลางผืนตามที่นับถือสามะองค์ใดตรงมุมทั้งสี่เขียนรูปสัตว์ 4 ชนิด คือ เสือ ราชสีห์ ครุฑ นาคหรือมังกร

2.ชีวใจ ขนาดแคบ แต่ยาว 8 ถึง 10 นิ้ว ปักผูกกิ่งไม้ไว้ที่สะพาน หรือปักไว้บนยอดเขา จารึกอักษรเหมือนชนิดที่ 1 ไม่มีรูปม้าตรงกลาง ผู้ที่ยากจนใช้กระดาษเขียนชื่อ ปีเกิดของตน และคำให้พรกับชื่อไว้ด้วย ผู้อยู่ในครอบครัวทุกคนต้องมีธงม้างงกรไปปักไว้บนยอดเขาในวันขึ้น 3 ค่ำ ของทุกเดือน หรือผูกไว้ที่สะพานหรือใกล้ลำธาร เวลาปักต้องจุดธูปเทียนบูชา และมีเครื่องเช่น แป้ง ข้าวโปรยไปรอบๆ ปากก็ว่า สวาท มาเอาไปเกิดๆ

3.คยัล ตัลนทเสโม รูปแบบทำเหมือนกับที่ได้อีกกล่าวไว้ข้างต้นแล้ว แต่มีคาถาและรูปมากกว่า คือ ว่าอำนาจโชค และให้เกิดความเจริญในจิตใจ ร่างกายและมีอำนาจอีกด้วย

4.คะลังโป สัตพรียัล แปลว่า ทำให้ใหญ่อย่างช้าง ไขปิดไว้ที่ผนังห้อง กลางธงทำรูปวัชรไชว และมีอักษรลวดลายทั้งผืน เวลาเปิดต้องทำพิธี ใช้สำหรับสะเดาะเคราะห์ป่วยไข้ หรือถูกภูติผีทำร้าย อนึ่ง ปฏากหรือธงนี้ คำธิเบตว่า ถังกะ, ธวเจน, ธวโจ (แสง มนวิฑูร . 2503: ไม่ปรากฏเลขหน้า.)

2.3 ความเชื่อและประวัติความเป็นมา

ความเชื่อ คือ การที่มนุษย์ยอมรับนับถือหรือเกิดการยึดมั่น ถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความอบอุ่นปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตแล้วจะมีการแสดงออกไม่ว่าทางกายหรือทางใจ (ชนินฐา จิตชนะกุล.2545:33) ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่เห็นเหตุการณ์ต่างๆ มนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์ และรักสุขเป็นธรรมดา ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น ก็วิ่งวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยให้ เมื่อพ้นภัย ก็แสดงความรื่นเริง รู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้วยการบูชาคุณ ให้เป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความรู้ ความเชื่อในกาลสมัยนั้นๆ เป็นยุคๆมา(หม่อมเจ้า

หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล.2522:1) ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อและความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ(primitive society) อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกัน อยู่ในชีวิตประจำวัน(ภิญโญ จิตต์ธรรม.2522:2)

กึ่งแก้ว อัครการและธนรัชฏ์ ศิริสวัสดิ์ (2528:662-683) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อของสังคมแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่ หรือศาสนาประจำชาติ เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล และอธิบายสิ่งที่คนสงสัย ได้อย่างแจ่มชัดมีระบบ และเป็นตัวกำหนดพิธีกรรม รวมทั้งวิถีของคนในชาติ
2. ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาตามประเพณี ตลอดจนถือปฏิบัติตามประเพณี ความเชื่อในสังคมไทยทั้งสองระดับ แตกต่างกันตรงที่ว่า ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่ หรือศาสนาประจำชาติ เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล และเป็นระบบ แต่ความเชื่อพื้นบ้านเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้หรือเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล แต่เนื่องจากความเชื่อระดับนี้เป็นความฉงนในการยอมรับและปฏิบัติ ไม่ต้องการให้เสียเวลาในการอธิบายเหตุผล

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคติความเชื่อของคนในสังคมนั้น เกิดจากความไม่รู้เป็นสำคัญและได้แสดงออกโดยมีพฤติกรรมของความเชื่อโดยการสร้างสิ่งที่สมมติขึ้นผสมผสานกันทั้งความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี แต่คติความเชื่อก็มีอิทธิพลต่อจิตใจมนุษย์อย่างเหนียวแน่น

มนุษย์ก่อนยุคประวัติศาสตร์จะมีความเชื่อยึดแน่นกับเทพเจ้า ภูติผีปิศาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจึงถูกประดิษฐ์ขึ้นเป็นสื่อกลาง เพื่อใช้เป็นสื่อกลาง เพื่อใช้เป็นสื่อกลางระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งระหว่างคนกับคนด้วยตนเอง ต่อมารูปแบบของธงได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อดั้งเดิมของคนกลุ่มนั้นๆ อิทธิพลทางศาสนา การเมือง การค้า ได้เข้ามามีบทบาทกับการเปลี่ยนแปลงของธงด้วย ในเรื่องความเป็นมาของธง มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งพวกมารปีศาจได้ขึ้นไปก่อวาทพวาทตามสวรรค์ทำให้เหล่าบรรดาเทวดาตกใจกลัวเป็นอันมาก เจ้าแห่งสวรรค์จึงได้สร้างธงขึ้น แล้วได้บอกให้พวกเทวดามองดูธงทุกครั้งที่เกิดความหวาดกลัว เมื่อมองดูธงแล้ว ความกล้าหาญ ความฮึกเหิมจะเข้ามาแทน ครั้นเหล่าอสูรขึ้นมาบนสวรรค์อีก พวกเทวดาหาได้เกิดความกลัวไม่ เมื่อมองดูธงแล้วก็สามารถไล่สูรร้ายไปจากสวรรค์เสียสิ้น(กิตติกร ดาวพิเศษ,จุฬาเกษม ชินะผา และอาทิตย์ยา จารุจินดา. 2539: 9)

การใช้ธงทางภาคเหนือปรากฏหลักฐานครั้งแรกในตำนานพระธาตุดอยตุงซึ่งอาจถือเป็นจุดกำเนิดประเพณีการสร้างตุงของล้านนา “....เมื่อครั้งพระมหากัสสปะ ได้อารธนาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระรากขวัญเบื้องซ้าย(กระดูกไหปลาร้า) ของพระพุทธเจ้ามาถวายพระเจ้าอชุตราช ผู้ครองนครนาคพันธ์โยนกชัยบุรี รัชกาลที่ 3 ในราชวงศ์สิงหนวัติ พระองค์ได้ขอที่ดินของพญาลาวจากในหมู่เขาสามเล้าเป็นที่ก่อสร้างพระสถูปบรรจุ เมื่อจะสร้างพระมหาสถูปได้ทำตุงตะขานยาวถึงพันวาปักไว้บนดอยตุงไว้ เมื่อทางตุงปลิวไปเพียงใดก็ให้กำหนดเป็นฐานพระสถูปเพียงนั้น ต่อมาคนทั้งหลายจึงเรียกตุงนี้ว่า ตุงดอยตุง” (สุทัศน์ ศิลปปัญญา. 2538: 29)

ตุง มีบทบาทและความเป็นมาที่ยาวนาน ดังที่พบในศิลาจารึกวัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนมีข้อความตอนหนึ่งว่า “....วันนั้นคนท่านพระยาธรรมิกราชบริหารด้วยผู้ราชโยธามหาชน ลูกลูกขุน มนตรีทั้งหลายยายกัน ให้ถือช่อทอง ข้าวดอกดอกไม้ได้เทียนดีพาดตั้งพณด้องกลอง ปี สรในพิสนญชัยทะเนียดกาหล

แดรสังฆ์มานักสังคาล" ซึ่งหมายความว่า ในปี พ.ศ. 1913 นั้น เจ้าท้าวสองแสนนา หรือพระเจ้ากือนาแห่งเมืองเชียงใหม่และข้าราชการบริพารไปต้อนรับพระสุมนเถระซึ่งมาจากสุโขทัย ในกลุ่มผู้ที่ไปต้อนรับพระสุมนเถระนั้น ก็ได้ยินเรียงรายกันถือเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ถือช่อ คือธงสามเหลี่ยมขนาดเล็กและถือทง คือธง ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า ตุง อยู่ด้วยและในขบวนแต่ต้อนรับนั้นยังมีการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่างๆอีกด้วย (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. 2538: 2820)

มีเรื่องราวจากตำนาน คัมภีร์ที่ค้นพบจากหลักฐานต่างๆตามวัดในล้านนาค้างนี้ คติความเชื่อเกี่ยวกับตุงปรากฏในหนังสือสังขยาโลก ตัวพื้นเมืองในคัมภีร์โบราณของภาคเหนือว่า มีมูลเหตุมาจากพระภิกษุรูปหนึ่ง ท่านได้ไปเห็นไม้ตายแห้งท่อนหนึ่งมีลักษณะยาวงามดีมาก ท่านก็นึกเอาต้นไม้ขึ้นมาทำเสาตุง บูชาไว้ในวัดที่ท่านจำพรรษาอยู่นั้น แต่ท่านเมื่อเป็นลมปัจจุบันถึงแก่กรรมภาพไปทันที ก่อนที่วิญญาณของท่านจะลอยลอยออกจากร่าง ท่านมีจิตประหวัดถึงไม้ท่อนนั้น จึงทำให้มีปฏิสนธิไปเป็นตุ๊กแกอาศัยอยู่ที่ไม้ท่อนนั้น ได้รับทุกข์เวทนาเป็นเวลานาน ท่านจึงตั้งใจให้ชาวบ้านทราบว่ายานี้ท่านได้มาเกิดเป็นตุ๊กแกอาศัยอยู่ที่ไม้ท่อนนั้น หากชาวบ้านศรัทธาอยากให้ท่านพ้นกองทุกข์ก็ขอให้สร้างตุงเหล็ก ตุงทอง (คือธง ทำด้วยเหล็กหรือทองเหลือง) ถวายทานไว้ในพระพุทธศาสนา จึงจะบันดาลให้ท่านหลุดพ้นจากกองทุกข์นี้ได้ เมื่อชาวบ้านได้ทราบเช่นนั้นก็สร้างตุงเหล็ก ตุงทองถวายทานไว้ในพระศาสนา พระภิกษุรูปนั้นจึงได้พ้นจากการเสวยกรรมเป็นตุ๊กแกไปเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง

ความเชื่อเรื่องตุงนี้ มีปรากฏในหนังสือตำนานเมืองศรีนครเงินยางศรีเชียงใหม่ ได้บันทึกไว้ในตำนานค้างนี้จะเป็นศักราชเท่าใดไม่ปรากฏ สิ่งทงฎอามาตย์เอตรงคือตุงไปบูชาพระประธานองค์ใหญ่และพระเจดีย์ ครั้นสิ้นอายุจะไปตกรนรก พระยายมราชก็แสดงธงนั้นให้เห็นแล้วพระยายมราชจึงกล่าวว่า เมื่อท่านทำบุญวันนั้นท่านยังกรวดน้ำแผ่กุศลถึงเราเลยนะ บัดนี้ท่านจงขึ้นไปบนสวรรค์เทอญ เมื่อศักราชได้ 908 ปีชวดอัฐศก เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ ขณะนั้นยังมีชาวบ้านผู้หนึ่งมีรูปภาพผืนหนึ่งมาบูชาพระประธานใหญ่ พอถวายทานแล้วก็เอามาขึ้นแขวนบนเพดาน แล้วก็พลัดตกลงมาตาย ธงผืนนั้นก็รับเอาท่านผู้นั้นไปขึ้นสวรรค์ ไปปรากฏที่พระเกตแก้วจุฬามณี (สงวน โชติสุวรัตน์. 2512: 178-186)

ตามตำนานเชียงใหม่ได้กล่าวถึงอันสงส์ของการทานตุงไว้ว่า ในกาลครั้งหนึ่งยังมีนายพรานล่าเนื้อ เห็นชาวบ้านพากันไปทานตุงที่วัด โดยผูกไว้กับปลายไม้ไผ่ เห็นลมพัดตุงแกว่งไปมาสวยงามนัก จึงสร้างตุงมาถวายวัดบ้างแต่ไม่รู้ว่ายานี้ที่ตรงไหน จึงนำตุงไปบูชาพระประธานในวิหาร พร้อมตั้งจิตอธิษฐานให้เกิดอันสงส์จากการถวายตุง เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้วก็นำตุงไปแขวนไว้ที่เพดานวิหาร แต่พรานผู้นั้นได้พลัดตกลงมาตาย ยมทูตจึงนำเอาวิญญาณของพรานป่าไปลงนรกให้พระยายมราชตัดสินความดีและความชั่ว เมื่อพระยายมราชถามพรานว่า เมื่อเจ้ายังมีชีวิตอยู่ได้ได้กระทำความดีอะไรไว้บ้าง พรานผู้นั้นก็ตอบว่า ข้ามิเคยกระทำความดีอะไรเลยเพราะเป็นคนยากจน แทบจะไม่มีอะไรกินนอกจากล่าสัตว์เพื่อยังชีพ ไม่ได้ทำบุญทำทานอะไร ข้าเห็นผู้อื่นเขาทำบุญกัน ก็ไม่เห็นว่าเขาได้บุญอะไรแต่ข้าเอาตุงไปบูชาพระประธานยังพลัดตกลงมาตายได้ เมื่อพระยายมราชได้ตรวจแล้วพบว่าพรานผู้นี้ไม่เคยทำบุญอะไรเลยนอกจากก่อนตายได้ถวายตุงผืนเดียวเท่านั้น พระยายมราชจึงเอาตราซึ่งมาซึ่งความดีในการถวายตุง กับความเลวที่ทำไว้ ปรากฏว่าความดีที่ทำไว้มีน้ำหนักมากกว่าความเลวที่ทำไว้ พระยายมราชจึงส่งนายพรานไปขึ้นสวรรค์ให้เสวยผลบุญจากการทานตุงจนหมดแล้ว จึงนำไปสู่รณเพื่อใช้ผลกรรมที่ได้ล่าสัตว์ต่อไป (สุทัศน์ ศิลปบุญญา. 2538:29)

2.4 วัตถุประสงค์ของการใช้ตุ่ง

มณี พยอมยงค์. (2538.:45) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ตุ่งว่า

1. เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ ทรงเป็นเครื่องหมายแสดงพวกหรือเผ่าต่างๆ โดยกำหนดสีสັນให้รู้จักจำง่าย เหมือนกับชาติทั้งหลายในโลกเป็นเครื่องหมายหรือความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ธงชาติไทยสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นรูปช้างเผือก ต่อมาก็ทำเป็นรูปไตรรงค์ คือ 3 สี ประกอบด้วยสีแดงหมายถึงชาติ สีขาวหมายถึงศาสนา สีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์ เหมือนกับที่คนโบราณท่านเคยตั้งเกณฑ์ไว้ให้เป็นเครื่องหมายของแต่ละอย่างไป
2. เพื่อเป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรม หมายถึงการนำตุ่งหรือช่อธงในพิธีเครื่องบูชาเช่นสร้างอย่างการบูชาท้าวจตุโลกบาล เป็นต้น หากไม่มีช่อธงหรือธงถือว่าพิธีไม่ครบอันเป็นเครื่องบอกถึงความบกพร่องทำให้พิธีเสียหรือไม่สมบูรณ์
3. เพื่อเป็นศักดิ์ศรีแก่เทพเจ้าโดยการใช้ช่อธงเป็นเครื่องหมาย หมายถึงเทพที่สำคัญทั้งหลาย เช่น พระอินทร์ พระนารายณ์ ย่อมมีช่อธงเป็นเครื่องหมาย เช่น พระอินทร์มีธงเป็นสีเขียว เป็นต้น แม่สมมติเทพ เช่น พระมหากษัตริย์ก็มีธงเป็นเครื่องหมายแห่งยศและศักดิ์ศรี อย่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยก็มีธงสีเหลืองเป็นเครื่องหมายแห่งศักดิ์ศรีอยู่ด้วย เรียกว่า ธงมหาราช การทำดั่งนี้คงได้ตัวอย่างสืบสายมาจากโบราณกาล
4. เพื่อเป็นเกียรติกับบุคคล หมายถึง การมีธงหรือช่อประจำอยู่ เช่น การเล่นกีฬา มีธงเป็น เครื่องหมาย ทหารเหล่าต่างๆ มีธงชัยเฉลิมพลเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติยศของกองทหารนั้น ทำให้ทหารทั้งหลายภาคภูมิใจในความเป็นทหารของตน

2.5 ประเภทของตุ่ง

ตุ่งที่ปรากฏในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

- 2.5.1 ตุ่งไชยหรือตุ่งใจ
- 2.5.2 ตุ่งไย
- 2.5.3 ตุ่งกระด้าง
- 2.5.4 ตุ่งสิบสองราศี
- 2.5.5 ตุ่งคำคิง
- 2.5.6 ตุ่งไล่หุญ,ตุ่งพระญายอ
- 2.5.7 ตุ่งพระบด,ตุ่งพระบต
- 2.5.8 ตุ่งเจดีย์ทราย
- 2.5.9 ตุ่งค้าง
- 2.5.10 ตุ่งดิน
- 2.5.11 ตุ่งทราย
- 2.5.12 ตุ่งไม้
- 2.5.13 ตุ่งจิ้น
- 2.5.14 ตุ่งเพี้ยก
- 2.5.15 ตุ่งข้าวเปลือก,ตุ่งข้าวสาร
- 2.5.16 ตุ่งเงิน,ตุ่งคำ
- 2.5.17 ตุ่งตะขบ,ตุ่งจระเข้
- 2.5.18 ตุ่งพันทา
- 2.5.19 ตุ่งแดง

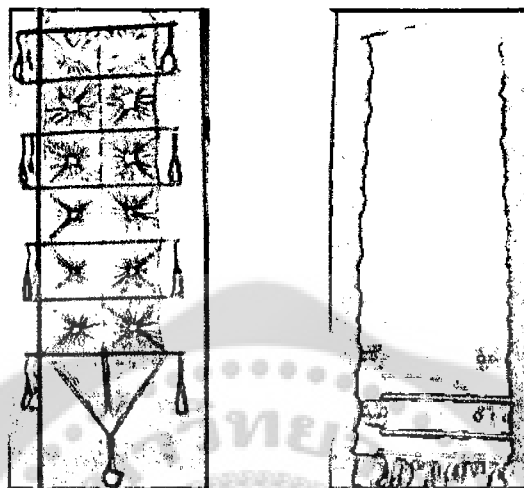
- 2.5.20 ตุงเหล็ก,ตุงทอง
- 2.5.21 ตุงสามหาง
- 2.5.22 ช่อน้อย(จ้อยน้อย)
- 2.5.23 ช่อช้าง(จ้อยช้าง)
- 2.5.24 ช่อนำทาน

2.5.1 ตุงไชยหรือตุงไฉย

เป็นตุงที่มีขนาดใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนยาวทำจากวัสดุหลายชนิดเช่นผ้า กระดาษ เส้นด้าย มีความยาวตั้งแต่ 2 เมตรขึ้นไป มีความกว้างประมาณ 8 ถึง 12 นิ้ว แบ่งลำตัวออกประมาณ 15 ท่อนหรือ 15 ห้อง ยาวห้องละ 12 นิ้ว มีไม้ไผ่อันเล็กๆพาดขวางลำตัวเพื่อไม่ให้พันตัวเอง อาจทำด้วยกระดาษ ค่อนข้างแข็ง ถ้าเป็นผ้า ใช้ได้ทั้งผ้าทึบและผ้าโปร่งหรือจะทอเป็นตุงทึบมีลวดลายต่างๆ เช่น ลายเจดีย์ ลายปราสาท ตุงไฉยผ้าทอของชาวล้านนาระหว่างทอจะนำไม้ไผ่ที่พาดด้วยกระดาษตะกั่วสอดไปด้วย ส่วนตุงผ้าของชาวไทยลื้อนั้นนิยมทอด้วยเทคนิคการขีดหรือจก ซึ่งมีลวดลายสวยงาม โครงสร้างอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ ส่วนล่างสุดนิยมทอเป็นรูปปราสาท มีรูป ต้นไม้ ดอกไม้ นก คน ช้าง ม้า ฯลฯ ล้อมอยู่และรูปสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างเช่น น้ำตัน (คนโท) ชันดอก (พานดอกไม้) เป็นต้น แต่ละช่วงของลวดลายจะคั่นด้วยการสอดไม้ไผ่เป็นปล้องๆลวดลายในช่วงบนขึ้นไปนั้นอาจเป็นรูปเรือ ช้าง ม้า หงส์ นก นาค ดอกไม้ ต้นไม้ ฯลฯ ส่วนของหัวของตุงที่แขวนกับเสาไม้ไผ่ก็นิยมทำเป็นโครงรูปปราสาทหรือทำเป็นรูปวงกลมสามห่วง ใช้ไม้บางทำเป็นรูป

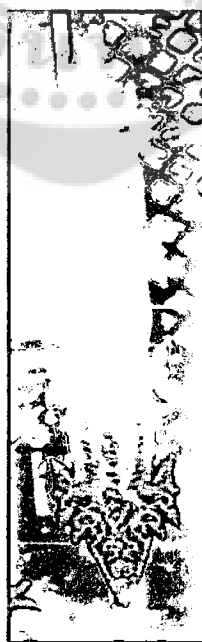
ปราสาทหรือทำด้วยไม้ไผ่เป็นรูปทรงกาแล แล้วผูกกับค้างตุงซึ่งเป็นส่วนปลายเสา ลำไม้ไผ่ที่ใช้เป็นคันทุงเรียกว่า "ค้างตุง" ต้องทำให้หมุนได้เพราะเมื่อตุงถูกลมพัดจะได้ไม้พันตัวเอง (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. 2542:99)

ภาพประกอบ 2 ตุงโย

2.5.2 ตุงโย

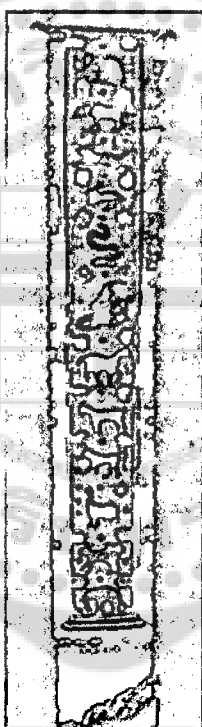
ตุงโย คือ ตุงที่ทำด้วยเส้นด้ายหรือเส้นไหม นำไปมัดหรือถักหรือผูกให้เกิดเป็นรูปแบบต่างๆ และมีการนำไม้ไผ่ มาสอดเป็นโครงยึดไว้เป็นช่วงๆ แล้วนำด้ายสีต่างๆ มาถักให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วงแล้วตกแต่งด้วยวัตถุเป็นรูปดอกไม้หรือฟู่ ใช้ในพิธีสำคัญทางศาสนา เช่นเดียวกับตุงใจโย นิยมแขวนไว้ในวิหารหน้าพระประธาน ถวายเป็นพุทธบูชา (ชนวัจน์ โกมลรัตน์ .2538 : 5)

ภาพประกอบ 3 ตุงกระด้าง

2.5.3 ตุงกระด้าง

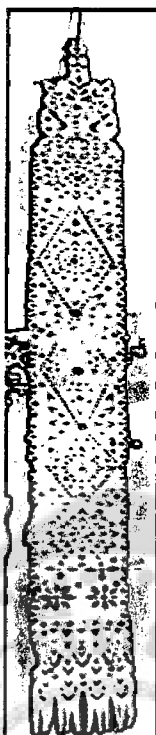
ตุงกระด้างมีลักษณะเป็นธงตะขาบที่ทำด้วยแผ่นไม้ สังกะสีหรือวัสดุอื่น มีลายประดับ ที่ส่วนปลายทั้ง 2 ด้าน มักจะทำให้แหลมขนาดพอเหมาะกับเสา ใช้แขวนติดไว้กับเสาโดยปลายแหลมด้านหนึ่งชี้ขึ้นบน อีกด้านหนึ่งจะชี้ลงข้างล่าง ลวดลายที่แกะสลักบนตุงกระด้างนั้น ได้แก่ ลายพรรณพฤกษา ลายดอกไม้ ลายสัตว์ต่างๆ (สัตว์ประจำปีเกิด) นอกจากนี้ยังนิยมทาสีหรือประดับด้วยกระจกสีตลอดจนมีการลงรักปิดทองอีกด้วย นิยมใช้ตุงชนิดนี้ติดตั้งในวิหารเพื่อบูชาพระประธาน ติดตั้งไว้หน้าโบสถ์ วิหาร เจดีย์ และแม่กระทั้งกลางลานวัด ตุงกระด้างที่ประดับอยู่ภายนอกอาคารจะใช้วัสดุหลากหลายเช่น ไม้ สังกะสีหรือปูนซีเมนต์ ตุงชนิดนี้ส่วนใหญ่จะแกะสลักด้วยไม้ ผู้สร้างตุงกระด้างมักจะเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอ เพราะวัสดุที่ใช้ ตั้งแต่ตัวตุง จนถึงการประดับตกแต่ง มีราคาสูงต้องใช้ช่างที่มีฝีมือ จะสร้างถวายเป็นคู่ (ธนวัจน์ โกมลรัตน์ .2538 : 5)

ภาพประกอบ 4 ตุงสิบสองราศี

2.5.4 ตุงสิบสองราศี

ตุงสิบสองราศี หรือ ตุงตัวเบ้ง ตุงชนิดนี้เป็นตุงรูปสัตว์ประจำปีเกิดหรือตุงรูปสิบสองนักษัตร ทำด้วยผ้าหรือกระดาษ กระดาษสา หรือ กระดาษชนิดอื่นๆ มีความกว้างประมาณ 4-6 นิ้ว ความยาว ประมาณ 1 เมตรขึ้นไป การประดับตุงสิบสองราศีนี้ นิยมใช้ปักเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. 2542 : 2835)

ภาพประกอบ 5 ตุงคำคิง

2.5.5 ตุงคำคิง

คำคิง แปลว่าสูงเท่ากับตัวเอง(เท่ากับตัวเจ้าของตุงตุง)ตุงคำคิงนี้ ส่วนมากทำด้วยกระดาษสาหรือกระดาษว่าว แต่จะใช้กระดาษชนิดอื่นก็ได้ มีความกว้างประมาณ 8 นิ้ว ยาวเท่ากับความสูงของเจ้าของตุง ลักษณะเหมือนตุงโดยทั่วไป ไม่มีการประดับตกแต่งแต่อย่างใด ผูกกับคันตุงที่มีความยาวกว่าตัวตุงเล็กน้อยเท่านั้น โอกาสการใช้ตุงคำคิง คือ ใช้ในการสืบชะตาคนที่ต้องการสืบชะตา ซึ่งมักป่วยอดๆแอดๆหรือมีเหตุที่ต้องสืบชะตา การเอาตุงเข้าพิธีโดยมัดคันตุงรวมกับไม้สามขาที่ใช้ในพิธีสืบชะตา เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จะนำตุงและไม้สามขาและสิ่งอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนี้ไปไว้ที่ต้นโพธิ์ที่อยู่บริเวณวัด (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. 2538 : 101)

ภาพประกอบ 6 ตุงไล่หุม

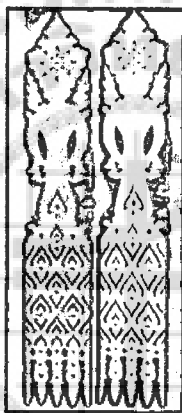
2.5.6 ตุงไล่หุม

ตุงชนิดนี้มีลักษณะเป็นพวง การประดิษฐ์นำกระดาษสีหรือกระดาษแก้วสีต่างๆอย่างน้อยแผ่นละสี่วางทับกัน พับไปมาแล้วตัด เมื่อคลี่ออกและจับหางขึ้นจะลงเป็นข้อพวงยาว ถ้ามีขนาดเล็กเรียกว่าข้อพระญายอ เป็นพวงขนาดใหญ่ เรียกว่าตุงพระญายอ(ลำปาง) การใช้งานตุงชนิดนี้จะผูกติดกับกันยาวประมาณ 1

เมตร ใช้ถือร่วมขบวนแห่ครั้วทานเข้าวัด ประดับครั้วทานหรือปักเจดีย์ทรายที่วัดในเทศกาลสงกรานต์ (วิ
ลักษณะ ศรีปาชาวง. 2538 : 102)

2.5.7 ดุงพระบต พระบต

ดุงพระบต หรือ พระบต ซึ่งเห็นว่ามีมาจากภาษาขอม แปลว่า พระพุทธรูปบนแผ่นผ้า เป็นดุงที่มี
ลักษณะเป็นผืนผ้าใบหรือกระดาษรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาดต่างๆ มีความกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ยาว
100 เซนติเมตร กรอบทั้ง 4 ด้าน ทำด้วยไม้ เพื่อให้ตั้ง ดุงพระบตจะเป็นรูปพระพุทธรูป ส่วนมากเป็นพระพุทธร
รูปบูชาประทับนั่ง ลักษณะการใช้งานของดุงพระบต ใช้ประดับไว้ด้านหลังของพระประธานในโบสถ์ โดยการ
แขวนไว้กับผนังด้านหลังพระประธานทั้ง 2 ข้าง เนื่องจากจะเป็นของที่ต้องประดับคู่กัน ดังนั้นการเอารูปพระ
มาแขวนไว้ ต้องเป็นแบบเดียวกันและต้องมีขนาดเท่ากันอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีการใช้พระบตแทนพระพุทธร
รูปเมื่อมีการทำพิธีนอกสถานที่ โดยกางพระบตแทนการประดิษฐานพระพุทธรูปได้เช่นกัน (วิลักษณะ ศรีปา
ชาวง.2542 : 2830)

ภาพประกอบ 7 ดุงเจดีย์ทราย

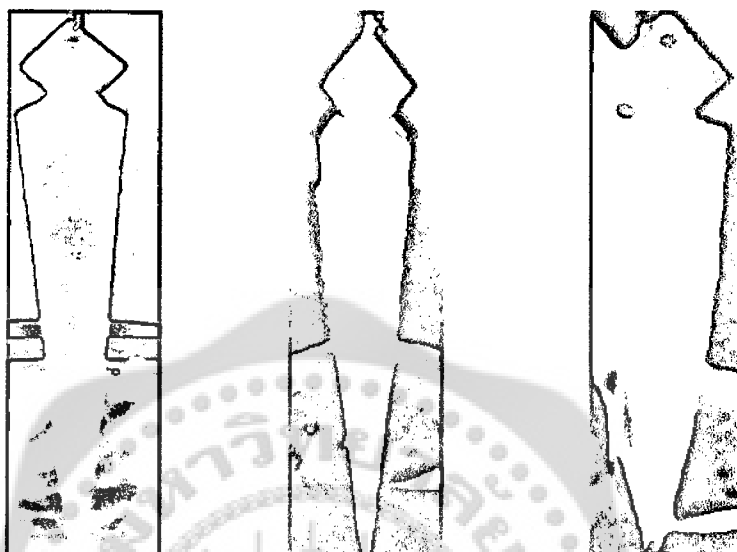
2.5.8 ดุงเจดีย์ทราย

ดุงเจดีย์ทรายเป็นดุงที่ใช้ปักประดับที่เจดีย์ทรายในเทศกาลสงกรานต์ ทำด้วยกระดาษสีต่างๆหลายสี
ส่วนมากทำจากกระดาษที่ใช้ทำวาว มีขนาดกว้างประมาณ 3 ถึง 4 นิ้ว ยาวประมาณ 12 ถึง 13 นิ้ว รูปร่างของ
ดุงเจดีย์ทรายนี้มีหลายแบบ บ้างก็ทำเป็นรูปคน คือ มีหัว ลำตัว แขน ขา หรือบางคนก็ประดิษฐ์เป็นลวดลาย
ต่างๆ เพื่อให้เกิดความสวยงาม ที่ลำตัวของดุงนั้น จะตกแต่งด้วยกระดาษสีเส้นต่างๆ หรือบางครั้งก็ใช้การฉล
ลายโดยการตัดด้วยกรรไกรเมื่อได้ดุงแล้วก็จะนำด้ายมาร้อยตรงส่วนหัวของดุงแล้วผูกติดกับกิ่งไม้ที่ยืนเป็น
แผง เช่น กิ่งเชือกหรือกิ่งไม้ไผ่ เพื่อนำไปปักเจดีย์ทรายในวัดเทศกาลสงกรานต์ จำนวนของดุงเจดีย์ทรายที่
แขวนกับแขวนกับแขวนไม้นั้น อาจจะทำให้เท่ากับสมาชิกในครอบครัว หรือมีจำนวนมากกว่า (วิลักษณะ ศรี
ปาชาวง.2542:2826)

2.5.9 ดุงค้ำ

เป็นดุงที่มีความกว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ยาว 5 สอกถึง 6 สอกใช้ในการถวายทาน มีการแยก
ประเภทตามสีและลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ดุงค้ำสีขาว ใช้ถวายทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ถวายทาน

เองในชาติหน้า ดุงค้ำสี่เหลี่ยมใช้ถวายทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว (วิลักษณ์ ศรีป่า
 ขาง.2542:2825)

ภาพประกอบ 8 ดุงดิน ภาพประกอบ 9 ดุงทราย ภาพประกอบ 10 ดุงไม้

2.5.10 ดุงดิน

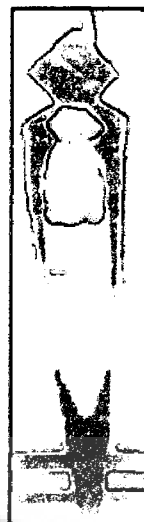
ดุงดินเป็นดุงขนาดเล็ก กว้างประมาณ 4 ถึง 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 15 เซนติเมตรทำด้วยไม้
 กระดาษ หรือกาบโปก(กาบไม้ไผ่ขนาดใหญ่) ตัดเป็นรูปดุง แล้วทาด้วยดินเหนียวให้ทั่ว ตากให้แห้ง ร้อยหัวดุง
 กับคันไม้ที่ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร (วิลักษณ์ ศรีป่าขาง.2542:103)

2.5.11 ดุงทราย

ทำด้วยไม้ กระดาษ หรือกาบโปก (กาบไม้ไผ่ขนาดใหญ่) มีขนาดกว้างประมาณ 4 ถึง 5 เซนติเมตร
 ยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ตัดเป็นรูปดุงแล้วทาด้วยกาวหรือแป้งเปียกหรือยางมะตูมให้ทั่ว แล้วเอาทราย
 ละเอียดโรย จนมองไม่เห็นตัววัสดุที่เป็นตัวดุง ทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วผูกติดคันให้เรียบร้อย(วิลักษณ์ ศรีป่า
 ขาง.2542:103)

2.5.12 ดุงไม้

ทำด้วยไม้กระดานแผ่นบางๆ กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร ยาวไม่เกิน 15 เซนติเมตร ตัดหรือแกะ
 สลักเป็นรูปดุงชัย บางแห่งมีการแกะสลักลายอย่างวิจิตรบรรจงแล้วลงรักปิดทองทำด้วยไม้ กระดาษ หรือทำ
 ด้วยไม้ตัดเป็นรูปดุง(วิลักษณ์ ศรีป่าขาง.2542:103)

ภาพประกอบ 11 ดุงจิ้น

ภาพประกอบ 12 ดุงเหี้ยก

2.5.13 ดุงจิ้น

ใช้ตะกั่วมาหลอมให้ละลาย แล้วนำไปเทลงในแบบพิมพ์รูปดุง ร้อยส่วนหัวดุง แล้วนำผูกติดกับคันไม้ไผ่ ถ้าไม่สะดวกก็ใช้กระดาษตัดเป็นรูปดุง แล้วทาสีตะกั่วแทน(วิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:103)

2.5.14 ดุงเหี้ยก

เหี้ยกเป็นโลหะผสมระหว่างตะกั่วกับสังกะสี หรือเหล็กกับสังกะสี นำโลหะทั้งสองมาหลอม แล้วเทลงเบ้าที่เตรียมไว้ขนาดของดุงไม่มีการกำหนด ใช้ตามความสะดวกและเหมาะสม(วิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:103)

ภาพประกอบ 13 ดุงข้าวเปลือก ภาพประกอบ 14 ดุงข้าวสาร

2.5.15 ตุงข้าวเปลือก ตุงข้าวสาร

ตัวตุงส่วนใหญ่ทำด้วยกระดาษ หรือกาบไปกมมาตัดตกแต่งเป็นรูปตุง ผูกติดคันไม้หรือทำด้วยไม้ ทาด้วยการให้หัว แล้วเอาข้าวเปลือกเรียงเมล็ดให้ทั่วตัวตุงทั้งผืน แล้วนำข้าวเปลือกหรือข้าวสารโรยบนตัวตุงให้ทั่วแล้วนำไปตากให้แห้ง (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:103)

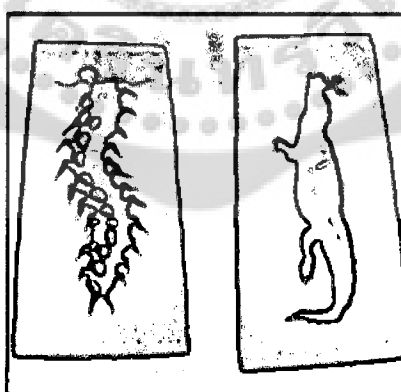
ภาพประกอบ 15 ตุงเงิน

ภาพประกอบ 16 ตุงคำ

2.5.16 ตุงเงิน ตุงคำ

ใช้โลหะเงินหรือทองคำมาตีเป็นแผ่นบางๆแล้วตัดเป็นรูปตุง แต่เนื่องจากเงินและทองคำมีราคาแพง ส่วนใหญ่จึงใช้กระดาษสีเงินและสีทองทำแทนตุงที่เป็นโลหะ(วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:103)

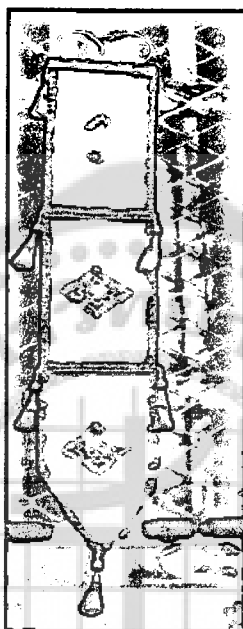
ภาพประกอบ 17 ตุงตะขาบ-ตุงจระเข้

2.5.17 ตุงตะขาบ/ตุงจระเข้

ทำขึ้นจากผ้าขาว มีรูปสัตว์อยู่ตรงกลางโดยเขียนลายเป็นรูปตะขาบหรือจระเข้อยู่ตรงกลาง ใช้ในงานทอดกฐิน วัดที่ทอดกฐิน จะปักตุงนี้ไว้หน้าวัด

2.5.18 ตุงพันนาหรือตุงชาวาวา

มีรูปร่างลักษณะคล้ายตุงไชย แต่มีขนาดกว้างและยาวกว่า แบ่งเป็นห้องประมาณ 16 ห้องขึ้นไป ใช้ตกแต่งสถานที่ในงานสมโภชน์เป็นเครื่องพุทธบูชา การประดับวิหาร จะนำไปพาดไว้ตามแนวซื่อ หรือโยงไว้ภายในอาคาร ตุงพันนาหรืออาจเรียกอีกอย่างว่า"ตุงชาวาวา" สามารถนำไปร่วมในขบวนแห่ โดยให้ผู้ร่วมขบวนถือชายตุงต่อกันไป (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2538:106)

ภาพประกอบ 18 ตุงแดง

2.5.19 ตุงแดง/ตุงผีตายโหง/ตุงค้างแดง

ลักษณะคล้ายกับตุงชัย เป็นตุงสีแดง มีความกว้างประมาณ 20 เซนติเมตรความยาวตั้งแต่ 30 เซนติเมตร จนถึง 2 เมตร บ้างก็ยาวยาวเท่ากับความสูงของผู้ตายและปักให้ปลายหางแตะพื้นดิน วิธีทำ นำผ้าหรือกระดาษมาพับครึ่งแล้วจึงตัดให้เป็นรูปร่าง ริมด้านขวาและมุมซ้ายมีลวดลายเหมือนกับริมทางซ้ายตัดให้เป็นแผ่นเล็กและยาวตามความต้องการ ด้านที่เป็นหัวผูกด้วยเส้นด้ายและผูกกับปลายของคันตุง การใช้งานใช้ในพิธีสูตรถอนศพที่ตายผิดปกติ เช่น ตายเพราะอุบัติเหตุต่างๆ จะใช้ตุงปักไว้ตรงบริเวณที่ตาย ก่อเจดีย์ทรายเท่ากับอายุของผู้ตาย ปักช่อน้อยบนเจดีย์ทรายให้ครบเมื่อเห็นตุงแดงและกองทรายน้อย ณ จุดใด ก็หมายถึงบริเวณดังกล่าวมีคนตายอย่างไม่ปกติหรือตายโหง โดยเฉพาะตามบริเวณข้างถนนนอกเมือง(วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:2829)

ภาพประกอบ 19 ดงเหล็กดงทอง

2.5.20 ดงเหล็กดงทอง

ดงเหล็กดงทอง เป็นเครื่องใช้ในพิธีการศพออย่างหนึ่ง ตัวดงทำเป็นแผ่นกว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 1 คืบ จำนวน 11 อัน ซึ่งหมายถึงอดีตพระพุทธเจ้า 10 พระองค์ รวมกับพระพุทธเจ้าที่เพิ่งจะนิพพานอีก 1 พระองค์ (แต่ก็มีตำราบอกว่ามี 8,16 หรือแม้กระทั่ง 108 อัน) ประกอบด้วย ดงเหล็กดงทอง (ทองแดงหรือทองเหลือง) ดงเงิน ดงคำ (ทองคำ) ดงเทียก (ตะกั่วผสมดีบุก) ดงทราย ดงดิน คือดงแต่ละชนิดทำจากวัสดุต่างกล่าว แต่โดยทั่วไปมักทำด้วยไม้หรือสังกะสีแล้วใช้วัสดุอื่นๆ ปิดไว้ ดินและทรายก็นำมาทาโรยบนกาวที่ติดไว้กับตัวดงที่ทำด้วยไม้ ส่วนฐานเป็นไม้หรือโลหะทำเป็นเสาตั้งบนเชิง ด้านปลายอาจใช้ไม้พาดทำเป็นกากบาทหรือทำเป็นวงกลมเจาะรู แล้วใช้เชือกทำจากด้ายหรือลวดผูกดงเข้ากับกากบาทหรือวงกลมนั้น ดงเหล็กดงทอง ที่ทำเป็นชุดไว้นี้นิยมวางไว้บนโคงศพเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ชาวบ้านมักนำมาเก็บไว้ที่วัดตามฐานชุกชี เมื่อจำเป็นต้องใช้งานอีกก็ไปนำมาใช้โดยไม่ต้องทำขึ้นมาใหม่(วิไลภรณ์ ศรีป่าซาง.2542:2836)

ภาพประกอบ 20 ดงสามทาง

2.5.20 ตุงสามหาง

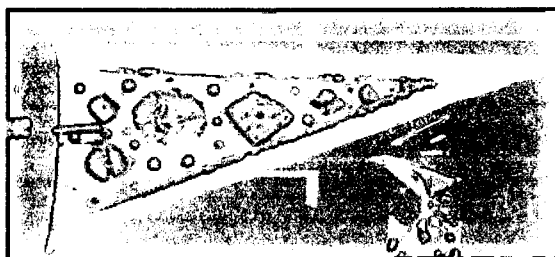
ตุงสามหางเป็นตุงที่ทำจากกระดาษหรือผ้าขาวมีลักษณะส่วนบนคล้ายศีรษะคนหรือเจดีย์ แต่ส่วนหางจะแยกออกเป็นสามชายบนผืนตุงมีการประดับตกแต่งด้วยกระดาษเงิน กระดาษทองที่ตัดเป็นลวดลาย กนกหรือดอกไม้ ตุงสามหางเป็นเครื่องหมายแสดงคติทางพุทธศาสนา หมายถึง โลกทั้งสาม ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ นอกจากนี้ หางตุงทั้งสามยังหมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นที่พึ่งของพุทธศาสนิกชนด้วย ตุงชนิดนี้ใช้หน้าศพที่จะนำไปฝังหรือเผา ส่วนตุงสามหางที่นำหน้าพระภิกษุ จะเป็นผ้าสีเหลืองหรือสีแดง ประดับตกแต่งด้วยกระดาษสีทองมีลวดลายเป็นรูปเทวดา (ธนวัจน์ โกมลรัตน์.2542:5)

ภาพประกอบ 21 ช่อน้อย(ตุงร้อยแปด)

2.5.20 ช่อน้อย ตุงร้อยแปด

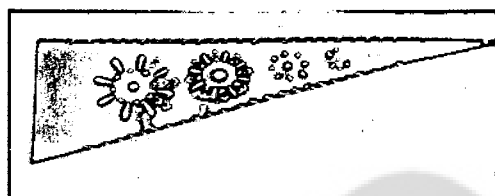
ช่อน้อย คือตุงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ที่มักเรียกกันง่าย ๆ ว่า ช่อ มีลักษณะเหมือนช่อข้าง เพียงแต่มีขนาดเล็กกว่า คือมีขนาดกว้างประมาณ 7 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร หรือโตกว่านั้นอีกเล็กน้อย แต่ถ้าใช้ประกอบกับสวดหรือกระบะบัดพลีแล้ว จะมีขนาดเล็กกว่านี้ ช่อน้อยทำด้วยกระดาษสาหรือกระดาษว่าสีต่างๆ บางครั้งจะมีการตกแต่งให้สวยงามโดยการฉลุลายหรือแต้มสีสันทัน ช่อน้อยที่ตัดขึ้นมาจะนำส่วนแคบไปติดกับคันและขอบบนตั้งฉากต่อกัน คันช่อ ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าให้หนากว่าดอกเล็กน้อย โดยกำหนดว่าให้ความยาวมากกว่าตัวช่อน้อยอีกเท่าหนึ่ง ช่อน้อยที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ มักมีเป็นจำนวนมาก บางครั้งต้องทำเป็นร้อยจึงมักเรียกช่อน้อยอีกชื่อหนึ่งว่า ตุงร้อยแปด คือธงจำนวน 108 อัน(วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:1796-1797)

ภาพประกอบ 22 ช่อข้าง

2.5.21 ซ่อช้าง

ซ่อช้าง คือซ่อขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 1 คอก ยาวประมาณ 2 คอก มักทำด้วยผ้าสีต่างๆ และมักมีแถบผ้าห่มโดยรอบ ด้านที่ติดกับคันมักจะเย็บเป็นช่องตลอดแนวเพื่อที่จะสวมเข้ากับคันได้สะดวก คันซ่อจะทำด้วยไม้เรียลอดกอก คือไม้ซางซึ่งเนื้อบาง ปล้องห่าง โดยเฉพาะที่มีขนาด “ลอดกอก” คือลำต้นเล็กกว่าลำอื่นๆในกอ คันซอดังกล่าวแม้จะยาวประมาณ 2 วาก็ยังคงมีน้ำหนักไม่มาก(วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:1795)

ภาพประกอบ 23 ซ่อนำทาน

2.5.22 ซ่อนำทาน

ซ่อนำทาน คือธงสามเหลี่ยมที่ใช้นำขบวนเครื่องไทยทานนี้ มีขนาดโตกว่าซ่อเล็กน้อยเล็กน้อย ใช้กระดาษสีสด จะเป็นกระดาษสาหรือกระดาษว่ากก็ได้ ซ่อนำทานนี้ บางท้องที่ในจังหวัดเชียงรายเรียกว่า ดุงเสี้ยว ในส่วนของการใช้งานของซ่อนำทานนั้น ก็มีลักษณะการใช้งานไม่แตกต่างกับซ่อช้าง คือใช้สำหรับปักที่เครื่องไทยทานหรือปักต้นคา ต้นกล้วย พร้อมซ่อธนบัตร และแห่ไปในงานพิธีต่างๆ เช่น ผ้าป่า กฐินหรือในงานปอยหลวง (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง.2542:1798)

2.6 ลักษณะของดุงที่พบในล้านนา

จากการศึกษาดุงล้านนา สามารถจำแนกลักษณะดุงได้ 2 ลักษณะ คือ

2.6.1 ดุงทอของไทยลื้อ

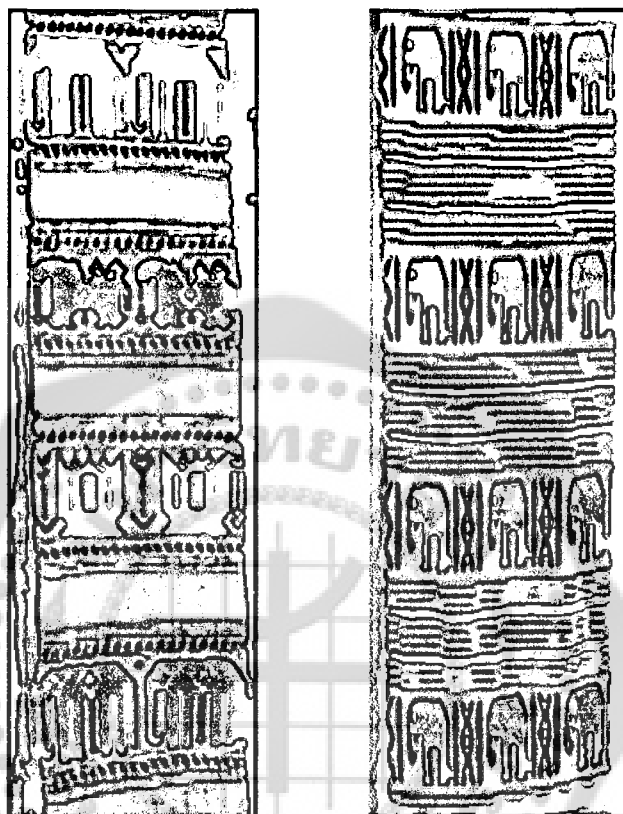
2.6.2 ดุงพื้นเมือง

2.6.1 ดุงทอของไทยลื้อ

ดุงทอของไทยลื้อมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

รูปทรง เป็นผืนผ้ายาว มีความกว้างประมาณ 10 – 40 เซนติเมตร ตามขนาดความกว้างของพืชมความยาวไม่แน่นอน โครงสร้างของดุง ประกอบไปด้วย ส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนหาง มีไม้ไผ่สอดคั่นเป็นระยะๆ นิยมตกแต่งด้วยวัสดุต่างๆ เช่น เศษผ้า กระดาษใบลาน ส่วนหัวดุง ถ้าเป็นดุงผืนสั้นที่มีความยาวประมาณ 4 ถึง 5 คอก จะทำการทำหัวดุงด้วยกระดาษแข็งหรือผ้าที่หุ้มหลอดโครงเหล็กที่เป็นรูปครึ่งวงกลม ส่วนดุงที่มีความยาวตั้งแต่ 6คอกขึ้นไป จะทำหัวดุงด้วยไม้บางๆ ตัดเป็นแผ่น เจาะรูร้อยด้วยด้าย เป็นรูปสามเหลี่ยม รูปยอดเจดีย์ รูปยอดฉัตร รูปปราสาท แล้วประดับหัวดุงด้วยไหมพรมสีต่างๆ ซึ่งทำเป็นพู่ระย้า ตัวดุงจะเป็นตัวผ้าผืนดุงที่ทอลายเรียงลำดับ ในแนวนอนจากส่วนบนสุด ไปจนถึงปลายดุง ลายที่ทอจะเรียงลำดับจากลายที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นดุงผืนสั้นๆ จะไม่มีลาย ส่วนหางดุง นิยมทอเป็นรูปลายฉัตร ลายตาข่าย ลายพู่ระย้า ลายพินปลา แล้วมัดเส้นด้ายเป็นกลุ่ม สลับด้วยลายพินปลา กรรมวิธีเป็นการทอด้วยการขิดและจก นิยมทอดุงด้วยการทอจากผ้าฝ้าย เส้นด้ายปั่นขึ้นมาจากฝ้าย พื้นของดุงเป็นสีขาว ลวดลายต่างๆวางตำแหน่งไว้อย่างแน่นอน เช่น ลายที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนา บางผืนก็ใช้ทอ บางผืน

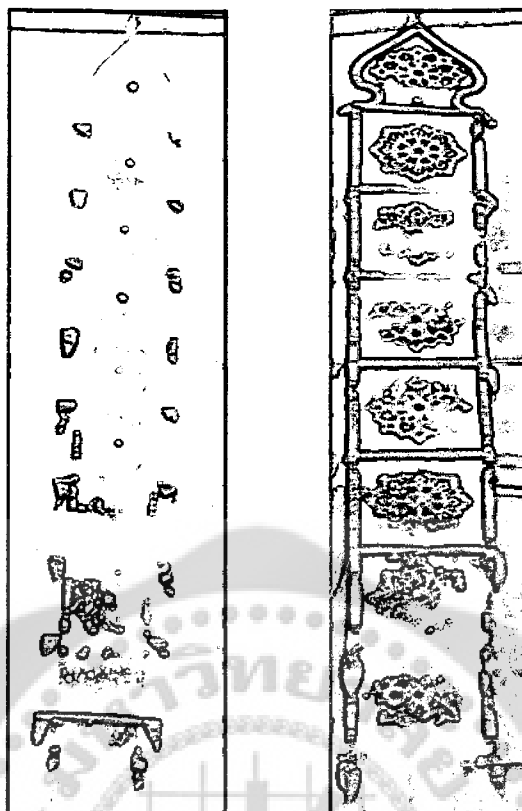
ก็ใช้ปัก หรือผสมกันเป็นลายพระพุทธรูป มณฑป พระธาตุเจดีย์ ลายที่เป็นตัวหนังสือพื้นเมือง ลายที่เป็นรูปคนรูปสัตว์ ลายที่เป็นรูปทรงอิสระ ปัจจุบันหาดูในลักษณะแบบนี้ยากเพราะไม่นิยมทำ(ไทยนิวส์. 2538:8-9)

ภาพประกอบ 24 ตุงทองของไทยลื้อ

2.6.2 ตุงพื้นเมือง

ตุงพื้นเมืองมีลักษณะ ดังนี้รูปทรงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างตั้งแต่ 1 คืบ(ประมาณ 20 เซนติเมตร) ความยาวไม่กำหนด โครงสร้าง ประกอบไปด้วย ส่วนหัว ส่วนตัวและส่วนหาง ส่วนหัวตุงนิยมทำหัวตุงด้วยโครงไม้ไผ่ 3 ห่วง ประดับด้วยกระดาษว่าวต่อเข้าด้วยกัน ทำเป็นรูปยอดเจดีย์ ยอดปราสาท ตัวตุงในสมัยโบราณจะใช้กระดาษสา เพราะหาได้ง่ายในท้องถิ่น ปัจจุบันจะใช้ผ้าใยสังเคราะห์สีต่างๆ จะมีการแบ่งเป็นชั้นๆ ด้วยไม้ไผ่คั่นตัวตุง หางตุง จะทำให้เป็นแผงตาข่าย มีพู่ย้าห้อยติด จุดเด่นที่สำคัญอยู่ที่ลวดลายตกแต่งบนผืนตัวตุง ลวดลายที่นิยมนำมาตกแต่ง เช่น ลายประจำยาม ลายนักษัตร ลายดอกไม้ ลายเครือเถา ลายตาอ้อย ลายแก้วชิงดวง ลายเมฆไหล และรูปที่แสดงถึงพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ นอกจากนี้ยังมีตุงที่มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมชายธง เช่น ช่อน้อย ช่อร้อยแปด ช่อช้าง ช่อนำทาน

ภาพประกอบ 25 ตุงพื้นเมือง

2.7 กระบวนการทำตุง

กรรมวิธีและวัสดุที่ใช้ในการทำตุงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของตุงแต่ละชนิดจากการศึกษาผู้วิจัยได้สรุปกรรมวิธีการทำตุงแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

ตุงไฉยหรือตุงไชย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

1. กระดาษสาหรือผ้าใยสังเคราะห์สี
2. กระดาษเงินกระดาษทองสีต่างๆสำหรับตัดลวดลายตุง
3. กระดาษว่าว
4. ไม้คั่นตัวตุง
5. ไม้ไผ่ทำโครงหัวตุง
6. มีดผ่าและมีดเหลา
7. กรรไกร
8. กาวลาเท็กซ์
9. คีม

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้ไม้ไผ่เหลาให้ได้ขนาด ทำเป็นรูปวงรี 2 อัน ให้มีขนาดเล็ก 1 อัน ขนาดใหญ่ 1 อัน และอันที่ 3 ซึ่งเป็นตัวบนสุดให้ขุดเป็นรูปยอดเจดีย์ นำส่วนทั้ง 3 มาประกอบเข้าด้วยกันและประดับด้วยกระดาษว่าวโดยตัดเป็นฝอยๆ พันรอบให้หมดทั้งโครงสำหรับทำเป็นส่วนหัวของตุงไฉยแต่ปัจจุบันช่างบางคนก็นิยมใช้กระดาษ

แข็งปิดด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทองตัดเป็นลายฉลุหรือตัดเป็นรูปทรงเจดีย์ อีกวิธีคือนำไม้ไผ่ทำเป็นรูปกาแล บางที่ก็นำไม้แผ่นบาง ๆ ผูกด้วยด้ายทำหัวตุงเป็นรูปทรงปราสาท

2. ตัดกระดาษสาหรือผ้า ตัวตุงตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว มีขนาดความกว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ความยาวตั้งแต่ 2 เมตรขึ้นไป ถ้าไม่ใช้กระดาษสาใช้ผ้าใยสังเคราะห์สีต่างๆแทนได้ ไม่นิยมใช้สีดำ แล้วนำตัวตุงต่อส่วนหัวและส่วนตุงเข้าด้วยกัน แบ่งตัวตุงออกเป็นห้องๆ โดยตามด้วยไม้คั่นตัวตุงและปิดทับด้วยกระดาษทอง ที่ตัดเป็นเส้นตรง

3. ตกแต่งตุง โดยตัดกระดาษทองและเงินเป็นสีต่างๆ ให้เป็นลวดลายตุง ตัวตุงจะตกแต่งด้วยลายประจายามเป็นหลักสำคัญ ทากาวแล้ว ปิดทับลงไปในแต่ละห้องของตัวตุง โดยให้ลายประจายามอยู่ตรงตามห้อง มุมทั้ง 4 ในแต่ละห้องของตุงประดับด้วยลวดลายช่างจะเรียกกลายนี้ว่า "ปาง" หรือ "ลายประดับมุม" หลังจากนั้นตกแต่งตัวตุงด้วยกระดาษทองปิดทับ ตั้งแต่หัวตุงจนถึงหางตุง การตกแต่งตุงนั้น จะตกแต่งด้วยลวดลายตุงทั้ง 2 หน้า(สิงห์แก้ว มโนเพชรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

ตุงคำคิง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

1. กระดาษว่าวสีอ่อนหรือสีขาว
2. เชือกผูกหัวตุง
3. กรรไกร
4. กาว

ขั้นตอนการทำ

1. ตัดกระดาษว่าวให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ให้มีความกว้างประมาณ 1 คืบ หรือ 20 เซนติเมตร ส่วนความยาวของตัวตุง จะยาวเท่ากับตัวคน(ตัวเจ้าของ)

2. นำกระดาษที่ตัดแล้ว มาพับครึ่งตามแนวยาว ตัดส่วนหัวให้เป็นรูปหัวคน และมีอนธฐานขึ้นเดียว(ปกเสื้อ) ในหัวตุงตัดเป็นลายดอกแก้ว ส่วนหางตุงตัดให้เป็นลายสร้อยดอกหมาก พับครึ่งกระดาษตามแนวยาว เฉพาะส่วนหางตุง หลังจากนั้นพับครึ่งอีก 2 ครั้ง ตัดปลายหางตุงให้เป็นปลายแหลม โดยด้านข้างตัดด้วยลายเชิง หลังจากนั้นก็พับครึ่ง แล้วตัดตรงกลางให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ตามแนวยาวไปจนถึงปลายตุงที่ตัดให้เป็นปลายแหลม

3. ตัวตุงตัดด้วยลายดอกแก้วและลายข้าวหลามตัด เป็นหลัก หลังจากตัดลายตรงส่วนหัวและส่วน

4. หางตุงแล้ว ก็พับครึ่งตัวตุงตามแนวกว้าง 3 ครั้ง แล้วจึงพับเป็นเส้นทะแยงมุม และตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็กตลอดแนว ซึ่งจะทำให้เป็นลายที่เรียกว่า ลายข้าวหลามตัด สำหรับลายดอกแก้วนั้นจะทำมุมตรงกันข้ามกับลายข้าวหลามตัด และจะพับถี่เข้าไปประมาณ 3 ครั้ง และตัดเข้าไป ซึ่งเมื่อคลี่ตัวตุงออกก็จะทำให้ได้ลวดลายเต็มตัวตุง สำหรับพื้นที่ว่างก็จะตัดด้วยลายดอกแก้วเล็กและลายครึ่งซีกของดอกแก้ว ในขอบตัวตุงก็จะตัดตกแต่งด้วยลายเชิงเขี้ยวตะขาบตลอดตัว จุดเด่นของตุงชนิดนี้ คือ เป็นการตัดลายบนตัวตุงไม่ใช่เทคนิคและการปะติด(เบญจพล สิทธิประณีตเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

ตุ้งไส้หมู

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

1. กระดาษว่าวสีต่างๆ
2. กรรไกรตัดกระดาษ
3. เชือกผูกหัวตุ้ง

ขั้นตอนการทำ

1. นำกระดาษว่าวสีต่างๆ 2 แผ่น ทับกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่า มีความกว้างและยาวประมาณด้านละ 50 เซนติเมตร พับทแยงมุมให้เป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง ให้เหลี่ยมเท่ากันพอดี และพับเข้าไปอีก 4-5 ทบ ถ้าต้องการตาถี่ ก็พับหลายๆทบ

2. ใช้กรรไกรตัดข้างหนึ่งก่อน แล้วกลับไปอีกข้างหนึ่งที่อยู่ตรงกันข้าม แล้วตัดสลับอย่างนี้ไปเรื่อยๆ แล้วตัดให้มีความกว้างของเส้นประมาณ ครึ่งเซนติเมตร ถ้าตัดให้ความกว้างของเส้นมาก จะได้รูปทรงที่สั้นไม่สวยงาม การพับ ก็เช่นเดียวกัน นอกจากจะให้ความถี่ของตาแล้ว ยังเป็นตัวกำหนดความยาวของตุ้งด้วย คือ ยิ่งทบน้อยเท่าไรก็ยิ่งได้ความยาวมากเท่านั้น ถ้าทบมาก ก็จะทำให้ได้ตุ้งที่สั้นกว่าเดิม ในพื้นที่ว่างตัดลายดอกแก้ว ตรงขอบชายตุ้ง ตัดลายเชิงเขี้ยวตะขาบ เมื่อเสร็จแล้ว ค่อยๆ คลี่แผ่ออกเป็นผืน กลับเอาด้านในออกมาข้างนอกแล้วใช้เส้นด้ายผูกร้อยตรงกลางของผืนของตุ้ง แล้วผูกมัดไว้กับกิ่งไม้ที่เตรียมเอาไว้(บัวไหล คณะปัญญาเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

ตุ้งสิบสองราศี

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

1. กระดาษสาขาว
2. กระดาษเงินกระดาษทองสีต่างๆ
3. กรรไกร
4. อุปกรณ์ดอกกระดาษ
5. เชือก

ขั้นตอนการทำ

1. ตัดกระดาษสาให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความกว้างประมาณ 1 คืบ หรือ ประมาณ 20 เซนติเมตร ความยาวของตุ้งเท่ากับตัวคน(ตัวเจ้าของ) แล้วพับครึ่งกระดาษสาตามแนวความยาว ตัดส่วนหัวของตุ้งให้เป็นรูปหัวคน ในส่วนตัวตุ้งจะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว หางตุ้งจะตัดให้เป็นลายสร้อยดอกหมาก ซึ่งเป็นจุดเด่นบนตัวตุ้ง พับครึ่งกระดาษตามแนวความยาวส่วนหาง แล้วพับครึ่งอีก 2 ครั้ง จึงตัดปลายหางตุ้ง ให้เป็นปลายแหลม โดยด้านข้างตัดด้วยลายเชิง แล้วพับครึ่งอีกครั้งหนึ่ง ตัดตรงกลางให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ขนาดเล็ก ตามแนวยาวไปถึงปลายตุ้ง

2. ตัดกระดาษเงิน กระดาษทอง ให้เป็นรูปสัตว์ 12 ราศี(สิบสองนักษัตร) นำรูปสัตว์ 12 ราศี มาติดในตุ้งตามลำดับ ดิคุรูปหนูตรงส่วนหัวเป็นรูปแรก ตุ้งชนิดนี้ไม่มีไม้คั่นตัวตุ้ง เวลาติดรูปต้องกระะยะห่าง ให้เหมาะสมตกแต่งขอบตุ้งด้วยกระดาษทอง พื้นที่ว่างตกแต่งด้วยลายไขปลาและลายแก้วซึ่งดวงตุ้งชนิดนี้ ใช้การประดับด้วยลวดลายตกแต่งเพียงหน้าเดียวของตุ้ง(สิงห์แก้ว มโนเพชรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

ตุ้งสามหาง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

- 1.ผ้าดิบ กระดาษสา
- 2.กระดาษเงิน กระดาษทองสีต่างๆ
- 3.ไม้ตามตุ้ง(ไม้ไผ่)
- 4.มีดผ่า มีดเหลา
- 5.อุปกรณ์ดอกกระดาษ
- 6.กรรไกร
- 7.กาว
- 8.คีม

ขั้นตอนการทำ

1.ตัดผ้าดิบหรือกระดาษสาให้เป็นรูปคนและมีลำตัวกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ตุ้งสามหางจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัวถึงไหล่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนไหล่ถึงสะโพกยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ส่วนหางให้ยาวกว่าส่วนอื่นเล็กน้อยหางยาวประมาณ 70 เซนติเมตร มี 3 หาง เหลาไม้ไผ่ ตามข้างหลังตุ้ง

2.ตัดกระดาษเงิน กระดาษทอง ให้เป็นลวดลายตุ้ง โดยในส่วนของหัวตุ้งจะตกแต่งด้วยลวดลายเทวดา ในส่วนของตัวตุ้งจะตกแต่งด้วยลายหมอน้ำปรุ่นขมู๊วะ(ลายหมอนดอกล้านนา)เป็นหลักสำคัญ ตกแต่งสะโพกด้วยลายบัว ส่วนหางของตุ้งจะตกแต่งด้วยลายประจำยามใบองุ่นเป็นหลัก และปลายหางตุ้งด้านข้างขอบตกแต่งด้วยลายบัว หลังจากนั้นตกแต่งด้วยกระดาษทอง ซึ่งปิดทับเป็นเส้นตั้งแต่ตัวตุ้งจนถึงหางตุ้ง การตกแต่งลวดลายบนตัวตุ้งจะตกแต่งเพียงหน้าเดียวเท่านั้นจะไม่ตกแต่งทั้ง 2 หน้า (เสถียร ณ วงศ์รักษ์เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

จ้อยน้อย (ตุ้งร้อยแปด)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

- 1.กระดาษว่าวสีต่างๆ
- 2.ไม้ไผ่เหลาขนาดเล็ก ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร
- 3.กรรไกร
- 4.กาว

ขั้นตอนการทำ

นำกระดาษว่าวสีต่างๆ มาตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม ขยตรงขนาดเล็ก กว้างประมาณ 4 ถึง 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร นำกระดาษที่ตัด ติดกาวด้านข้าง ติดกับไม้ ไผ่ที่เตรียมไว้แล้ว ไม่ต้องประดับตกแต่งลวดลาย เนื่องจากทำใช้ครั้งละหลายๆ จึงเรียกกันว่า ตุ้งร้อยแปด(พลเทพ บุญหมื่นเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

ช่อนำทาน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

- 1.กระดาษว่าวสีต่างๆ

2.ไม้ไผ่เหลาขนาดเล็ก ยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร

3.กรรไกร

4.กาว

ขั้นตอนการทำ

ใช้กระดาษว่าวสีต่างๆตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธงขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 10 ถึง 15 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 30 ถึง 50 เซนติเมตร ตัดลวดลายตกแต่งโดยการพับกระดาษในมุมต่างๆ ลายที่ตัดซ่อนนำทวนได้แก่ ลายดอกแก้ว ลายประจำยามและลายข้าวหลามตัด นำกาวติดด้านข้างของซ่อนนำ ทวนกับไม้ไผ่ที่เตรียมไว้แล้ว พันรอบด้วยกระดาษว่าวซึ่งตัดเป็นผอยๆ(ตุลิต ขาวชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

ข้ออ้าง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ

1.ผ้าเนื่อบาง สีขาวและ สีแดง หรือกระดาษว่าวสีขาวและสีแดง

2.กระดาษเงิน กระดาษทอง

3.อุปกรณ์ต่อกระดาษ

4.เสาคูง

5.กรรไกร

6.กาว

ขั้นตอนการทำ

ตัดผ้าเนื่อบางหรือกระดาษว่าวสีขาว ให้มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมชายธงขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ยาวประมาณ 2 เมตร แล้วตัดผ้าสีแดงหรือกระดาษว่าวสีแดง ทำเป็นขอบดุง ให้เป็นเส้นตรง ให้มีความกว้างประมาณ 15-20 เซนติเมตร ติดหรือเย็บส่วนล่างของดุงข้ออ้าง ปิดหรือเย็บส่วนบนของดุงข้ออ้าง เมื่อทั้งสองเส้นปิดทับกัน ใช้กรรไกรตัดเป็นชายธง แล้วเย็บด้านข้างของดุงข้ออ้างไว้สำหรับสอดเสาคูง แล้วทำการตกแต่งโดยตัดกระดาษเงิน กระดาษทอง ให้เป็นลวดลายของดุง (สิงห์แก้ว มโนเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2546.)

2.8 ประเพณีพื้นเมืองล้านนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุง

ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่

มณี พยอมยงค์ . (2529 : 84 – 86) ได้กล่าวว่า

ท้าวทั้ง 4 คือ ท้าวจตุโลกบาล ผู้รักษาทิศทั้ง 4 ตามตำนานทางศาสนา ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 องค์นี้ คือ

1. ท้าวกุเวร (หรือบางที่เรียกว่าท้าวเวสสุวรรณ) มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศอุดร(เหนือ) มีพวกยักษ์เป็นบริวาร
2. ท้าวตะรุฐ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศบูรพา(ตะวันออก) มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวาร
3. ท้าววิรุฬหก มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศทักษิณ(ใต้) มีพวกอสูรเป็นบริวาร
4. ท้าววิรูปักษ์ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศประจิม (ตะวันตก) มีฝูงนาคเป็นบริวาร

ในการทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ จะทำเมื่อ ทำการมงคลต่างๆ เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานสมโภชฉลอง งานแต่งงาน งาน ประเพณีต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล เครื่องพลีกรรมประกอบไปด้วย ขนม และ อาหารคาวหวาน อย่างละ 4

ประกอบไปด้วย ข้าว อาหาร ข้าวเหนียว แกงส้ม แกงหวาน หมาก พลุ บุหรี่ เมี่ยง ดอกไม้ รูปเทียนและตุ้มจ้อ
บรรจุลงในสะตวง(กระถางที่ทำด้วยหยวกกล้วย) เวลาจะทำการสังเวย นิยมสังเวยก่อน 1 วัน

ประเพณีการสืบทอด

ภาพประกอบ 26 การสืบทอด

การสืบทอด เป็นพิธีกรรมที่ชาวล้านนา นิยมทำในโอกาสต่างๆ เช่น วันเกิด วันขึ้นปีใหม่ เมื่อเจ็บป่วย หรือหายจากเจ็บป่วย เพื่อเป็นสิริมงคล มุ่งหวังให้มีความเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข และช่วยเสริมชะตาให้แรงขึ้น นอกจากการสืบทอดคนแล้ว การสืบทอดสิ่งต่างๆ เช่น บ้าน เมือง พืช แม่น้ำ เป็นต้น อุปกรณ์ในการสืบทอดได้แก่ กระบอกน้ำ กระบอกทราย กระบอกข้าว บันไดชะตา หมากพลุ ผูกติดกับเส้นด้ายในลวดเงิน ลวดทอง ไม่คำใหญ่ อันไม่คำเล็ก 108 ขั้วได้ จ้อ 108 กล้ามะพร้าว กล้ากล้วย กล้าอ้อย มะพร้าวอ่อน หมอน หม้อเงิน หม้อทอง รูปเทียน ด้ายสายสิญจน์ ตุ้มค่าคิง การทำพิธีนำไม้คำใหญ่มาตั้งเป็นกระโจมสามขา ให้กว้างพอที่จะวางสะตวงเครื่อง 108 ที่จะนำมาประกอบพิธี และผู้สืบทอดเข้าไปนั่งตรงกลางได้ ใช้สายสิญจน์พันรอบศีรษะผู้สืบทอด โยงไปยังขากระโจมทั้งสาม แล้วโยงกับบาตรน้ำมนต์ พระพุทธรูป พระสงฆ์ จากนั้นพระสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์จนจบ ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือให้ผู้สืบทอด มีกรรม 1 กัณฑ์ ถวายภัตตาหารเพล เป็นเสร็จพิธี(ธนวัจน์ โกมลรัตน์, 2538 : 5)

ประเพณีการทอดกฐิน

ประเพณีการทอดกฐิน จะมีระหว่างวันออกพรรษา ไปจนถึงวันเพ็ญเดือน 12 (ทางล้านนา คือ วันเพ็ญเดือนยี่เหือน) ถือว่าเป็นงานทำบุญที่ยิ่งใหญ่ งานเป็นกฐินต้องมีการจองกฐินก่อน โดยการแจ้งให้ทางวัดทราบ ว่า ปีนี้ผู้ใดรับเป็นเจ้าภาพการทอดกฐิน ส่วนกฐินที่ประชาชนศรัทธาร่วมกันจัด เรียกว่ากฐินสามัคคี การแห่กฐินเข้าไปถวายที่วัดที่จะทำพิธีทอดกฐินจะมีการนำตุ้มจระเข้ ตุ้มตะขาบ นำหน้าขบวนแห่ และบริเวณปากประตูวัดจะมีตุ้มทั้ง 2 ชนิด ปักอยู่ด้วย เมื่อนำผ้ากฐินไปถวายต่อพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นผู้รับกฐิน อนุโมทนา แล้ว จึงเป็นอันเสร็จพิธี(พระครูอุปถัมภ์บุญสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่วัดศาลาลาวาส เมื่อ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2546.)

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีปีใหม่ของชาวล้านนา หมายถึง ประเพณีสงกรานต์นั่นเอง เริ่มจากวันที่ 13 เมษายน ถือว่าเป็นวันสังขารล่องหรือวันล่อง วันที่ 14 เป็นวันเนา วันนี้ ชาวบ้านจะเตรียมการทำบุญ ตอนวันปีใหม่ มีการขนทรายเข้าวัด เพื่อนำมาก่อเจดีย์ทรายแล้วประดับด้วยจ้อยน้อยร่วมกับตุ้มชนิดต่างๆ วันที่ 15 คนล้านนา ถือว่า

เป็นวันปีใหม่หรือ “วันพระยาวัน” วันนี้จะมีการทำบุญตักบาตรที่วัด รวมทั้งปล่อยนก ปล่อยปลา ถวายเจดีย์ทราย สร้างน้ำพระ ฟังเทศน์ และมีการรตน้ำ คำหัวขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคลจากพระภิกษุสงฆ์ บิณฑบาต ครูอาจารย์ และผู้อาวุโส(พระครูอุปถัมภ์บุญสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่วัดศาลาลาวส เมื่อ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2546.)

ประเพณีงานปล่อยหลวง

มณี พยอมยงค์ . (2529:25-26) ได้กล่าวไว้ว่า

ปล่อย หมายถึง งานสมโภชน์รับแจ้ง งานปล่อยหลวง หมายถึง งานสมโภชใหญ่ ได้แก่ การฉลองถาวรวัตถุประจำวัด เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิสงฆ์ พระเจดีย์ เป็นต้น เมื่อวัดใดวัดหนึ่งจะมีการจัดงานปล่อยหลวง จะมีการบอกบุญไปยังวัดอื่นๆ มาร่วมงาน แต่ละวัดจะนำขบวนแห่เครื่องไทยทาน (ภาคเหนือเรียกครัวทาน) มาร่วมทำบุญ มีการทำตุงไชย หรือ ซ่อ (จ้อ) นำขบวน ตามด้วยการพ้อนำขบวนพร้อมเครื่องดนตรีประโคมในขบวนแห่บริเวณวัดที่มีงานปล่อยหลวง จะมีการปักตุงไชยไว้รอบๆวัด รวมทั้งถนนหนทางเข้าวัด เป็นการบอกกล่าววัดนั้นมีงานปล่อยหลวง อีกเป็นการบอกทางไปสู่วัดที่จัดงานด้วย

ประเพณีการตาย

งานศพชาวเหนือเรียกว่า “งานเขื่อนเย็น” ญาติจะเก็บศพไว้บ้าน 3 – 7 วัน ทางเหนือไม่นิยมนำศพไปวัด ในการจัดพิธีศพนั้นจะมีการนำตุงมาร่วมพิธีศพด้วยบนโลงศพจะนำตุงเหล็ก,ตุงทอง มาวางอยู่ ก่อนเคลื่อนศพไปป่าช้าจะมีคนถือตุงสามหางและห่อข้าวนำหน้า เมื่อเผาศพแล้ว 1 – 3 วัน จะมีการเก็บอัฐิและทำบุญบ้าน กรณีที่มีการตายด้วยอุบัติเหตุหรือตายโหงจะมีการปักตุงแดง และจ้อน้อยบนเจดีย์ทราย ณ จุดที่ตาย

ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทงภาคเหนือ ภาคเหนือนิยมเรียกกันว่าประเพณีเดือนยี่เป็งตรงกับวันเพ็ญเดือน 12 ของภาคกลาง ในเทศกาลประเพณีเดือนยี่เป็ง ถือได้ว่าเป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณ ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ จุดประทีปโคมไฟ ประดับตกแต่ง ตามสถานที่ต่างๆ ของชุมชน เช่น วัด บ้าน ที่พักอาศัย พระและชาวบ้านร่วมกันปล่อยโคมลอย นำกระทงไปลอยในลำน้ำ บริเวณศาสนสถานก็จะประดับไปด้วยตุงไชย โคมไฟ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ประเพณีทานสลาก (สลากภัต)

ประเพณีการทานสลาก บ้างก็เรียกว่ากินข้าวสลาก หรือ ทานก๋วยสลาก คือ งานประเพณีทำบุญสลากภัต นิยมทำกันในช่วงราวปลายเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม โดยจัดข้าวปลาอาหารของกินของใช้ไปถวายแก่พระสงฆ์ และเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับ การทำบุญทานสลากภัต จะไม่จำเพาะเจาะจงถวายแก่สงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง จึงทำสลากเขียนคำอุทิศส่วนกุศล แล้วนำไปรวมปะปนกัน เพื่อจัดแบ่งอาหารตามจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์มา จากนั้นให้พระภิกษุสามเณรจับสลาก หากภิกษุหรือสามเณรรูปใดจับสลากได้ ก๋วยสลาก (ไทยทาน) ชุดใดก็ยกถวายแก่พระสงฆ์หรือสามเณรรูปนั้น วันงานทานข้าวสลากนี้ ชาวบ้านจะนัดหมายวันทำพิธี โดยให้มีงาน 2 วัน คือวันแต่งดาหรือวันสุกดิบและวันถวายทาน ในวันแต่งดาทุกหลังคาเรือนจะจัดหาวัตถุของกินของใช้ตามกำลังศรัทธา มาไว้ ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้านไม่ว่าใกล้หรือไกลเมื่อรู้ข่าวก็จะพากันมาช่วยและร่วมบริจาคจตุปัจจัยสมทบในการบำเพ็ญทานตามสายญาติของตน

3. ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลาย

ความหมายของลวดลาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2530:720) ได้ให้ความหมายของ ลวดลาย ว่า หมายถึง ลายต่าง ๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก

ชะลูด นิยมเสมอ (2534:278) ได้กล่าวว่า ลวดลาย หมายถึง ลายต่างๆที่เขียนหรือแกะสลักลายหรือลวดลาย เป็นรูปที่สร้างขึ้นเพื่อตกแต่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สวยงาม ส่วนมากจะเป็นรูปซ้ำๆ ของแม่ลายในจังหวะและลีลาต่างๆ เช่น ลายเครือเถา ลายกระหนก ลายกุดั่น ฯลฯ

อัจฉราพร ไชละสูต (2524:32) ได้กล่าวว่า รูปแบบของลวดลาย สามารถแบ่งออกเป็น 5 หมู่ได้แก่

1. ลายดอกไม้ รวมถึงส่วนอื่นๆ ของพืช เช่น ใบ ผล หรือ ราก
2. ลายสัตว์ได้แก่สัตว์ทุกประเภท เช่น นก ผีเสื้อ ปลา กระต่าย สุนัข หรือแมว รวมทั้งภาพคนและรวมถึงส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์
3. ลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายที่นำเอารูปทางหลักวิชาเรขาคณิตทั้งหมด เช่น รูปวงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม มาจัดรวมกันให้เป็นรูปร่างต่างๆ
4. ลายสมัยใหม่ เป็นลวดลายที่มีรูปลักษณะคล้ายลายเรขาคณิตแต่มีได้เป็นทรงเรขาคณิต
5. ลายภาพของจริง เป็นภาพวิว เครื่องจักร หรืออาคาร ฯลฯ

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2521: 5 - 7) ได้แบ่งลวดลายออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. ลวดลายแบบเรขาคณิต

ลวดลายจำพวกนี้ มักจะเป็นลักษณะการใช้เส้นทำลวดลายพื้นฐาน และด้วยความสามารถอันมีขีดจำกัดในการใช้มือ ลวดลายจึงปรากฏเป็นรูปแบบประเภทที่เรียกว่า ลวดลายประเภทเรขาคณิตลวดลายประเภทที่กล่าวนี้มีที่มาแห่งการตัดสินใจที่คิดจากความต้องการจะบันทึกสิ่งที่เกิดความพอใจ ความต้องการจำ และความเชื่อต่างๆ เหตุผลนี้สังเกตเห็นได้จากการมักทำเป็นขีดเป็นเส้น หรือรูปร่างง่ายๆ ในเครื่องใช้ของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เพื่อตามความหมายตามที่กล่าวแต่เหตุด้วยขีดความสามารถในการขีดเขียนของคนรุ่นนี้มีขีดจำกัด จึงทำได้แต่เส้นขนานสั้นๆ และรูปร่างหยาบๆ เท่านั้นรูปเรขาคณิต เราจึงเรียกลวดลายประเภทนี้ว่า ลวดลายแบบเรขาคณิต

2. ลวดลายธรรมชาติ

เมื่อคนเริ่มรู้จักความงามของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะธรรมชาติรอบๆ ตัว การรู้จักเอาเครื่องเถาไม้ ทั้งดอกและเถาไม้มาประดับตกแต่งร่างกาย เหย้าเรือน สัตว์เลี้ยง หรือยานพาหนะในโอกาสควรยินดี หรือนักชดถุกๆ ย่อมเป็นเหตุคลไคล เกิดความเป็นที่จะถนอมความสวยงามของพวงเถาไม้ดอกเหล่านั้นไว้ดูชมให้ได้นาน จึงทำการปั้น สลักหรือเขียนระบาย เลียนแบบ เอาอย่างพวงดอกและเถาไม้ของจริงนั้น ทำประดับตกแต่งลงกับผ้าผืน อาคารสถาน ยานพาหนะ และเครื่องใช้ต่างๆ โดยเหตุทั่วไปรู้จักชื่นชมต่อสิ่งสวยงามที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ ด้วยการรับรู้โดยไม่สุ้ยาก ดอกไม้ แมลง นก และสัตว์เลี้ยงบางชนิด ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรยินดี จึงถูกใช้ให้เป็นเครื่องคลไคลให้คิดถึง และนำเอารูปแบบมาสร้างทำให้เกิดเป็นลวดลายขึ้นอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า ลวดลายแบบธรรมชาติ

3. ลวดลายประดิษฐ์

ความจำเจอยู่กับลวดลายที่เป็นธรรมชาตินานๆ ไป ย่อมทำให้คนเกิดความเบื่อหน่ายได้ในบางครั้ง โดยเฉพาะในการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ นำให้เกิดการคิดเห็นปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงที่เป็น

อยู่ให้แปลกใหม่และดีกว่า ในกรณีที่เกิดขึ้นกับลวดลายก็เช่นเดียวกัน คนเกิดความคิดในการจัดระเบียบลวดลายแบบธรรมชาติ ประดิษฐ์ให้เกิดมีรูปแบบที่สวยงามตามความรู้สึกพึงพอใจของคนเป็นพิเศษกว่ารูปแบบที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติจึงเรียกลวดลายประเภทนี้ว่า ลวดลายประดิษฐ์

4. ลวดลายนามธรรม

ลวดลายอีกประเภทหนึ่งเกิดแต่ความคลาไคลคิดจากรูปแบบต่างๆอันไม่เป็นระเบียบในธรรมชาติ เป็นสิ่งทำให้เกิดความคิดเห็นสร้างทำเป็นลวดลาย เช่น รอยคราบน้ำรอยทางในก้อนหิน กลุ่มเมฆรูปแบบต่างๆ รูปแบบสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งทำให้เกิดแนวทางสร้างลวดลายอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า ลวดลายแบบนาม

ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับ ลาย และลวดลายอีกคำได้แก่คำว่า “แม่ลาย”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2530:653) ได้ให้ความหมายของ แม่ลาย ว่า หมายถึง ลายตอนที่เป็นประธาน มีซ้ำๆกันเป็นแถว

ชะลุต นิมฺเสมอ.(2534:286) ได้กล่าวว่า แม่ลาย หมายถึง ลายง่าย ๆ ลายหนึ่งที่ซ้ำตัวเองในแบบของจังหวะที่คล้ายคลึงกันไปมาแบบต่างๆจนกลายเป็นลวดลายที่พิสดาร

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2527: 28 - 30) ได้แบ่งแม่ลายออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1.แม่ลายรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส

แม่ลายลักษณะเช่นนี้ย่อมคิดผูกเป็นลวดลายอยู่ภายในขอบเขตรูปพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งสิ้น ตัวอย่างลักษณะนี้ได้แก่ ลวดลายที่มีชื่อเรียกว่า ดอกสี่กลีบหรือลวดลายประจำยาม ใช้เป็นแม่ลายหรือเป็นประธานในการผูกลวดลายต่างๆแบบออกไปเป็นต้นว่า ลวดลายประจำยามก้ามปู ซึ่งมีดอกสี่กลีบหรือลายประจำยามวางลงเป็นประธาน แล้วจึงเอาลายกระหนกวางขนานออกไปทั้งสองข้างเป็นส่วนประกอบของดอกสี่กลีบ ดังนั้น “แม่ลาย” ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เรียกว่า ดอกสี่กลีบหรือลวดลายประจำยามนี้ แต่เดิมเขาอาจเอาลายเอาด้านตรงขนานไปกับพื้น หรือเส้นลวดลายขอบ ต่อในภายหลังจึงเกิดนิยมวางตะแคงดอกเอามุมลายแทงลงกับเส้นลวดลายเส้นขอบ อนึ่ง แม่ลายลักษณะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซึ่งผูกตะแคงด้านนี้ ยังแผลงออกเป็นลายดอกไม้ร่วง กับแปลงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตีทรงออกไปเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แล้วคิดไปเป็นลวดลายพุ่ม และเป็นหน้าขาต่างๆ แบบออกไปอีกประการหนึ่งด้วย

2.แม่ลายรูปทรงกลม

แม่ลายลักษณะกลมนี้ ย่อมคิดผูกเป็นลวดลายสำเร็จอยู่ภายในขอบเขตรูปวงกลมทั้งสิ้น แม่ลายลักษณะนี้ได้แก่ ลวดลายประเภทลายดาว ลายจงกล ลายดอกจอก เป็นต้น แม่ลายลักษณะเป็นดวงกลมๆเช่นที่กล่าวมาก็ใช้เป็นประธานในการผูกเป็นลวดลายประดับผ้าเพดาน เป็นลวดลายผ้าดอก

3.แม่ลายรูปทรงสามเหลี่ยมด้านเท่า

แม่ลายซึ่งลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ก็ย่อมเป็นลวดลายที่คิดผูกให้สำเร็จอยู่ภายในขอบเขตรูปพื้นที่สามเหลี่ยมด้านเท่าโดยแท้ แม่ลายลักษณะเช่นที่ว่ามีตัวอย่างเป็นต้นว่า ลายกระจิง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายคำว่า “กระจิง” ว่า “ชื่อลายอย่างหนึ่งใช้เป็นลวดลายสำหรับเครื่องประดับที่อยู่บนชั้นหรือตามขอบสิ่งของบางอย่าง เช่น ชั้นฐานธรรมาสน์” แม่ลายกระจิงอาจผูกเป็นขนาดเล็กเรียก กระจิงดาอ้อย ขนาดย่อมเรียก กระจิงเดิม ที่ขนาดใหญ่เรียก กระจิงปฏิญาณ กับที่ผูกเป็นกระจิงประจำหลักไม้หรือปั้นด้วยปูนติดประจำไว้มุมหักเรียกว่า กระจิงหู และกระจิงทำห้อยปลายแต่ไฟลัดปลายเป็นทางหนึ่งทางใดเรียกว่า กระจิงรวน

4.แม่ลายรูปทรงสามเหลี่ยมชายธงหรือสามเหลี่ยมมุมฉาก

บางทีก็เรียกว่า "ลายกระหนก" แม่ลายกระหนกโดยความหมายแท้จริง หมายถึงลักษณะของ ตัวลายอันผูกทำทรงปลายเรียวแหลม แล้วส่วนแฉกกระหนกเป็นประจุทนาม คล้ายกับต้นไม้ ซึ่งมีปลายแหลม จึงเรียกแม่ลายลักษณะนี้ว่า แม่ลายกระหนก แม่ลายกระหนกนี้จัดเป็นแม่ลาย สำคัญ ใช้เป็นหลักในการผูกเขียนลวดลายแบบประจำชาติ ตกแต่งแก่สิ่งของเครื่องใช้เป็นสิ่ง ประณีตสืบเนื่องกันมานาน จนถึงเวลาในปัจจุบันก็ ยังใช้กันอยู่ แม่ลายกระหนกอาจประดิษฐ์มีตัว เป็นฉากแบ่งตัด และย่อเข้าไปผูกเป็นลวดลายได้หลากหลายแบบ เป็นต้นว่า ผูกเป็นลายเปลวเครือเถา ลายก้านขด ลายเกลียว หรือลายเครือกระหนก เป็นต้น

อุทัย สินธุสาร.(ม.ป.ป.:3928) ได้กล่าวถึง "ลายไทย" ว่าเป็นลายชนิดปลายแหลม อาจเป็นลาย เปลว ลายเถา เขียน ขูดหรือแกะสลักด้วยไม้ หรือลงยา และลายถม ลายสอยเส้น ลายเสียด ลายปักดินไทย แล้วแต่ผู้ประดิษฐ์คิดบรรจุ ลายไทยเป็นประณีตศิลป์ที่เป็นมรดกตกทอดต่อกันมา โดยต่อเนื่องเสริมให้ เหมาะกับกาลสมัย

มานิต หล่อพินิจ. (2543:8) ได้กล่าวว่า "ลายไทย" กำเนิดจากธรรมชาติได้แก่ ดอกไม้ ใบไม้ คาไม้ เถาวัลย์ กอไม้ เปลวไฟ มนุษย์และสัตว์ ซึ่งนำมาประดิษฐ์เป็นลาย

บุญมา แฉ่งฉายา. (2533:1) ได้กล่าวว่า "ลายไทย" เป็นภาพที่ประดิษฐ์ออกมาจากธรรมชาติเช่น ดอกบัว ใบไม้ เปลวไฟ รวงข้าว ตาอ้อย ฟันปลา รวงผึ้ง กาบไม้ ปลาไหล เถาวัลย์ เป็นต้น ที่มาของลาย ไทยส่วนใหญ่ได้รับความบันดาลใจจากธรรมชาติ

อุทัย สินธุสาร.(2521.:3928) ได้กล่าวว่า ลายไทยส่วนใหญ่ มีต้นกำเนิดมาจากธรรมชาติ นอกจาก นั้นอาจเกิดมาจาก นิยาย วรรณคดี ประเพณีต่างๆกล่าวคือ

- ก. ต้นไม้ มีดอกไม้ อาทิ ดอกบัวเป็นลายบัวต่างๆ เช่น ลายบัวหงาย ลายบัวคว่ำ ดอกมะลิเป็นลาย มะลิเลื้อย ดอกกรักเป็นลายกรักร้อย ช่อดอกไม้เป็นลายเฟืองระย้า ดอกไม้วางเป็นลายดอกไม้วาง ใบไม้เช่นลายกระหนกผักกูด ก้านเป็นลายก้านขด ลายเป็นลายกระหนกกาบ กอเป็นลายกอ รวงเป็น ลายรวงข้าว เถาวัลย์เป็นลายเครือเถา ตาอ้อยเป็นลายตาอ้อย ลูกฟักเป็นลายลูกฟัก
- ข. สัตว์ มีผีเสื้อ ค้างคาว เป็นลายผีเสื้อ ลายค้างคาว นกคางกิ้งก่าเป็นลายนกคาง ฟันปลาเป็นลาย กระจิงฟันปลา ก้ามปูเป็นลายก้ามปู หอยเป็นลายทองจับหลัก พูช้างเป็นลายพูช้าง รวงผึ้งเป็นลาย สากว้างรวงผึ้ง
- ค. เปลวไฟ เช่นเป็นลายกระหนกเปลว ดอกไม้ไฟเป็นลายกระหนกพะเนียง ดาวเดือนเป็นลายดาวล้อม เดือน แก้วเป็นลายแก้วชิงดวง เพชรเป็นลายเกราะเพชร ลูกประคำลูกโซ่เป็นลายลูกประคำลูกโซ่
- ง. นิยาย พิศิการ วรรณคดี ประเพณี อาทิ ลายสัตว์ในคัมภีร์ ลายนาคเกี้ยว ลายแข่งสิงห์ เทวคา เช่น ลายเทพนม ทั้งนี้อาจเป็นที่ห้ามลาย เช่น ตัวกระจิง ประจำยาม และที่แยกลาย เช่น กาบคู้ ใบ เทศ นกคาง

26.5 ลายไทยที่เกี่ยวข้องกับตุง

3.2.1 ลายกระจิง

บุญมา แฉ่งฉายา.(2533:51 - 62) ได้กล่าวว่า ลายกระจิง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมบางครั้งใช้ เรียงเป็นแถว ประดับตามขอบหรือสันตามส่วนต่างๆของอาคาร เป็นลายต่อเนื่องกัน และตั้งอยู่บนฐานในแนว นอนยาวต่อเนื่องกันออกไป จะใช้เป็นลายกรอบหรือใช้ประดับตามแนวขอบ เช่นใช้เป็นลายประดับตามขอบ ชั้นธรรมาสน์ ฐานพระพุทธรูป กระจิงโดยทั่วไปนั้น จะมีเรียกไปตามลักษณะต่างๆ เช่น กระจิงตาอ้อย กระจิงใบเทศ กระจิงปฏิกุณณ และกระจิงรวนดังนี้

ลายกระจิงดาอ้อย เป็นลายกระจิงที่มีรูปร่างเรียวเหมือนดาอ้อย เป็นลายที่ทรงตัวอยู่ในรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า เส้นรอบนอกอ่อนโค้งคล้ายทรงกลีบดอกบัว การระบายลายควรคิดถึงช่วงจังหวะของการแบ่งตัวลาย ต้องให้ได้สัดส่วนพอเหมาะกัน ทั้งสองข้างต้องให้เท่ากัน หมายถึงการหยักการลากจะต้องเข้าจังหวะกันตลอด ภายในสอดไส้ โดยสามารถแบ่งเป็นแบบต่างๆได้อีก ตั้งแต่การแบ่งอย่างหยาบๆ จนถึงแบ่งอย่างละเอียด กระจิงดาอ้อยใช้เป็นตัวอย่างของกระจิงใบเทศ เมื่ออยู่ตัวเดียวเรียกกระจิงดาอ้อย เมื่อจัดวางประกอบเป็นลายซ้ำๆ ก็ จะกลายเป็นลายบัว ลายหน้ากระดาน ลายบัวคว่ำบัวหงาย เป็นต้น นอกจากจะใช้เป็นลายประดับตามชั้นของ ธรรมชาติเป็นต้นแล้ว ยังใช้เป็นลายประกอบกับเครื่องใช้บางอย่าง

ลายกระจิงใบเทศ มีทรงภายนอกอ่อนเรียวเช่นเดียวกับกระจิงดาอ้อย อยู่ในรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่า กล่าวคือ เป็นกระจิงที่มีโครงสร้างร่วมเหมือนกระจิงดาอ้อย ภายในแบ่งตัวลายสอดไส้ละเอียดขึ้น ซึ่งมีวิธีแบ่งตัวและสอดไส้ได้หลายวิธี ถ้าต้องการให้ความละเอียดมากก็ต้องสอดไส้ถี่ตัวซ้อนให้มากขึ้นโดยทั่วไปใช้เป็นกระจิง สำหรับประดับตามขอบของลายหน้ากระดาน และสิ่งอื่นๆ

ลายกระจิงปฏิญาณหรือกระจิงทุ โดยทั่วไป จะใช้เป็นกระจิงที่ใช้สำหรับประดับตามขอบ เช่น ชั้นของ ธรรมชาติ นับเป็นกระจิงที่ใหญ่ที่สุดของกลุ่มกระจิงที่ใช้ในการตกแต่ง ส่วนลายละเอียดลายภายในจะละเอียด มากกว่ากระจิงทั่วไป ทรวดทรงของกระจิงปฏิญาณจะอยู่ในรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 2 ส่วน สูง 3 ส่วนตอน บน ส่วนบนที่เหมือนกระจิงใบเทศจะเป็นก้านลงมาอีกประมาณครึ่งหนึ่ง

ลายกระจิงรวน มีลักษณะเหมือนกระจิงปฏิญาณ หมายถึง ทรวดทรงของตัวกระจิงปฏิญาณทุกส่วน แม้ กระทั่งการแบ่งตัวลายทั้งหมด แต่ลักษณะโครงสร้างส่วนนอก จะเป็นเส้นแนวเอียงเอนหรือรวนปลายสะบัด คือ เอนไปทางซ้ายหรือขวา เป็นกระจิงที่ใช้เป็นส่วนโค้งเป็นแนวของชั้นธรรมชาติ หรือห้อยตามบุษบก และเชิงชาย บางส่วนของสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น

ลายกระจิงเจิม เป็นกระจิงที่มาจากกระจิงดาอ้อย ซึ่งนำมาต่อเติมลายให้ละเอียด เป็นลายที่มีลักษณะ เหมือนกระจิงปฏิญาณแต่ขนาดเล็กกว่า เวลาใช้จะอยู่ระหว่างกระจิงปฏิญาณที่ติดต่อกันเช่น ลายกระจิงแกะไม้ เป็นต้น

ลายกระจิงอื่นๆ ยังมีลายกระจิงที่มีลักษณะในการนำไปใช้ลักษณะเดียวกันนี้อีก ได้แก่ ลายกระจิงใบเทศ ติดต่อกัน ลายกระจิงรวนติดต่อกัน ลายกระจิงใบเทศติดต่อกับกระจิงรวน ลายกระจิงบายศรี กระจิงฟันปลา กระจิงฟันสาม และกระจิงฟันห้า เป็นต้น

มานิต หล่อพินิต. (2543: 31 - 32) ได้กล่าวไว้ว่า กระจิง ได้รับความนึกคิดมาจากฟันปลา ทรงเป็นรูป สามเหลี่ยมซึ่งถอดออกจากรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่า มีดังนี้

กระจิงฟันปลา เป็นลายต่อเนื่องกันได้ทั้งซ้ายและขวา โดยมีเส้นขอบเป็นฐาน การเขียนลายต้อง เขียนให้ตั้งบนเส้นของฐานนั้น จะเขียนให้ยอดตั้ง ยอดลงหรือยอดนอนก็ได้ แล้วแต่เส้นขอบจะตั้ง นอน หรือเอียง กระจิงฟันปลาใช้ในการประดิษฐ์กลางกรอบแทนบัว แทนลาย เพราะถ้าเขียนประดิษฐ์ลายเล็กๆแล้ว ใช้กระจิงฟัน ปลาแทนบัวจะงามและเขียนง่ายกว่า กระจิงฟันปลาที่มีการขอย(แบ่ง)ได้ เช่น สอดไส้ บาก ทับซ้อนกันได้ตาม ความเหมาะสม

กระจิงดาอ้อย หรือเรียกว่า “บัว” ทรงเป็นพุ่มรูปสามเหลี่ยม ซึ่งถอดออกจากกรอบสี่เหลี่ยมด้านเท่าเช่น เดียวกับกระจิงฟันปลา แต่พุ่มทรงโครงภายนอก ได้รับความนึกคิดมาจาก “ดอกบัว” ส่วนการสอดไส้ได้รับความนึกคิดมาจาก ดาอ้อย ฉะนั้นจึงเรียกว่า บัว หรือกระจิงดาอ้อย กระจิงดาอ้อยเป็นลายติดต่อกันซ้าย – ขวา โดยเขียนตามเส้นขอบ ลวดมีการทับซ้อน สอดไส้ บากบังตัวประติดประต่อกันได้แล้วแต่ขนาดรูปทรงใหญ่ – เล็ก ตามความเหมาะสม กระจิงดาอ้อยใช้เป็นบัวทางลาย โดยประกอบตามขอบของลาย

กระจิงใบเทศ รูปทรงภายนอกเหมือนกระจิงดาอ้อย ภายในมีการสอดไส้และลากแบ่งตัวได้ ส่วน รอบนอกแบ่งจังหวะรอบตัวเป็นช่องแต่ละช่องเป็นเส้นม้วนชดเรียกว่า ข้างสิงห์ การเขียนข้างสิงห์ต้องให้เท่าและ

เหมือนกันต่อเรียงกันไม่ให้ขาดตา กระจึงใบเทศเป็นลายติดต่อกันทั้งซ้าย – ขวา ลายเส้นเดินตามขอบลวดเช่นเดียวกับกระจึงดาอ้อย ส่วนลวดของกระจึงใบเทศจะมีขนาดโตกว่ากระจึงดาอ้อย ฉะนั้นการแบ่งขอบตัวจะเล็กและจะละเอียดเกินไปไม่ได้จะทำให้ไม่สวย

กระจึงหู เป็นทรงพุ่มสามเหลี่ยมอยู่ภายในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้าง 2 ส่วน สูง 3 ส่วน ยอดบนมีรูปทรงเหมือนกระจึงใบเทศ แต่ตอนล่างคือเป็นก้านลงมา ด้านซ้าย – ขวา ทั้งสองข้างเป็นกนกตั้งขึ้น ลักษณะเหมือนหูเรียกว่า “กระจึงหู” ยอดบนของพุ่มสอดคล้องปาก แบ่งตัวได้เช่นเดียวกัน กระจึงใบเทศ ทั้งกนกและก้านก็สอดคล้องปากแบ่งตัวได้เหมือนกัน แต่การบากแบ่งตัวทั้งตอนบนและตอนล่างต้องให้เท่าๆกันจึงจะสวย

กระจึงรวน มีสัดส่วนเหมือนกับกระจึงหู เพียงแต่กลับกันที่ยอดและปลายเรียวยาวแหลมลงมา ยอดจะเฉไปทางซ้ายหรือขวาก็ได้ การสอดคล้องและบากแบ่งตัวเช่นเดียวกับกระจึงหูทุกอย่าง

เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2543:40) ได้กล่าวว่า กระจึงเป็นลายที่สำคัญจัดอยู่ในแม่ลายชนิดหนึ่งมีหลายชนิด กล่าวกันว่า มาจากการดัดแปลงธรรมชาติ เช่น กระจึงดาอ้อย ว่ามาจากดาอ้อย หรือว่ากระจึงมาจากดอกบัวก็มี แต่รูปทรงกระจึงโดยรวมแล้วคล้ายมากที่สุดจะเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

3.2.2 ลายประจำยาม

มานิต หล่อพินิจ. (2543:29) ได้กล่าวว่า “ประจำยาม” ได้มาจากความนึกคิดมาจากลูกจันทร์เป็นลายอยู่ในกรอบทแยงมุม ตรงกลางเป็นรูปวงกลมรอบนอกทั้งสี่ด้าน ประกอบด้วยบัว กระจึงใบเทศ กระจึงหู ประจำยามจัดอยู่ในพวกลายดอกกลอย คือ เป็นแม่ลาย ใช้ออกลายหรือใช้เป็นลายห้ามลาย ประจำยามมีการสอดคล้อง บากแบ่งตัวได้หลายแบบตามความเหมาะสม

จุลทัศน์ พัยฆรานนท์. (2522:28) ได้กล่าวว่า แม่ลายรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส แม่ลายลักษณะเช่นนี้ย่อมคิดผูกเป็นลวดลายอยู่ภายในขอบเขตรูปพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งสิ้น ตัวอย่างแม่ลายลักษณะนี้ได้แก่ ลวดลายที่มีชื่อเรียกว่า ดอกสี่กลีบหรือลายประจำยาม ใช้เป็นแม่ลายหรือเป็นประธานในการผูกลวดลายต่างๆ แบบออกไป เป็นต้นว่า ลวดลายประจำยามก้ามปู ซึ่งมีดอกสี่กลีบ หรือลายประจำยาม วางลงเป็นประธาน แล้วจึงเอากะหนกวางลงไปทั้งสองข้างเป็นส่วนประกอบของดอกสี่กลีบ

เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2543:54) ได้กล่าวว่า

ประจำยาม เป็นลายที่วางจังหวะไว้เป็นมุม 4 มุม เป็นระยะเหมือนอยู่ยาม อยู่ในลายจำพวกดอกกลอยเดียวกันก็เรียกว่า ประจำยามดอกกลอย หากมีการนำไปผสมหรือต่อลายอื่น ชื่อจะเปลี่ยนไปตามลักษณะ การที่มีกลีบสี่กลีบ สี่มุม สี่ทิศ เช่นนี้ บางครั้งเราเรียกว่า ดอกสี่กลีบ บางชนิดมีมากกว่าสี่กลีบสามารถประดิษฐ์ได้หลายแบบ อาจซ้อนกลีบได้หลายชั้นใช้เป็นตัวคั่น ตัวห้ามลาย ตัวลายสามารถวางได้ทั้งแบบทแยงมุม และแบบตั้งตามแนวฉาก บางครั้งอาจมีการล้อมกรอบกลีบนอกด้วยเส้น เพื่อให้จัดวางระยะเพื่อคั่นลายอื่น บางครั้งมีหน้าที่แทนกาน้ำสำหรับรองรับหรือค้ำตามส่วนต่างๆ หากค้ำตามขอบเสาหรือมุมประตู หน้าต่าง เรียกว่า ประจำยามรัดค้ำ เป็นที่นิยมกันมากเห็นจะเป็นการใช้ลายประจำยาม โดยให้ลายวางในช่องลาบหน้ากระดานในชั้นฐาน เช่น

ประจำยามก้ามปู ลายประจำยามซึ่งวางทแยงด้านหนึ่งๆเพิ่มลายมุมตามกรอบเป็นลายกระหนกทั้งสี่มุมคล้ายก้ามปูตัวหงายหน้าเข้าหากันหรือหันออก ทั้งสองคู่ต้องเหมือนกันและมีดอกลายคั่นกลางก่อนต่อลาย และจะเรียงต่อกันเช่นนี้จนหมดหน้ากระดานสุดท้าย และจะใช้ประจำยามครึ่งซีกห้ามลาย

ประจำยามก้านแย่ง วางรูปแบบเช่นเดียวกันหากแต่วางโครงลายแบบก้านแย่ง

ประจำยามลูกฟักก้ามปู วางรูปแบบเช่นเดียวกัน ผิดกันตรงที่ใช้ลายลูกฟักแทนประจำยาม

ประจำยามดอกกลอย เป็นลายดอกกลอยใช้ประกอบลายอื่นๆ ได้อาจมีกลีบหลายๆกลีบ ซ้อนชั้นกัน หากแต่ว่าทุกกลีบลวดลายภายในต้องเหมือนกัน โครงสร้างต้องเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

4. ข้อมูลเกี่ยวกับช่างทำตุ๊ก

4.1 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร

เกิดเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2462 ที่บ้านนันทาราม ตำบลท่ายาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บิดาชื่อนายคำแสน มโนเพชร มารดาชื่อนางอินคำ มโนเพชร ได้สมรสกับนางต่อมคำ ณ เชียงใหม่ มีบุตรธิดา 7 คน อยู่บ้านเลขที่ 150/78 หมู่บ้านอมริเวศน์ ซอยมิตรสัมพันธ์ ถนนเชียงใหม่ – ทางดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัยเด็กได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดพันตอง ระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนอนุสารสุนทร จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาได้เข้าบวชเรียนเป็นสามเณรที่วัดฟ่อนสร้อย ประจวบเชียงใหม่ วัดฟ่อนสร้อยเป็นสถานที่รวมช่างฝีมือดีและยังเป็นที่รวมแห่งศิลปกรรมแขนงต่างๆของล้านนาอีกด้วย ด้วยเป็นผู้ที่ใจรักทางศิลปะอยู่แล้วจึงได้เริ่มศึกษา ฝึกฝนจากช่างผู้เฒ่าที่มีฝีมือเหล่านั้น ได้เรียนรู้การทำโคม ทำตุ๊ก ทำปราสาท จนสามารถเรียนรู้งานอย่างรวดเร็ว เริ่มทำตุ๊กตั้งแต่อายุ 23 ปีเป็นต้นมา จนมีความชำนาญและความเชี่ยวชาญ ได้รับเกียรติเป็นวิทยากรไปแสดงผลงาน สาขิตปฏิบัติการจากภาครัฐและเอกชน ในปี พ.ศ. 2533 ได้รับการเชิดชูเป็นบุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด สาขาหัตถศิลป์ เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่นเกี่ยวกับการทำโคม ทำตุ๊ก โดยตรง ปี พ.ศ.2546 ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 ด้านศิลปกรรม(ศิลปะพื้นบ้านประเภทโคม-ตุ๊ก)และในปีเดียวกันนี้ ก็ได้รับปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปกรรมจากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่(สิงห์แก้ว มโนเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

4.2 นางบัวไหล คณะปัญญา

เกิดเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2477 ที่บ้านสันทรายดอนจั่น ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บิดาชื่อนายสิงห์แก้ว คณะปัญญา มารดาชื่อนางซุ่ม กัลยาโน มีพี่น้อง 5 คน อยู่บ้านเลขที่ 19 ซอยกุหลาบ ถนนเชียงใหม่ – ลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เดิมทำนาเป็นอาชีพหลักตามสภาพของชุมชนในท้องถิ่น เมื่ออายุได้ 15 ปี ได้เริ่มศึกษาการทำโคม กระดาษจากรูปแบบดั้งเดิม ทำโคมออกขายในช่วงเทศกาลยี่เป็ง(วันลอยกระทง)ที่ตลาดวโรรส ตลาดต้นลำไย บางส่วนก็มีพ่อค้า แม่ค้านำไปขายยังจังหวัดใกล้เคียงเช่นจังหวัดลำปาง ลำพูน เชียงราย ต่อมาได้พิจารณาเห็นว่าในช่วงงานเทศกาล งานบุญต่าง ๆ นั้น นอกจากโคมแล้วก็มีตุ๊กคู่กันอีกด้วย จึงได้เริ่มศึกษาลวดลายรูปแบบของตุ๊กด้วยตนเอง ได้ทำตุ๊ก – ทำโคม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาตุ๊กที่ทำก็มี ตุ๊กไชย ตุ๊กสิบสองราศี ซอช้าง ซอนาทาน ซอน้อย สำหรับการทำตุ๊กเดิมนั้นจะทำเฉพาะมีผู้มาสั่งทำ การใช้ตุ๊กไม่ได้มีตลอดปี จะใช้เฉพาะช่วงงานเทศกาลเท่านั้นเช่น งานปอยหลวง งานสงกรานต์ งานเฉลิมฉลองศาสนพิธี เมื่อหมดเทศกาลแล้วก็ไม่ได้ทำอีก หลังจากที่ได้แสดงผลงานการทำตุ๊กประดับงานกีฬาซีเกมส์ที่จังหวัดเชียงใหม่ทำให้ผู้คนสนใจในรูปแบบเอกลักษณ์ได้สั่งทำตุ๊กเป็นจำนวนมาก จึงได้รวบรวมกลุ่มแม่บ้านเมืองสาคร ทำการฝึกสอน ถ่ายทอด รูปแบบกระบวนการทำโคม-ตุ๊กให้กับกลุ่มแม่บ้านและผู้สนใจทำเป็นอุตสาหกรรมครอบครัว สร้างผลงานออกจำหน่ายเป็นอาชีพเป็นแหล่งผลิตใหญ่ส่งผลงานออกจำหน่ายทั่วจังหวัดภาคเหนือ ด้วยฝีมือและผลงานที่

ปรากฏจึงได้รับเชิญเป็นวิทยากรไปบรรยายสาธิตการทำโดม-ทำตุ้งจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น งานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(กกท) งานอุตสาหกรรมภาคเหนือ งานไทยเที่ยวไทยที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ งานของดีสี่ภาคและเป็นวิทยากรจากโรงเรียนต่างๆในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น โรงเรียนวัดเมืองสาคร โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่ โรงเรียนวาริชเชียงใหม่ โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลภาคพายัพ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีนักเรียน นักศึกษาและกลุ่มผู้สนใจมาศึกษาการทำตุ้งที่บ้านอยู่เป็นประจำ จากการที่นางบัวไหล คณะปัญญาได้อุทิศเวลาและถ่ายทอดสืบสานศิลปะด้านนี้อย่างเสมอมาจึงได้รับเกียรติจากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เป็นเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนาสาขาศิลปกรรมประจำปี พ.ศ.2546(บัวไหล คณะปัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

4.3 นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

เกิดเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2495 บิดาชื่อนายบุญทา ณ วงศ์รักษ์ มารดาชื่อนางบัวเงา ณ วงศ์รักษ์ อยู่บ้านเลขที่ 57-14 ถนนรัตนโกสินทร์ ซอย 1 ตำบลวัดเกต อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่

ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดเกตการามและจบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบูรณศักดิ์ศึกษา อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่ออายุ 14 ปีได้รับจ้างแกะสลักไม้และเขียนลายผ้าเพื่อหารายได้เป็นค่าใช้จ่ายในการเรียน เมื่อจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เข้าทำงานที่โรงงานใบยาสูบไทยจำกัด อำเภอฟัว เป็นเวลา 1 ปี หลังจากนั้นได้ทำงานกับหม่อมเจ้าไกรสิงห์ วุฒิชัย เป็นเวลา 5 ปี ต่อมาได้ทำงานในโรงงานผลิตเซรามิคในตำแหน่งช่างปั้นแต่ก็ได้ลาออกมาประกอบอาชีพอิสระศึกษาการทำตุ้งกับพ่อน้อย หล้า จำประคัง คนบ้านฟ้าฮ่าม อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งเป็นช่างที่มีฝีมือและความรู้ความสามารถหลายด้าน เช่น เป็นช่างทอง ช่างทำปราสาทศพ ช่างทำฉัตร ช่างแกะสลักไม้ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรักและความสนใจในงานศิลปะที่มีมาแต่เด็ก เมื่อได้รับการถ่ายทอดจากประสบการณ์ทำงานเป็นลูกมือบ่อยครั้ง ทั้งยังนำกลับมาฝึกฝนด้วยตนเอง ทำให้เกิดความชำนาญ หลังจากการศึกษาการทำตุ้ง ก็ได้ศึกษาลวดลายจากพ่อน้อยหล้า จำประคัง ได้คิดลวดลายของตนเองขึ้นมา โดยศึกษาลวดลายจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ สำหรับการทำตุ้งได้เริ่มตัดตุ้งตั้งแต่อายุ 12 ปีปัจจุบันประกอบอาชีพอิสระหลายอาชีพ เช่น เป็นช่างทำตุ้ง เป็นช่างซ่อมวัตถุโบราณเป็นวิทยากรและอาจารย์พิเศษให้สถาบันต่างๆตามโอกาส เช่น เป็นอาจารย์พิเศษให้กับภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวิทยากรสอนตัดกระดาษแบบล้านนาให้กับสำนักส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมและสอนตัดตุ้งให้กับโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา(เสถียร ณ วงศ์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

4.4 นายเบญจพล สิทธิประณีต

เกิดเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2501 บิดาชื่อ นายวิมล สิทธิประณีต มารดาชื่อ นางอาภรณ์ สิทธิประณีต อยู่บ้านเลขที่ 8/10 ถนนเจริญเมือง ตำบลวัดเกต อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่

ได้รับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนปิ่นสรวงยลวิทยาลัย อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2520 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะสังคมศาสตร์ สาขาบริหารบุคคล มหาวิทยาลัยพายัพ พ.ศ. 2526 เข้าทำงานเป็นพนักงานธนาคารออมสิน เป็นเวลา 10 ปี จึง ลาออกเพื่อประกอบอาชีพอิสระ ในปี พ.ศ. 2537 ประกอบอาชีพนักดนตรี ในช่วงนี้มีโอกาสพบเห็นศิลปะพื้นบ้านล้านนาหลากหลาย ด้วยมีความรักชื่นชอบในศิลปะอยู่แล้ว จึงสนใจการสร้างตุ้งเป็นพิเศษ เพราะว่าสมควรที่จะ

อนุรักษศิลปหอด สืบสานไว้ จึงได้ศึกษาการสร้างชุดชนิดต่างๆ รวมถึง รูปแบบ ลวดลาย จากช่างภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นางบัวไหล คณะปัญญา นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ และ นายดุสิต ชวชาติ(เบญจพล สิทธิประณีต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

4.5 นายพลเทพ บุญหมื่น

เกิดเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2515 บิดาชื่อน นายมนัส บุญหมื่น มารดาชื่อ นางบัวแก้ว บุญหมื่น อยู่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 11 ตำบลท่าวังตาล อำเภอ สารภี จังหวัดเชียงใหม่

ได้รับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนกาวิละวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2535 ต่อมาได้เข้าศึกษาครุศาสตรบัณฑิต จากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จบเมื่อ พ.ศ. 2539 เคยเป็นครูช่วยสอนโรงเรียนบ้านแม่สาน อำเภอสี จังหวัดลำพูน เป็นเวลาประมาณ 3 ปี โดยเป็นผู้ที่มีความรักในศิลปะพื้นบ้านล้านนา จึงได้เริ่มศึกษารูปแบบ ลวดลาย ของล้านนาคั้งแต่ยังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ภายหลังได้ฝึกฝนการทำตุ๊กตจากนายสิงห์แก้ว มโนเพชร เนื่องจากเป็นคนที่ชอบค้นคว้าจึงได้ศึกษาลวดลาย รูปแบบของชุดชนิดต่างๆ ในแต่ละสถานที่ที่ได้พบจากภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่น นำมาดัดแปลง ประยุกต์จากรูปแบบเดิมมาเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง นอกจากทำตุ๊กแล้วยังสามารถทำโคม หมากสุม หมากเบ็งและรับจัดทำเครื่องพิธีสิบชะตา เครื่องสะเดาะเคราะห์อีกด้วยนายพลเทพ บุญหมื่น ได้รับเกียรติจากสถาบันทางการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน กลุ่มผู้สนใจ กลุ่มแม่บ้าน เป็นวิทยากรบรรยายและปฏิบัติการสอนการทำตุ๊กอยู่เสมอ เช่น โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนวัชรวิทยพิทยพัฒน์ โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย โรงเรียนสารภีวิทยาคม โรงเรียนสืบสานล้านนา ฯลฯ และโรงเรียนอื่นๆภายในจังหวัดลำปาง เชียงราย(พลเทพ บุญหมื่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

4.6 นายดุสิต ชวชาติ

เกิดเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2490 ที่จังหวัดเชียงใหม่ บิดาชื่อน นายเอี่ยม ชวชาติ มารดาชื่อ นางบัวจิ้น ชวชาติ มีพี่น้องสองคน ได้รับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย เมื่อปี 2506 จบประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาศึกษาชั้นสูงที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (สถาบันราชภัฏเชียงใหม่) เมื่อปี 2524 ได้ทำการศึกษาวิชาภาษาพื้นเมืองล้านนาที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เมื่อปี 2509-2512 อยู่บ้านเลขที่ 96 ถนนท้ายวัง ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตั้งแต่วัยเด็กมีใจรักในศิลปพื้นเมืองของล้านนา ชอบไปดูการทำงานของช่างฝีมือที่ทำงานตามวัดต่างๆ ในการสร้างวิหาร โบสถ์ เจดีย์ ซุ้มฟ้าและการแกะสลักลวดลายต่างๆเมื่อเรียนจบวิชาครูได้เข้ารับราชการที่โรงเรียนชุมชนก๊วแลหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงนี้ได้ทำการศึกษาภาษาล้านนา ขั้นต้น ขั้นกลาง สามารถอ่าน เขียนภาษาล้านนา อ่านธรรมบาลีที่จารได้ เริ่มทำการสอนภาษาล้านนา ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 ที่วัดพันอ้น ต่อมาวัดพันอ้นได้สร้างเป็นอุทยานการศึกษา ได้ย้ายมาทำการสอนที่วัดลอยเคราะห์ยังได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนภาษาล้านนาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอกเนื่องจากได้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับวัดตลอดเวลา จึงได้ซึมซับศิลปพื้นเมืองของล้านนาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมงานบุญทางศาสนาที่สำคัญของล้านนา เช่น การทำตุ๊ก ซอฉัตร การทำเครื่องบายศรีสู่ขวัญ เครื่องสิบชาดาราตี การสะเดาะเคราะห์ เริ่มทำตุ๊กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 โดยได้ศึกษารูปแบบชุดชนิดต่างๆ ด้วยตัวเองอาศัยเป็นคนมีพรสวรรค์และใจรัก จึงได้คิดค้นลวดลายและรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ปัจจุบันเป็นข้า

ราชการบ้านนาญ ได้รับการเชิญจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นวิทยากรพิเศษ บรรยายเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การตัดตุ้ง เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ(ดุสิต ชวชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

4.7 นางบัวคลี่ พูวัน

เกิดเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2492 บิดาชื่อนายแสง ทวีวงศ์ มารดาชื่อนางบัวเงา ทวีวงศ์ อยู่บ้านเลขที่ 465 หมู่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เดิมมีอาชีพค้าขาย อาชีพเสริม คือ การทอผ้า ซึ่งเป็นงานทั่วไปของผู้หญิงแม่บ้านภายในตำบล จากการเดินทางไปประกอบอาชีพได้พบเห็นรูปแบบศิลปะพื้นเมือง เช่น การประดับตุ้ง ตามประเพณีต่างๆ ทั้งในศาสนสถาน สถานที่มีงานสำคัญ ว่ามีความสวยงาม จึงมีความสนใจในรูปแบบของตุ้งทอ ด้วยใจรักและมีความสามารถในการทอผ้าอยู่แล้ว จึงได้คิดค้นวิธีการทำตุ้ง จากที่ทอผ้าพื้นเมือง จากตุ้งตัวแรกที่ทำสำเร็จ จึงเกิดความบังคลาใจ ปรับปรุง คิดค้นหาวิธี ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น การนำจักรเย็บผ้า พัดลม เข็มร้อยในการกรอด้วย มีผลงานการทอตุ้ง จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในจังหวัดเชียงราย ภายหลังได้รวมกลุ่มทอผ้าในหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นกลุ่มเอื้อนตุ้ง ทำการอบรม ถ่ายทอด การทอตุ้ง ให้แก่สมาชิกในกลุ่มผู้สนใจ สำหรับตุ้งที่ทำเป็นตุ้งที่ทอจากด้ายไหมพรม เน้นทำเฉพาะตุ้งไชย(ตุ้งใจ)และตุ้งสิบสองราศีเท่านั้นปัจจุบันได้รับการคัดเลือกจากอำเภอเชียงแสน เป็นสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างงานให้กับสมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มแม่บ้านทอตุ้งของตำบลศรีดอนไชย ซึ่งได้เรียกสถานที่ทำงานของกลุ่มตนเองว่า "เอื้อนตุ้ง" ผลงานการทอตุ้งได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่างๆได้เข้ามาศึกษาดูงานอยู่เป็นประจำ ได้รับเชิญจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(กกท.) งานของดีสี่ภาค เข้าร่วมแสดงผลงานอยู่เสมอ (บัวคลี่ พูวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

4.8 นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ

เกิดเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2481 บิดาชื่อนายเมือง กันทะคง มารดาชื่อนางจัน กันทะคง อยู่บ้านเลขที่ 403 หมู่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เดิมมีอาชีพทำนา มารดาเป็นช่างทอผ้าจึงได้รับการถ่ายทอดจากมารดา หลังจากที่ทำนางบัวคลี่ พูวัน ได้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านทำการทอตุ้งจึงได้เข้ารับการ อบรมการทอตุ้งเห็นว่าการทอตุ้งสามารถทำรายได้เสริมและยึดเป็นอาชีพได้ดี ตุ้งที่ทอได้ก็เป็นประเภทตุ้งไชยเป็นส่วนใหญ่ ลวดลายที่ทอนั้นก็แล้วแต่จะตกลงกับผู้สั่งทอ มีประสบการณ์ในการทอตุ้ง 7 ปี(ยอดเรือน วงศ์ทรายคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

4.9 นางเรือนมูล ปิอกยะดา

เกิดเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2494 บิดาชื่อนายจอน เชื้อเจ็ดตน มารดาชื่อนางตา เชื้อเจ็ดตน อยู่บ้านเลขที่ 121 หมู่ 11 ตำบลแม่คำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านแม่คำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เดิมมีอาชีพค้าขายได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากมารดาตั้งแต่วัยเด็ก ผ้าที่ทอขายก็เป็นผ้าฝ้ายซึ่งจะมีพ่อค้า

มารับซื้อถึงบ้าน ต่อมากิจการก็ไม่ค่อยได้รับความนิยมเนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่ชอบใช้เสื้อผ้าสำเร็จรูปหรือผ้าสมัยใหม่ที่มีลวดลาย สีสรรที่สวยงามกว่าผ้าฝ้ายทอมือจึงได้เลิกกิจการนี้ไป จนกระทั่งได้เข้าไปรับการอบรมถ่ายทอดกระบวนการทำตุ๊กตจากนางบัวคลี่ ฟูวัน นำความรู้ที่อบรมมารวมกับเคยมีประสบการณ์ในการทอมาแล้วจึงสามารถทอตุ๊กได้ดี สามารถทอตุ๊กได้ไว สวยงาม มีประสบการณ์ในการทอตุ๊ก 8 ปี(เรือนมูล ปิอกยะดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

4.10 นางคำคำ ภีระบรรณ

เกิดเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2497 บิดาชื่อนายคำปิ่น เดชปัญญา มารดาชื่อนางปี เดชปัญญา อยู่บ้านเลขที่ 117 หมู่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากมารดาซึ่งเหมือนกับเด็กหญิงวัยรุ่นทั่วไปของหมู่บ้านแห่งนี้ ต่อมาเมื่อครบครแล้วจึงออกมาประกอบอาชีพทำนากับสามี หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวก็จะทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ภายหลังได้เข้ารับการ อบรมการทอตุ๊กจากกลุ่มเพื่อนของนางบัวคลี่ ฟูวัน จึงได้เปลี่ยนจากการทอผ้าเป็นการทอตุ๊กแทน(คำคำ ภีระบรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

4.11 นางยุพียง ศักดา

เกิดเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2497 บิดาชื่อนายอุ้น สิทธินันชัย มารดาชื่อนางสา สิทธินันชัย อยู่บ้านเลขที่ 163/1 หมู่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อาชีพทำนา เนื่องจากบิดา มารดา เป็นช่างทอผ้าจึงสามารถทอผ้าเป็นตั้งแต่วัยเด็ก ภายหลังเห็นว่าการทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองจากดอกฝ้ายนั้นนับวันจะหาดอกฝ้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญลดน้อยลงด้วยเกษตรกรผู้ผลิตฝ้ายหันมาปลูกพืชชนิดอื่นซึ่งมีราคาดีกว่าแทน ประกอบกับได้พบเห็นการทอตุ๊กของกลุ่มแม่บ้านซึ่งมีนางบัวคลี่ ฟูวัน ทำการทอตุ๊กแทนการทอผ้า จึงมีความสนใจเข้ารับการอบรมถ่ายทอดการทอตุ๊ก หลังจากที่ได้ผลิตตุ๊กออกมา ปรากฏว่าสามารถสร้างรายได้ตอบแทนที่คุ้มค่าสามารถยึดเป็นอาชีพได้ มีประสบการณ์ในการทอตุ๊ก 5 ปี(ยุพียง ศักดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

4.12 นางรุณ กัลยาณกุล

เกิดเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2498 บิดาชื่อนายจันทร์ดี ภีระบรรณ มารดาชื่อนางจุมปา ภีระบรรณ อยู่บ้านเลขที่ 184 หมู่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านแม่คำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีอาชีพค้าขาย ต่อมาได้เข้ารับการอบรมการทอตุ๊กจากกลุ่มทอตุ๊กของนางบัวคลี่ ฟูวัน ด้วยพื้นฐานเป็นคนที่ชอบศิลปะพื้นเมืองจึงชอบงานทอตุ๊กมากไม่ต้องลำบากในการเดินทางเหมือนงานค้าขาย สามารถทำงานอยู่ที่บ้านของตัวเองได้ ตุ๊กที่ทอมีลวดลายต่างๆตามแต่ที่มีผู้สั่งต้องการ มีประสบการณ์ในการทอตุ๊ก 5 ปี(รุณ กัลยาณกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

4. 13 นางแพงดา เกิดทอง

เกิดเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2519 บิดาชื่อนายอ่อนสา เกิดทองมารดาชื่อนาง บัวศรี เกิดทอง มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่จังหวัดสระแก้ว ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ 9 ตำบลศรีดอนมูลอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ได้รับการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านหนองแขว อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว เดิมมีอาชีพค้าขาย เมื่อแต่งงานแล้วได้อพยพครอบครัวมาอยู่ที่ตำบลศรีดอนมูลได้พบเห็นการทอดของของกลุ่มเือนตุงซึ่งมีนางบัวคลี่ พูวัน(แม่ของสามี)เป็นหัวหน้าได้เกิดความสนใจและขอรับการถ่ายทอดการทอด ทำการฝึกฝนจนสามารถทอดได้อย่างสวยงาม ปัจจุบันเป็นกำลังสำคัญในการทอดของของกลุ่มแม่บ้านเือนตุง(แพงดา เกิดทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่องตุ่งในเขตจังหวัดเชียงใหม่ - เชียงราย ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์และการศึกษาภาคสนาม(Field Study) เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างตุ่งของช่าง ตามที่ ระบุในความมุ่งหมายและขอบเขตของการวิจัยแล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย พร้อมหลักฐานรายละเอียด และรูปภาพประกอบ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ตุ่งชนิดต่างๆที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทำขึ้นในจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ได้แก่ตุ่ง ไซย ตุ่งสิบสองราศี ตุ่งสามหาง ตุ่งคำคิง ตุ่งไล่หนู ซ่อช้าง ซ่อนำทาน ซ่อน้อยแบ่งช่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มของตุ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ผลงานของ
 - 1.1 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร (อายุ 84 ปี)
บ้านเลขที่150/78 ถนน เชียงใหม่ทางดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053-275081
 - 1.2 นางบัวไหล คณะปัญญา (อายุ 73 ปี)
บ้านเลขที่ 19 ซอยกุหลาบ ถนนเชียงใหม่-ลำพูน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ 053-279721
 - 1.3 นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ (อายุ 51 ปี)
บ้านเลขที่ 57/14 ถนนรัตนโกสินทร์ ซอย 1 ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ โทรศัพท์ 053-243886
 - 1.4 นายเบญจพล สิทธิประณีต (อายุ 45 ปี)
บ้านเลขที่ 8/10 ถนนเจริญเมือง ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053-245663
 - 1.5 นายพลเทพ บุญหมื่น (อายุ 35 ปี)
บ้านเลขที่ 69 หมู่11 ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053-817344
 - 1.6 นายดุสิต ชวชาติ (อายุ 57 ปี)
บ้านเลขที่ 96 ถนนท้ายวัง ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053- 251115
2. กลุ่มของตุ่งในจังหวัดเชียงราย ผลงานของ
 - 2.1 นางบัวคลี ฟูวัน (อายุ 54 ปี)
บ้านเลขที่ 465 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
โทรศัพท์ 053- 955507
 - 2.2 นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ (อายุ 66 ปี)
บ้านเลขที่ 403 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
57150

2.3 นางเรือนมุล ปีกยะดา (อายุ 53 ปี)

บ้านเลขที่ 121 หมู่ที่ 11 ตำบลแม่คำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955661

2.4 นางคำคำ ภีระบรรณ (อายุ 50 ปี)

บ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 09- 2666501

2.5 นางยุพียง คักดา (อายุ 50 ปี)

บ้านเลขที่ 163/1 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955590

2.6 นางรูน กัลยาณกุล (อายุ 49 ปี)

บ้านเลขที่ 184 หมู่ที่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955440

2.7 นางแพงตา เกิดทอง (อายุ 27 ปี)

บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955507

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย เก็บรวบรวมจาก 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความ รายงานการศึกษาค้นคว้า ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากเอกสารเฉพาะข้อมูลในท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ด้านข้อมูล

2. ข้อมูลภาคสนาม

2.1 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการทำตุ้มใน จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย โดยมีกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบไปด้วย

1.1.1 ช่างทำตุ้มในจังหวัดเชียงใหม่

1.1.1.1 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร (อายุ 84 ปี)

บ้านเลขที่ 150/78 ถนน เชียงใหม่ทางดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053-275081

1.1.1.2 นางบัวไหล คณะปัญญา (อายุ 73 ปี)

บ้านเลขที่ 19 ซอยกุหลาบ ถนนเชียงใหม่-ลำพูน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ 053-279721

1.1.1.3 นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ (อายุ 51 ปี)

บ้านเลขที่ 57/14 ถนนรัตนโกสินทร์ ซอย 1 ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ โทรศัพท์ 053-243886

1.1.1.4 นายเบญจพล สิทธิประณีต (อายุ 45 ปี)

บ้านเลขที่ 8/10 ถนนเจริญเมือง ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053-245663

1.1.1.5 นายพลเทพ บุญหมื่น (อายุ 35 ปี)

บ้านเลขที่ 69 หมู่ 11 ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053-817344

2.1.1.6 นายคณิศร ชวชาติ (อายุ 57 ปี)

บ้านเลขที่ 96 ถนนท้ายวัง ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 053 - 251115

1.1.2 ช่างทำตุ้งในจังหวัดเชียงราย

2.1.2.1 นางบัวคลี ฟูวัน (อายุ 54 ปี)

บ้านเลขที่ 465 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
โทรศัพท์ 053- 955507

2.1.2.2 นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ (อายุ 66 ปี)

บ้านเลขที่ 403 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
57150

2.1.2.3 นางเรือนมูล ปิอกยะดา (อายุ 53 ปี)

บ้านเลขที่ 121 หมู่ที่ 11 ตำบลแม่คำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955661

2.1.2.4 นางคำคำ ภีระบรรณ (อายุ 50 ปี)

บ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 09- 2666501

2.1.2.5 นางยุพียง ตักดา (อายุ 50 ปี)

บ้านเลขที่ 163/1 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955590

2.1.2.6 นางรุณ กัลยาณกุล (อายุ 49 ปี)

บ้านเลขที่ 184 หมู่ที่ 11 ตำบลป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955440

2.1.2.7 นางแพงตา เกิดทอง (อายุ 27 ปี)

บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
โทรศัพท์ 053-955507

1.1.3 ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น

1.1.3.1 พระครูอุปถัมภ์บุญสาร ผู้รอบรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.1.3.2 นายสิงห์แก้ว มโนเพชร ช่างศิลปปะพื้นบ้านดีเด่น

2.2 การศึกษาวิเคราะห์ต่งจำนวน 100 ตัว

3. การสังเกต

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการฝึกทดลองทำตุ้เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ กลวิธี

4. การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึก บันทึกเสียง ตลอดจน ถ่ายภาพ ขั้นตอนกรรมวิธีตามกระบวนการสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา ได้แบ่งหัวข้อที่จะวิเคราะห์ไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำตุ้
2. การวิเคราะห์ความเชื่อและประเพณี กระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบของตุ้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง“ตุ้”ในเขตจังหวัดเชียงใหม่-เชียงราย ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างของช่างชนิดต่างๆจากช่างทำตุ้ 2 กลุ่ม จากจังหวัดเชียงใหม่-จังหวัดเชียงราย ตามที่ได้ปรากฏในขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. นายสิงห์แก้ว มโนเพชร
2. นางบัวไหล คณะปัญญา
3. นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์
4. นายเบญจพล สิทธิประณีต
5. นายพลเทพ บุญหมื่น
6. นายดุสิต ชวชาติ
7. นางบัวคลี่ พูน
8. นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ
9. นางเรือนมูล ปิอกยะดา
10. นางคำคำ ภีระบรรณ
11. นางยุพียง ศักดา
12. นางรุณ กัลยาณกุล
13. นางแพงดา เกิดทอง

มีประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1.วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุ้

ในการทำตุ้หรือการสร้างตุ้แต่เดิมนั้นจะเรียกว่า“การตัดตุ้”เพราะว่ากรรมวิธีและกระบวนการส่วนใหญ่จะใช้การตัดเป็นหลัก วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุ้ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ (สิงห์แก้ว มโนเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,ชวชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.) มีดังนี้

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทำตุ้

การทำตุ้นั้น วัสดุที่ช่างทำตุ้ใช้เป็นวัสดุหลักมาแต่โบราณคือ กระดาษสา ส่วนลวดลายที่ช่างนำมาประดับตกแต่งเป็นกระดาษเงิน กระดาษทอง จึงแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการทำตุ้ได้ คือ

1.1.1 กรรไกร

กรรไกรเป็นเครื่องมือหลักในการตัดตุ้ กรรไกรที่ช่างทำตุ้ใช้จะมีด้วยกัน 3 ขนาดประกอบไปด้วย ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งาน ปัจจุบันจะมีกรรไกรที่ปากมีลวดลายเพิ่มเข้ามาด้วย(สิงห์แก้ว มโนเพชรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชวชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

1.1.2 ลีว

นอกจากการใช้กรรไกรตัดลวดลายประดับสูงแล้ว ถ้าต้องการลวดลายที่มีจำนวน มากและ ประหยัดเวลา ช่างทำตุ่งจะใช้ลีวเพื่อใช้สลักลวดลาย ลักษณะของลีวล้ายกับลีวของช่างไม้ประกอบไปด้วย ลีวแบบจะมีปลายแบน คม มีหลายขนาด ลีวโค้งมีลักษณะเป็นรูปโค้ง ลีวปลายร่องสามเหลี่ยมและลีวรูปวงกลม (ตุ๊ดตุ่) การใช้ลีวก็ต้องเลือกให้เหมาะสมกับงานด้วย(เสถียร ณ วงษ์รักษ์เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชุธาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

1.1.3 มีดเหลา

เป็นมีดของช่างมีลักษณะเป็นมีดปลายแหลมลำตัวสั้น ค้ำทำด้วยไม้ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ไว้สำหรับเหลาไม้ฝ่ ปัจจุบันไม่นิยมใช้(สิงห์แก้ว มโนเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชุธาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

1.1.4 มีดหรือคัตเตอร์

ใช้สำหรับตัดหรือกรีดกระดาษ

1.1.5 คีม

1.1.6 ค้อน

1.2 วัสดุที่ใช้ในการทำตุ่ง

ในการทำตุ่งแต่ละประเภท ช่างทำตุ่งได้ใช้วัสดุต่างๆดังต่อไปนี้ คือ

1.2.1 กระดาษสา

กระดาษสาเป็นวัสดุหลักในการทำตุ่งมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการใช้กระดาษสาอย่างแพร่หลาย ในท้องถิ่น กระดาษสามีความเหนียวสามารถนำมาใช้ทำตุ่งได้ดี(สิงห์แก้ว มโนเพชรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชุธาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .)

1.2.2 ผ้าดิบและผ้าใยสังเคราะห์

ช่างทำตุ่งในปัจจุบันนี้จะนิยมนำผ้าใยสังเคราะห์มาทำตุ่งแทนกระดาษสา ด้วยเหตุว่าผ้าใยสังเคราะห์มีสีสรรที่สวยงามหลากหลาย มีความทนทานมากกว่ากระดาษสา ผ้าใยสังเคราะห์ในท้องตลาดจะเรียกกันว่า “ผ้าไทเร” สีที่ช่างใช้กันมากคือ สีแดง สีเหลือง สีฟ้า สีเขียว สีนํ้าเงิน สีขาว สีที่นิยมใช้มากที่สุด คือ สีแดง นอกจากผ้าไทเรแล้วช่างทำตุ่งยังนำผ้าดิบมาทำตุ่งบางประเภทด้วย ส่วนตุ่งผ้าทอมือแบบโบราณนั้นจะทอด้วยผ้าฝ้ายเป็นหลัก (เสถียร ณ วงษ์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชุธาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

1.2.3 กระดาษเงิน – กระดาษทอง

เป็นกระดาษเนื้อมันวาวโดยทั่วไปเรียกกระดาษตะกั่ว แต่คนทั่วไปเรียกกระดาษเงิน – กระดาษทอง จะมีสีด้านเดียวมีหลายสีเช่น สีเงิน สีทอง สีเขียว สีแดง สีนํ้าเงิน แต่ช่างจะนิยมใช้สีทองมากที่สุด(ชุธาติเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชุธาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .)

1.2.4 กระดาษว่าว

เป็นกระดาษเนื้อบางมีหลายสี ราคาถูก กระดาษชนิดนี้เหมาะสำหรับนำมาทำตุ้มไล่หนู ซ่อนน้อย ซ่อนนาทาน(บัวไหล คณะปัญญาเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

1.2.5 ไหมพรม

เป็นด้ายใยสังเคราะห์ มีสีสรรที่หลากหลาย สะดุดตา สวยงามนำมาใช้สำหรับทอตุ้มไล่หนูพรมโดยเฉพาะ สีที่นำมาใช้ทอมักจะเป็นสีที่ สะดุดตา เช่น สีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า สามารถหาซื้อได้ทั่วไป(บัวคลี พูวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

1.2.6 ไม้ไผ่

ไม้ไผ่จะใช้ประกอบเป็นไม้คั่นตุ้ม ส่วนในตุ้มทอผ้าไหมพรมนั้นจะใช้ไม้ไผ่หุ้มด้วยกระดาษเงิน - กระดาษทองสำหรับทอเป็นลวดลายต่างๆตามที่ช่างต้องการ (บัวคลี พูวันเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.) ปัจจุบันไม้ไผ่มีช่างทำตุ้มหลายคนนำมาทำส่วนหัวของตุ้มเป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งเรียกหัวตุ้มชนิดนี้ว่า “หัวตุ้มทรงกาแล” (สิงห์แก้ว มโนเพชรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546.)

1.2.7 กาวลาเทกซ์

เป็นวัสดุหลักในการติดลวดลายประกอบเข้ากับส่วนต่างๆของตุ้ม แต่เดิมจะใช้กาวแบ่งเปียก แต่ช่างไม่นิยมใช้กาวแบ่งเปียกเพราะว่าเสียเวลาในการเตรียม มีคุณภาพไม่ดี แผลงขอบตะกาวลาเทกซ์จะแห้งไว ใช้ง่ายกว่า(บัวไหล คณะปัญญา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .)

1.2.8 อูบะ

เป็นวัสดุที่ประดิษฐ์มาจากวัสดุพลาสติกสังเคราะห์เป็นรูปอูบะสีขาว จะนำมาใช้ตกแต่งตามลำตัวด้านข้างของตุ้ม(บัวคลี พูวันเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 30 พฤษภาคม 2546.)

1.2.9 ริมบิ้น

ริมบิ้นนำมาใช้ทำพวงอูบะ สีที่ไว้จะเน้นสีขาว สีเหลืองโดยจะทำเป็นรูปดอกจำปา ดอกจำปาสำหรับตกแต่งชายขอบลำตัวของตุ้ม(บัวไหล คณะปัญญาเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์ ,ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .)

1.2.10 กระดาษแข็ง

ใช้สำหรับทำส่วนหัวของตุ้มบางประเภท ช่างทำตุ้มจะนำกระดาษเงิน – กระดาษทองมาหุ้มก่อนที่จะนำไปใช้

สรุปได้ดังนี้ วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุ้มแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือเครื่องมือและตัววัสดุที่ใช้ในการทำตุ้ม เครื่องมือหลักที่นำมาใช้ตัดตุ้มได้แก่ กรรไกร ส่วนวัสดุที่นำมาทำตุ้มได้แก่ กระดาษหลายชนิดเช่น กระดาษสา กระดาษว่าว ผ้าดิบ ผ้าใยสังเคราะห์(ผ้าไตรสีต่างๆ) ใช้กระดาษเงิน-กระดาษทองตัดเป็นลวดลายตกแต่งบนส่วนต่างๆของตุ้ม สำหรับการติดลวดลายบนตัวตุ้มจะใช้กาวลาเทกซ์เป็นหลัก ส่วนของตุ้มที่ทอจากไหมวัสดุหลักคือด้ายไหมพรม ลวดลายเกิดจากการสอดไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง การตกแต่งด้านข้างของตุ้มจะใช้อูบะ ลูกปัด และริมบิ้นร้อยด้ายเป็นพู่ห้อยประดับ

2. โครงสร้างของตุ่ง

โครงสร้างของตุ่งประเภทต่างๆ มีโครงสร้างคล้ายกัน แต่แตกต่างกันในรายละเอียดของรูปทรง ตุ่งมีโครงสร้าง 3 ส่วน ดังนี้

2.1 ส่วนหัวตุ่ง ส่วนหัวตุ่ง คือ ส่วนที่อยู่ด้านบนของตุ่ง ซึ่งมีหลายชนิด ข้างแต่ละคนจะมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป สรุปได้ดังนี้

2.1.1 ทำด้วยกระดาษแข็ง ใช้กระดาษแข็งหรือกระดาษกลองติดด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง แล้วตัดเป็นรูปทรงพานพุ่ม รูปทรงเจดีย์หรือฉลุลาย

2.1.2 ทำด้วยไม้ไผ่เดิมหัวตุ่งจะทำด้วยไม้ไผ่เป็นรูปทรงเจดีย์ โดยนำไม้ไผ่มาดเป็นวงกลม 3 วง เป็นรูปทรงเจดีย์แล้วประดับด้วยกระดาษว่าวปัจจุบันข้างไม้นิยมทำ หรือเป็นรูปทรงกาแล แล้วทาทับด้วยสีแดง สีดำหรือสีทอง

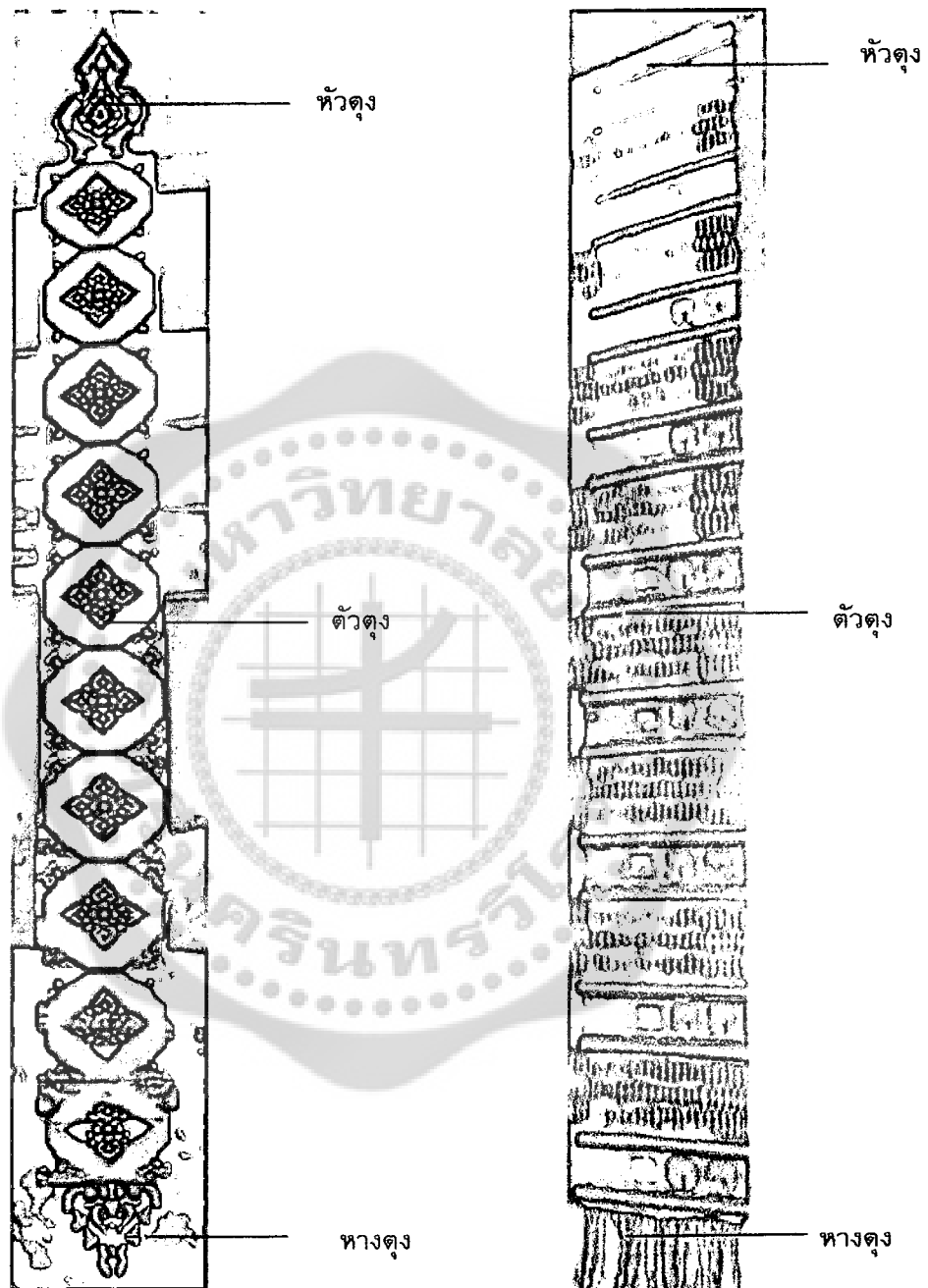
2.1.3 ทำด้วยไม้ยาง จะเป็นไม้เนื้ออ่อนตัดเป็นแผ่นบาง กว้างประมาณ 2 นิ้ว เจาะรู ร้อยด้วยด้าย ทำเป็นรูปยอดเจดีย์ รูปยอดฉัตร รูปยอดปราสาทและรูปพานพุ่มในส่วนหัวตุ่งที่แขวนติดกับเสาไม้ไผ่ เรียกส่วนนี้ว่า "ไม้ค้ำตุ่ง"

2.2 ส่วนตัวตุ่ง ส่วนตัวตุ่ง จะเริ่มตั้งแต่ด้านบนสุดของตุ่ง ไล่ลงไปจนถึงเกือบปลายของตุ่ง สมัยเริ่มแรก วัสดุที่ข่างนำมาทำตุ่ง คือ กระดาษสา เพราะว่าเป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ความยาวของตัวตุ่ง ไม่กำหนดแน่นอน ส่วนตัวของตุ่ง โดยทั่วไป จะแบ่งเป็นห้องๆ แต่ละห้องจะคั่นด้วยไม้ไผ่ ซึ่งปิดทับด้วยกระดาษเงินกระดาษทอง การกำหนดสีสัน ลวดลายประดับ ขึ้นอยู่กับจินตนาการของช่างทำตุ่งแต่ละคน ลวดลายที่ข่างนิยมนำมาตกแต่งได้แก่ ลายประจำยาม ลายดอกไม้นักขัต ลายพรรณพฤกษา รูปสัตว์ต่างๆ ภายหลังช่างทำตุ่งได้ใช้ผ้าสมัยใหม่มาทำตุ่งแทนกระดาษสา เช่น ผ้าใยสังเคราะห์(ผ้าโทเร) ผ้าดิบ เพราะว่ามีต้นทุนต่ำ และมีสีสันหลากหลาย(สีทั้งแก้ว มโนเพชรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .)

2.3 ส่วนหางตุ่ง เป็นส่วนที่อยู่ปลายสุดของตุ่ง หางตุ่งแต่ละประเภทจะแตกต่างกัน บางประเภทหางจะเป็นรูปสามเหลี่ยม บางประเภทหางจะตัดตรง ถ้าเป็นตุ่งทอ จะปล่อยหางเป็นเส้นฝอยอย่างอิสระ (เสถียร ณ วงศ์รักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดีเป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักเมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .)

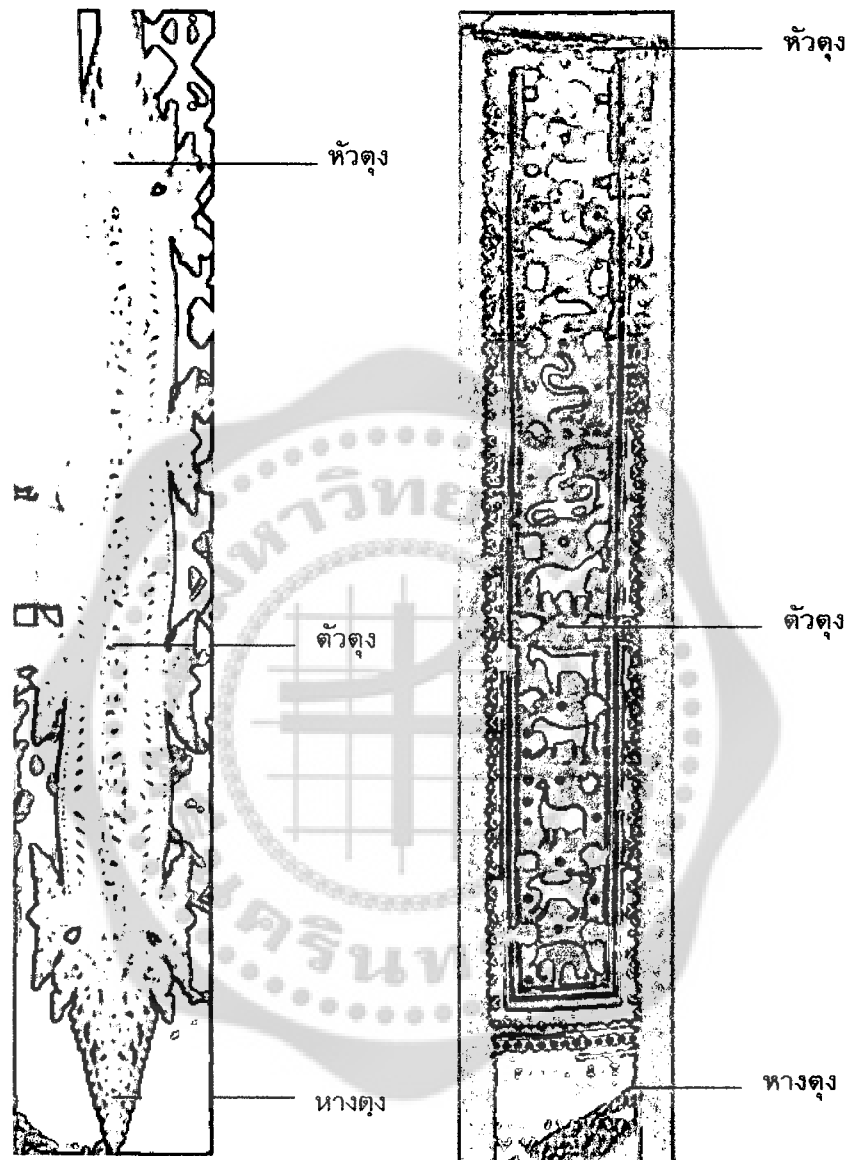
สรุปได้ว่า ตุ่งโดยทั่วไปจะมีโครงสร้าง 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนตัวและส่วนหาง ตุ่งแต่ละประเภทจะมีลักษณะของโครงสร้างแตกต่างกันออกไป ปัจจุบันส่วนหัวตุ่งช่างทำตุ่งจะนิยมใช้ไม้ไผ่ทำเป็นรูปทรงกาแลเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนลำตัวตุ่งและส่วนหางตุ่งการตกแต่งลวดลายต่างๆจะใช้กระดาษเงิน-กระดาษทองติดเป็นลวดลายประดับ หางตุ่งมีหลายชนิด บางชนิดเป็นรูปสามเหลี่ยม บางชนิดจะตัดตรง

ภาพประกอบแสดงความแตกต่างของโครงสร้างตุงแต่ละประเภท

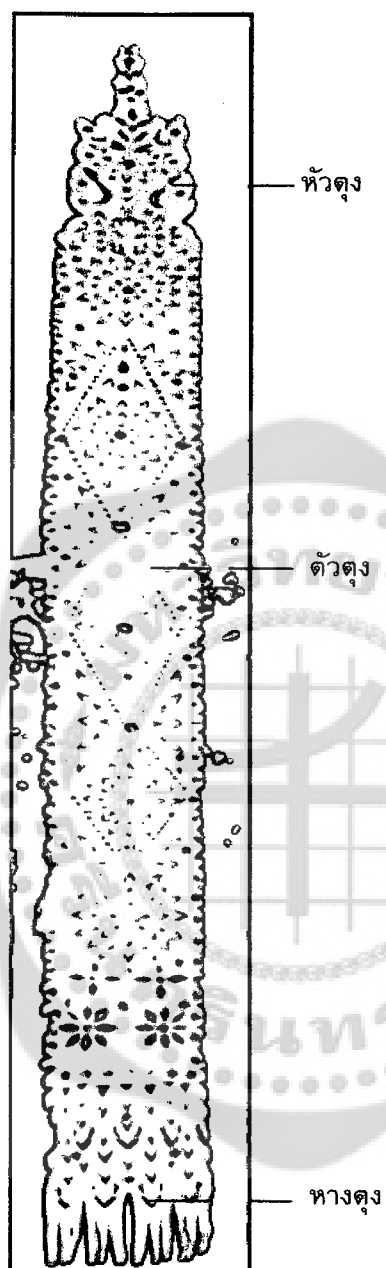
ภาพประกอบ 27 โครงสร้างตุงไทย

ภาพประกอบ 28 โครงสร้างตุงโย

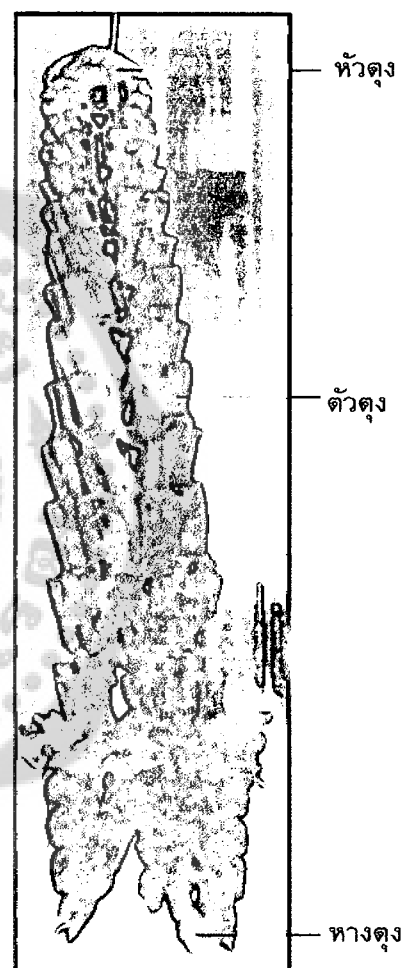

ภาพประกอบ 29 โครงสร้างตุงกระด้าง

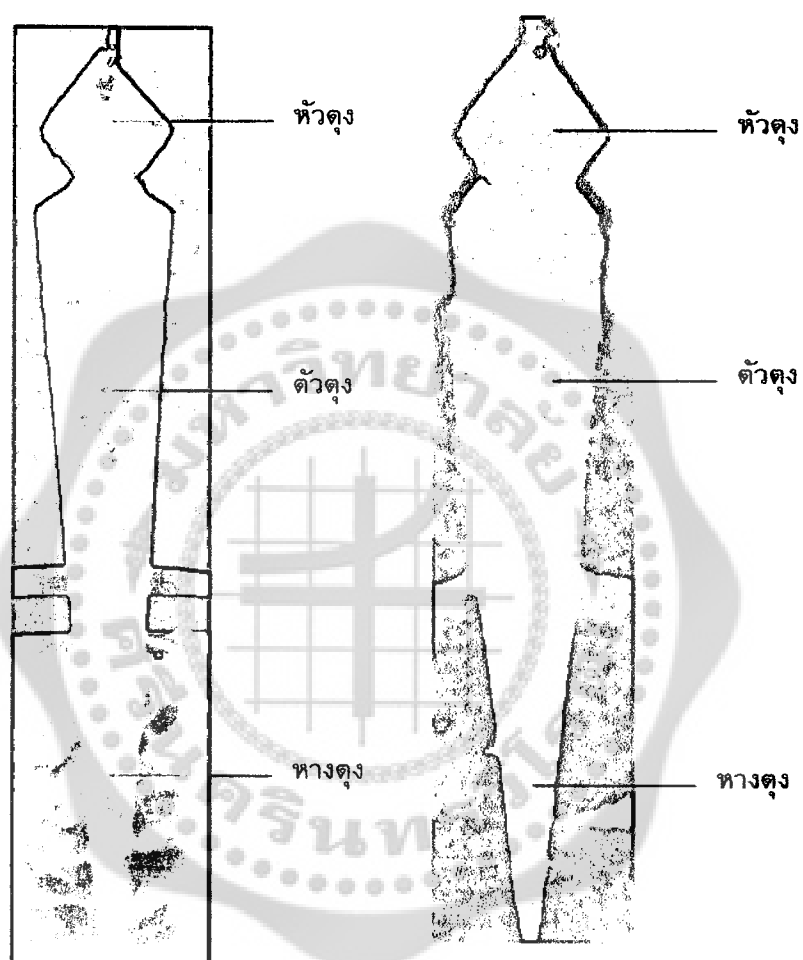
ภาพประกอบ 30 โครงสร้างตุง 12 ราศี

ภาพประกอบ 31 โครงสร้างตุงคำคิง

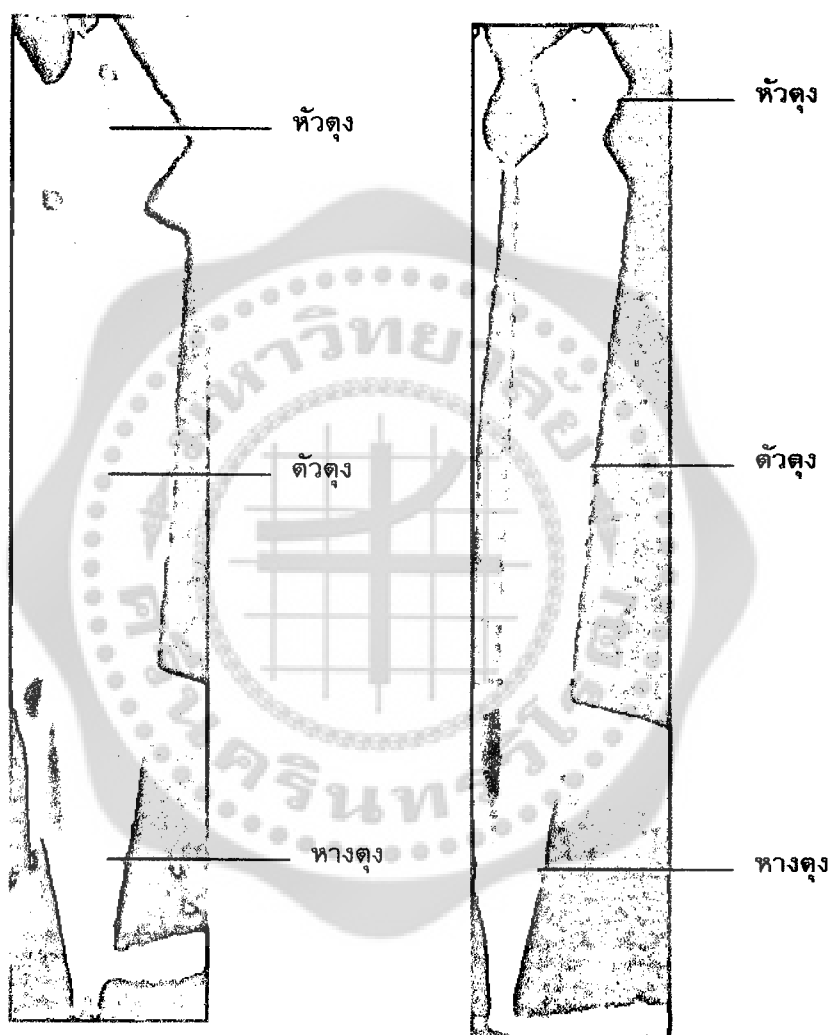

ภาพประกอบ 32 โครงสร้างตุงไส้หมู

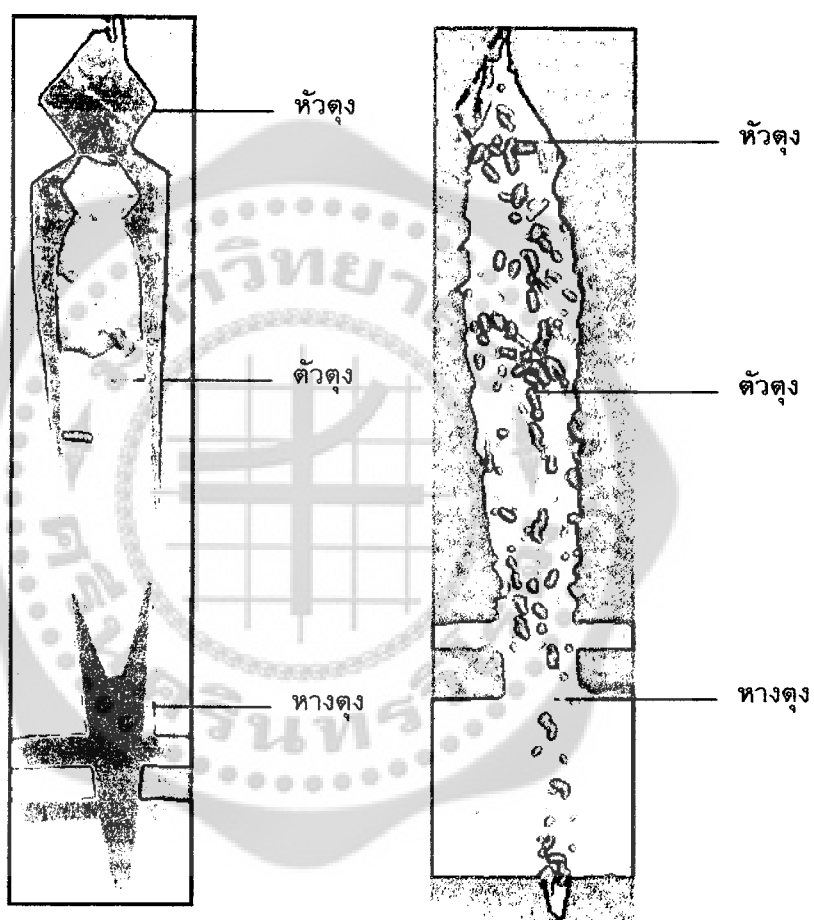
ภาพประกอบ 33 โครงสร้างตุงดิน

ภาพประกอบ 34 โครงสร้างตุงทราย

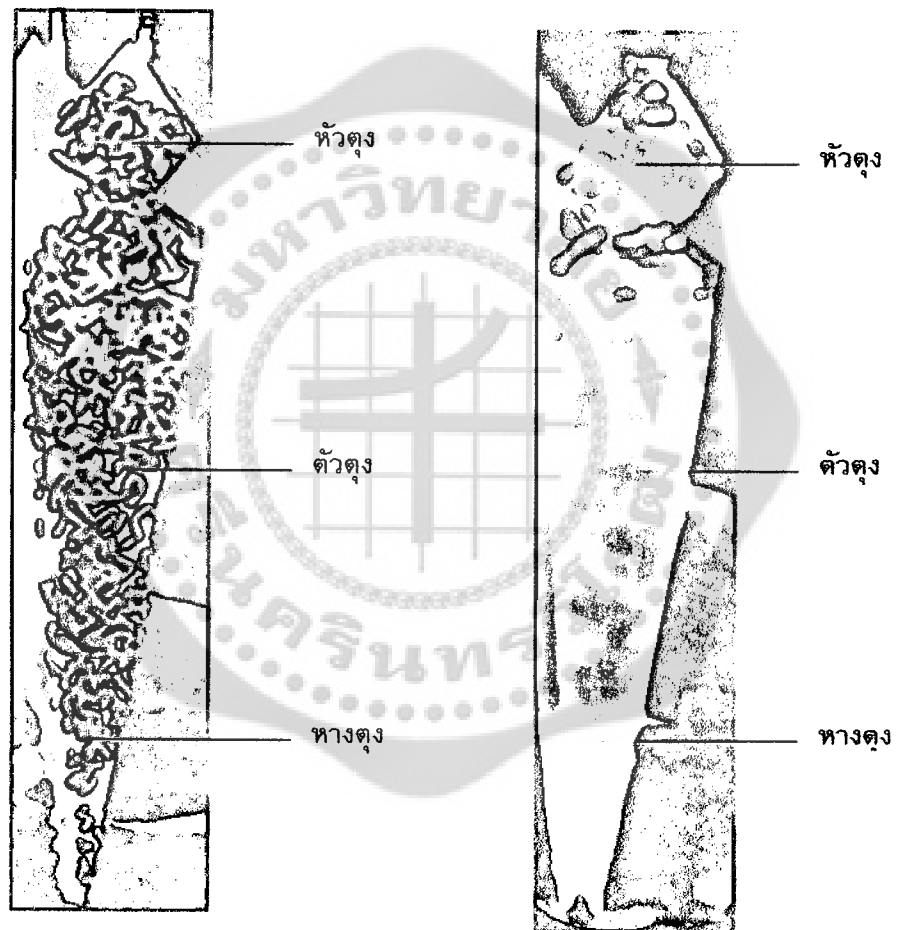

ภาพประกอบ 35 โครงสร้างตุงไม้

ภาพประกอบ 36 โครงสร้างตุงเงิน

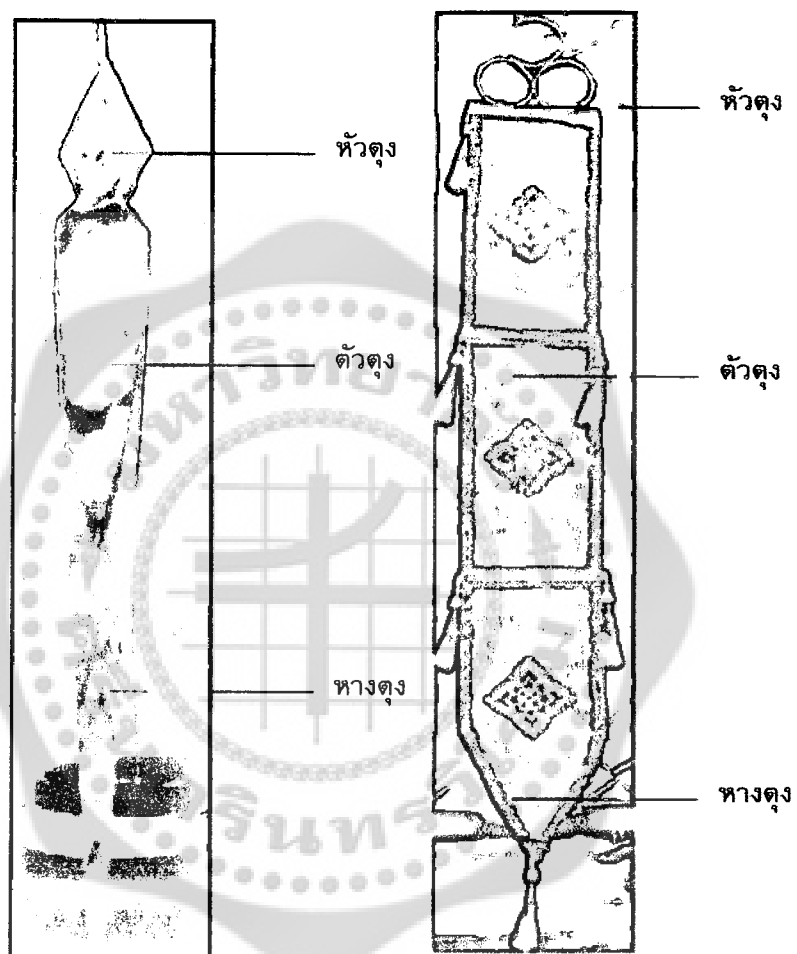

ภาพประกอบ 37 โครงสร้างตุงเทียก ภาพประกอบ 38 โครงสร้างตุงข้าวเปลือก

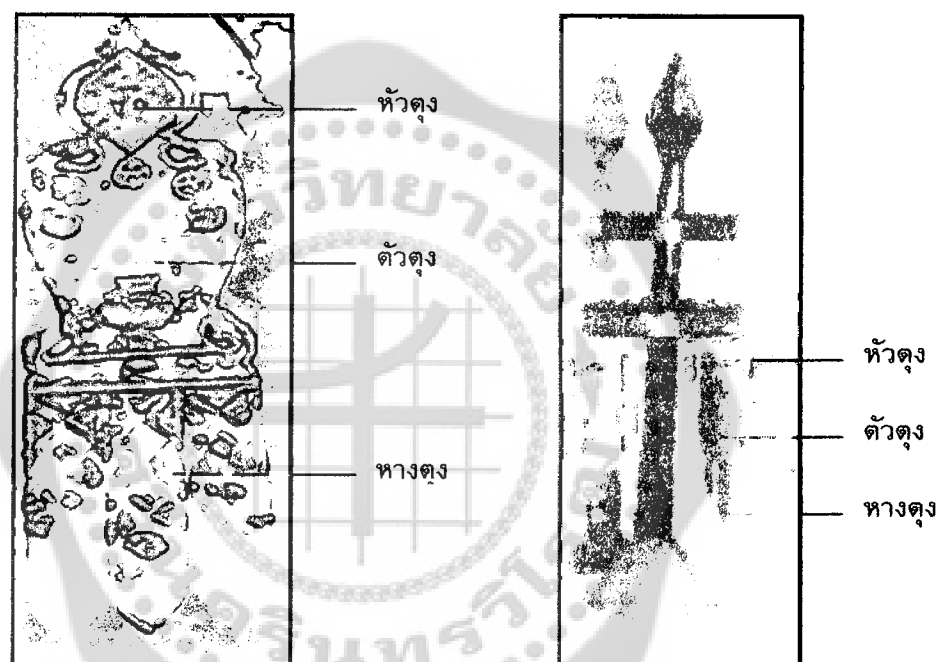
ภาพประกอบ 39 โครงสร้างตุงข้าวสาร

ภาพประกอบ 40 โครงสร้างตุงเงิน

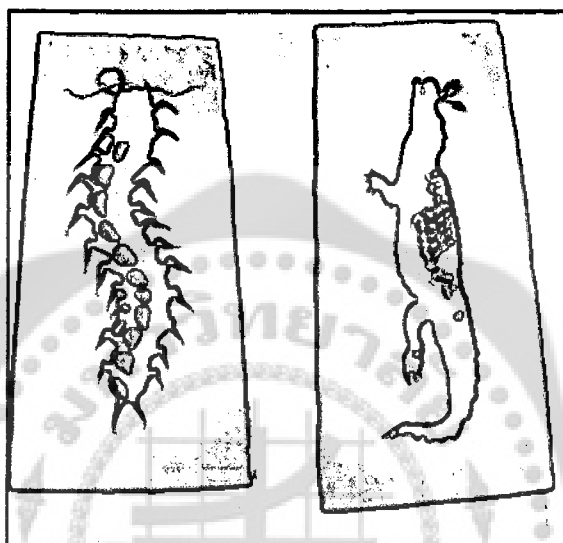
ภาพประกอบ 41 โครงสร้างตุงคำ

ภาพประกอบ 42 โครงสร้างตุงแดง

ภาพประกอบ 43 โครงสร้างตุงสามหาง

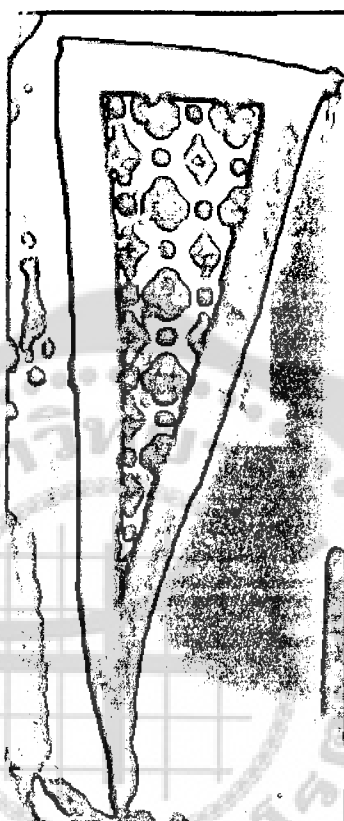
ภาพประกอบ 44 โครงสร้างตุงเหล็ก-ตุงทอง

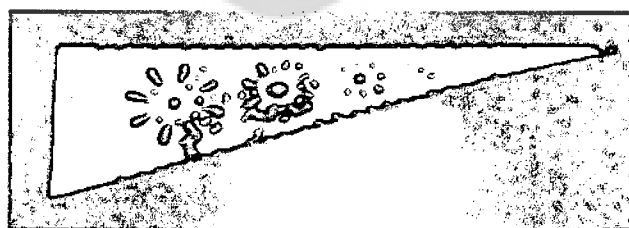
ภาพประกอบ 45 ตุงตะขาบ - ตุงจระเข้

ภาพประกอบ 46 ซ่อน้อย(ตุงร้อยแปด)

ภาพประกอบ 47 ซ่อช้าง

ภาพประกอบ 48 ซ่อนำทาน

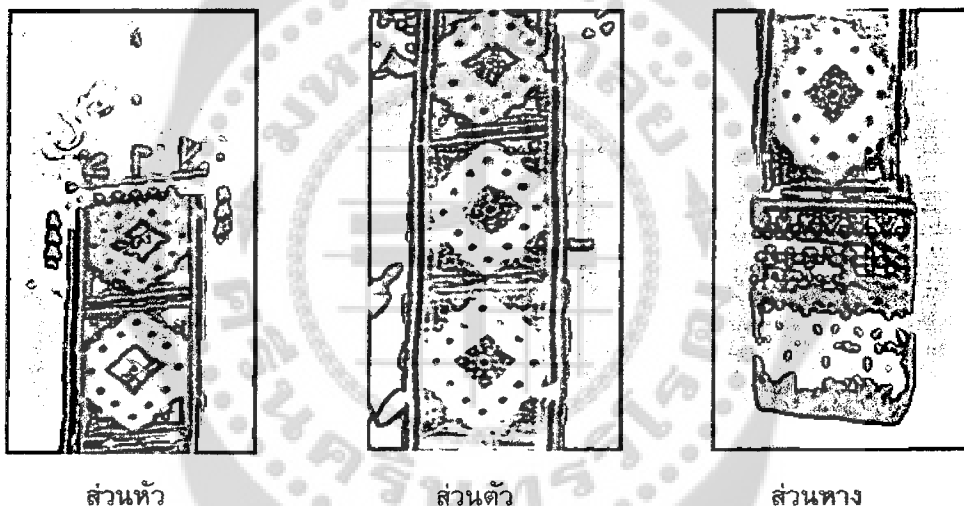
3. รูปแบบและลวดลายของตุ้มที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

3.1 ตุ้มไชย

ประกอบไปด้วยตุ้มของช่างทำตุ้มดังต่อไปนี้

นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นางบัวไหล คณะปัญญา นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ นายเบญจพล สิทธิประณีต นายพลเทพ บุญหมื่น นายดุสิต ชวชาติ นางบัวคลี พูวัน นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ นางเรือนมูล ปีกยะดา นางคำคำ กิระบรรณ นางยุพียง ตักดา นางรุณ กัลยาณกุลและนางแพงดา เกิดทอง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

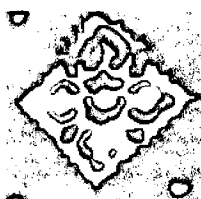

ภาพประกอบ 49 ตุ้มไชยของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 180 เซนติเมตร ส่วนหัวทำด้วยกระดาษแข็งปิดทับด้วยกระดาษเงินสลักเป็นลายรูปกระจิงใบเทศ ลำตัวของตุ้มแบ่งเป็นห้องได้จำนวน 7 ห้อง ทำด้วยผ้าไหมเรสีขาว ลวดลายที่นำมาตกแต่งใช้กระดาษเงิน – กระดาษทอง ตัดเป็นลวดลายประดับตกแต่งทั้งหมด การตกแต่งลวดลายของตุ้มไชยนี้จะตกแต่งลวดลายทั้งสองด้านของตุ้ม

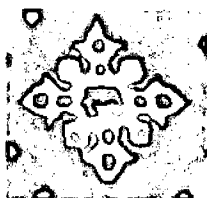
ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายประจำยามดอกบัว

ลักษณะเป็นลายประจำยามหรือดอกสี่กลีบ เป็นลายดอกบัวพื้นเมืองของล้านนา ด้านในตกแต่งด้วยรูปวงกลม ช่างทำตุงเรียกว่า “หมากดาวัว” ใช้ประดับในส่วนที่เป็นลำตัวของตุง

2. ลายประจำยามใบองุ่น

ลักษณะคล้ายลายประจำยามแต่ช่างได้ดัดแปลงนำลวดลายของใบองุ่นมาใช้จึงเรียกว่า “ลายประจำยามใบองุ่น” ใช้ประดับในส่วนที่เป็นลำตัวของตุง

3. ลายกระจังตาอ้อย

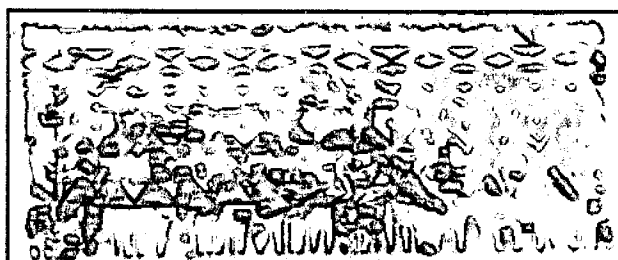
ลายกระจังตาอ้อยที่ใช้เป็นลักษณะการตัดให้มีตัวกระจังที่อ่อน งดงามอย่างเป็นระเบียบใช้ติดประดับบนส่วนหัวของตัวตุง

4. ลายกระจังบาน

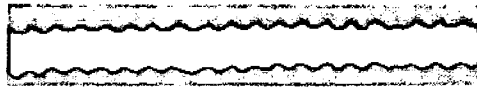
มีลักษณะของลายกระจังตาอ้อย แต่ตัวกระจังจะตัวใหญ่กว่า ช่างทำตุงเรียกว่า “ลายกระจังบาน” ใช้ประดับตกแต่งในส่วนที่เป็นหางตุง

5. ลายสร้อยดอกหมาก

มีลักษณะของลายคล้ายกับลายกรวยเชิงของภาคกลาง แต่ช่างได้ดัดแปลงเรียกว่า “ลายสร้อยดอกหมากหรือลายเชิงชายน้ำย่อย” จะใช้ประดับตกแต่งในส่วนที่เป็นหางตุง

6. ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ

มีลักษณะเป็นเส้นซิกแซกสลับฟันปลา ช่างจะใช้กรรไกรตัด มองดูจะคล้ายกับฟันของตะขาบจึงเรียกเส้นนี้ว่า “ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ” ลายชนิดนี้จะใช้สำหรับกันห้องแบ่งตงออกเป็นห้องๆ และใช้ประดับตกแต่งในส่วนที่เป็นด้านข้างของตัวตง

7. ลายดาวกระจาย

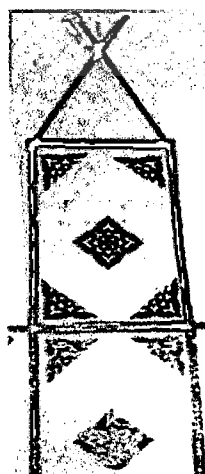
มีลักษณะเป็นรูปดาวแฉกๆ ด้านในประดับด้วยหมากตาวัว ใช้สำหรับ ประดับตกแต่งพื้นที่ว่างบนลำตัวตง

8. ลายหมากตาวัว

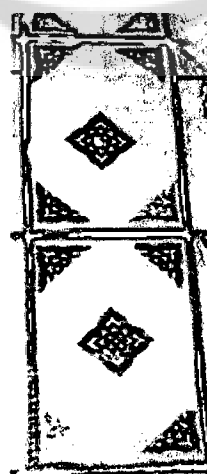

มีลักษณะเป็นรูปวงกลม ถ้าเป็นรูปวงกลมขนาดเล็กจะเรียกกันว่า “ลายไขปลา” ใช้สำหรับประดับตกแต่งพื้นที่ว่างบนลำตัวตงเพื่อความสวยงาม

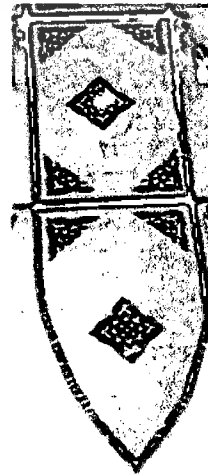
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตงไชยของนางบัวไหล คณะปัญญา

ส่วนหัว

ส่วนตัว

ส่วนหาง

ภาพประกอบ 50 ตงไชยของนางบัวไหล คณะปัญญา

รูปแบบ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความกว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 200 เซนติเมตรส่วนหัวตุง จะใช้ไม้ไผ่ทำเป็นรูปกาแล ตัวตุงทำด้วยผ้าโทเรประดับตกแต่งด้วยลวดลายประจายามประดับมุมด้วยลาย ประจายามแบ่งครึ่ง ด้านข้างตุงจะใช้จักรเย็บผ้าเย็บขอบที่เป็นกระดาษทองแทนการติดด้วยกาวลาเทกซ์ เพราะว่าต้องทำตุงเป็นจำนวนมาก ทำให้ประหยัดเวลาจากการติดด้วยกาว

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายประจายาม

มีลักษณะเป็นลายประจายามแปดกลีบบรรจุอยู่ภายในลายประจายาม ช่างทำ เรียกว่า “ลายประจายามดอกจันทน์” สำหรับลายนี้ช่างทำตุงจะทำเป็นบล็อกสำเร็จรูปปั๊มลายออกมา ดังนั้น เมื่อกดแม่พิมพ์แต่ละครั้งก็จะได้ลายออกมาเหมือนกันและได้ในจำนวนมาก

2. ลายประดับมุม

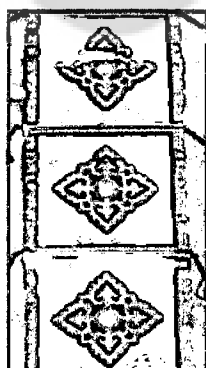

ลักษณะลวดลายที่ช่างนำมาประดับมุมตุง ก็เป็นลายประจายามดอกจันทน์แต่ช่าง ได้ดัดแปลงครั้งแล้วนำมาประดับมุม

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุงไชยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

ส่วนหัว

ส่วนตัว

ส่วนหาง

ภาพประกอบ 51 ตุงไชยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

รูปทรง มีลักษณะส่วนหัวเป็นรูปคน มีจอนกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 900 เซนติเมตรส่วนตัวตุ้งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว แบ่งเป็นห้องได้ 25 ห้อง ส่วนหางเป็นลักษณะหางแหลมยาวแบบช้อนน้อยผืนตุ้งทำด้วยผ้าไหมสีแดง ลวดลายใช้กระดาดเงิน – กระดาดทองสีต่างๆ เช่น สีทอง สีเขียว สีน้ำเงิน สีเงิน ด้านข้างจะประดับด้วยฟู่เป็นรูปข้าวหลามตัดปิดทับด้วยกระดาดเงิน – กระดาดทองสีต่างๆ

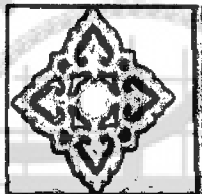
ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายรูปหมอน้ำปรณมูฏะ

ลักษณะเป็นรูปลายหม้อดอกพื้นเมืองล้านนา(กระดางต้นไม้) ภายในหม้อมีดอกบัวบรรจุอยู่ ข้างจะตัดลวดลายหมอน้ำปรณมูฏะตกแต่งในส่วนหัวของตุ้ง

2. ลายประจายามใบองุ่น

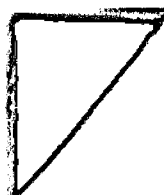
ลักษณะเป็นลายประจายาม ด้านในสอดด้วยลวดลายที่นำมาจากลวดลายของใบองุ่นจึงเรียกว่า “ลายประจายามใบองุ่น” ใช้ประดับตกแต่งเป็นลวดลายหลักบนตัวตุ้ง

3. ลายประจายามผักกูด

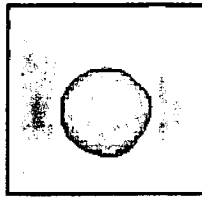
ลักษณะเป็นลายประจายาม ด้านในสอดด้วยลวดลายที่นำมาจากลวดลายของใบผักกูดจึงเรียกว่า “ลายประจายามใบองุ่น” ลวดลายที่ได้จะมีความอ่อนช้อย โค้ง ม้วนไปมาเหมือนกับใบผักกูด ใช้ประดับตกแต่งเป็นลวดลายบนตัวตุ้ง

4. ลายปาง

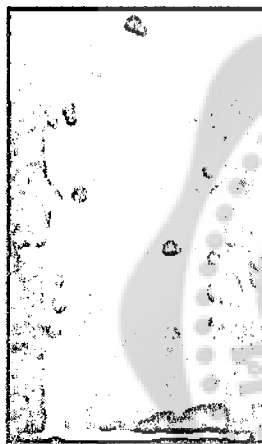
ลักษณะของลายปางคือลายประจายาม ข้างทำตุ้งจะนำลายประจายามมาตัดแบ่งครึ่งนำมาตกแต่งมุมในส่วนตัวตุ้งแต่ละห้อง

5. ลายไข่ปลา

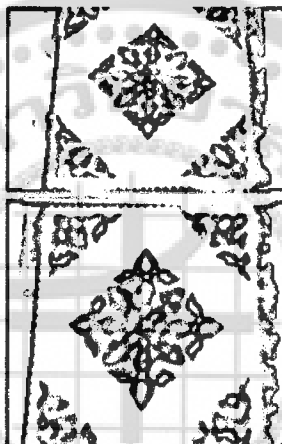

ลักษณะเป็นรูปวงกลม ใช้ตกแต่งตรงกลางลายประจำยามและใช้ตกแต่งบนพื้นที่ว่างตามส่วนต่างๆของตุ้มเพื่อความสวยงาม

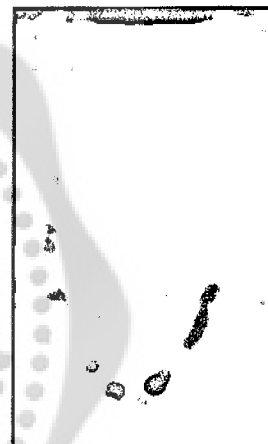
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนายเบญจพล สิทธิประณีต

ส่วนหัว

ส่วนตัว

ส่วนหาง

ภาพประกอบ 52 ตุ้มไชยของนายเบญจพล สิทธิประณีต

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนหัวตุ้มเป็นรูปคนตัวตุ้มทำด้วยกระดาษสา ประดับลวดลายด้วยกระดาษทอง มีจำนวนห้องทั้งหมด 8 ห้อง หางตุ้มตัดเป็นปลายเรียวแหลม ด้านข้างลำตัวตุ้มประดับไปด้วยตุ้มเล็กๆเรียกกันว่า"ตุ้มขนนางผาน"

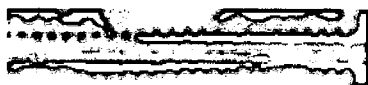
ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายประจำยามดอกจอก

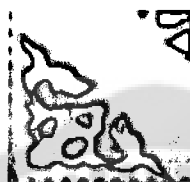
มีลักษณะเป็นลายประจำยามที่ช่างทำตุ้มนำลวดลายมาจากดอกจอกมาประดิษฐ์เป็นลวดลาย ใช้ประดับตกแต่งในส่วนของตัวตุ้มทั้งหมด

2. ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ

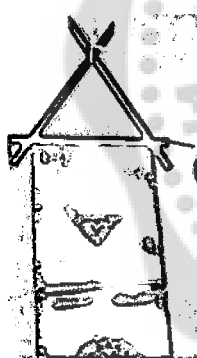
มีลักษณะเป็นลายเส้นซิกแซก สลับตะแคงไปมา ใช้สำหรับตกแต่งขอบตุงและ
ยังใช้เป็นเส้นกันแบ่งตุงออกเป็นห้องๆ

3. ลายบ้าง

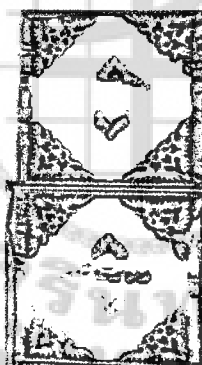

เป็นลักษณะการนำลายประจำยามดอกจอกที่ใช้ประดับตกแต่งตัวตุง นำมา
แบ่งออกเป็นสี่ส่วนแล้วนำแต่ละส่วนมาประดับมุมตุง

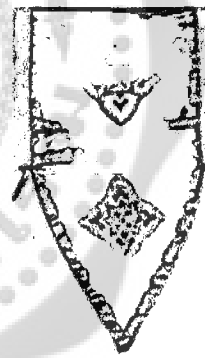
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุงไชยของนายพลเทพ บุญหมื่น

ส่วนหัว

ส่วนตัว

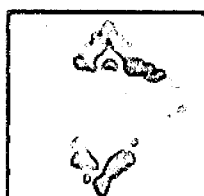
ส่วนหาง

ภาพประกอบ 53 ตุงไชยของนายพลเทพ บุญหมื่น

รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 200 เซนติเมตร ส่วนหัว
ตุงทำด้วยไม้ไผ่เป็นรูปทรงกาแล ตัวตุงทำด้วยผ้าใบสังเคราะห์(ผ้าไทเร) หางตุงจะเรียวยาวลงเป็นรูปสามเหลี่ยม
ด้านข้างจะประดับด้วยพู่ เป็นรูปดอกจอกหรือรูปใบไม้

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายประจำยาม

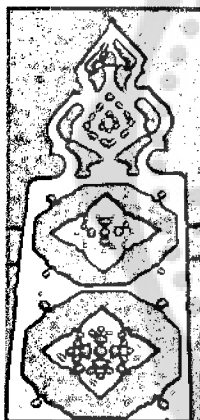
มีลักษณะเป็นลายประจำยามแปดกลีบบรรจุอยู่ภายในลายประจำยาม ช่างทำตุงเรียกว่า "ลายประจำยามดอกจันทน์" สำหรับลายนี้ช่างทำตุงจะทำเป็นบล็อคลำเส้นรูป ปี่มลายออกมา ดังนั้นเมื่อกดแม่พิมพ์แต่ละครั้งก็จะได้ลายออกมาเหมือนกันและได้ในจำนวนมาก

2. ลายประดับมุม

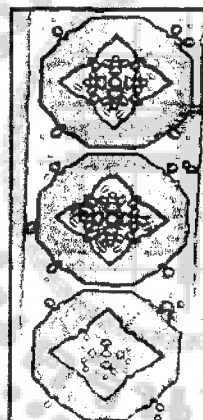

ลักษณะลวดลายที่ช่างนำมาประดับมุมตุง ก็เป็นลายประจำยามดอกจันทน์แต่ช่างได้ตัดแบ่งครึ่ง สำหรับใช้ประดับมุม

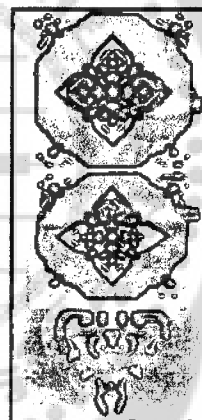
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุงไชยของนายดุสิต ขวชาติ

ส่วนหัว

ส่วนตัว

ส่วนหาง

ภาพประกอบ 54 ตุงไชยของนายดุสิต ขวชาติ

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ส่วนหัวรูปทรงคล้ายกับทรงพุ่มข้าวบิณฑ์กว้าง 25 เซนติเมตร ยาว 360 เซนติเมตร ลำตัวประดับด้วยลายประจำยามเป็นหลัก มุมข้างประดับด้วยลายผีเสื้อ ส่วนหางตุงมีลักษณะเหมือนลายเปลวสั้นๆ ตัวตุงทำด้วยผ้าไหม มีจำนวนทั้งหมด 10 ท้อง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายประจำยามดอกบัว

ลักษณะเป็นลายประจำยาม ลวดลายสี่กลีบคล้ายกับลายดอกบัว ใช้ตกแต่ง
ตัวตุ่งทั้งสองด้านเหมือนกัน

2. ลายผีเสื้อ

ลักษณะเป็นลายประจำยามดอกบัว แต่ช่างได้ตัดแบ่งออกเป็นสี่ส่วนแล้วนำ
มาประดับตกแต่งที่มุมตุ่ง เรียกใหม่ว่า "ลายผีเสื้อ"

3. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

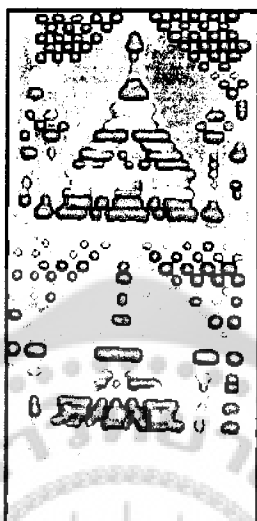
ลักษณะเป็นลวดลายพุ่ม แต่ช่างได้ตัดแปลงเป็นลวดลายของตนเองเพิ่มเติม
ช่างได้นำมาประดิษฐ์เป็นส่วนหัวของตุ่ง

4. ลายเปลว

ลักษณะลวดลายด้านนอกคล้ายกับลายกระจัง ด้านในเป็นลวดลายที่ช่างได้ตัด
แปลงเป็นรูปแบบของตนเองช่างจะเรียกว่า "ลายเปลว" ลายนี้จะใช้ทำส่วนหางของตุ่ง

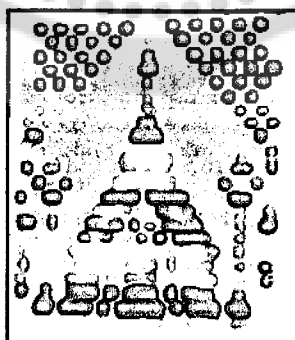
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนางบัวคลี่ พูวัน

ภาพประกอบ 55 ตุ้มไชยของนางบัวคลี่ พูวัน

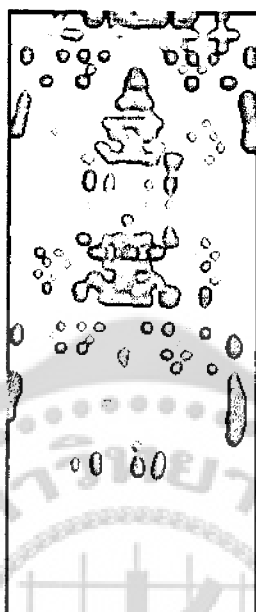
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 250 เซนติเมตร เป็นตุ้มที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุ้มจะมีห้องทั้งหมด 9 ห้อง ด้านทางของตุ้มจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุ้มทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทอง จำนวน 24 แท่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพของพระเจดีย์ยอดแหลม 1 องค์ ส่วนด้านข้างของพระเจดีย์จะมีลักษณะเหมือนพู่ห้อยลงมา

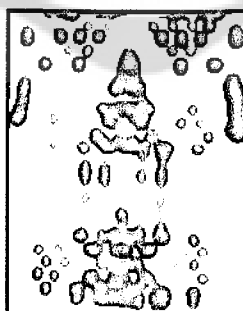
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ

ภาพประกอบ 56 ตุ้มไชยของนางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ

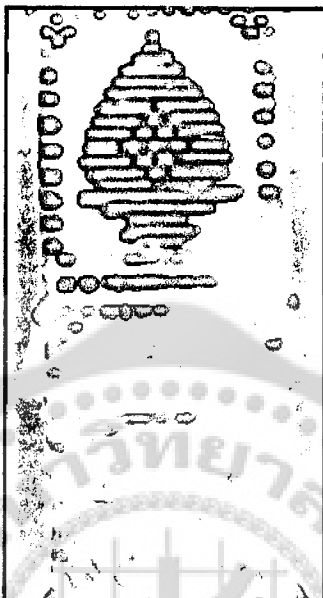
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 220 เซนติเมตร เป็นตุ้มที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุ้มจะมีห้องทั้งหมด 7 ห้อง ด้านหางของตุ้มจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุ้มทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทอง จำนวน 23 แห่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพของบุษบก ภายในบรรจุด้วยพระพุทธรูป 1 องค์ ด้านข้างบุษบกมีพานพุ่มอยู่ซ้ายขวา ลวดลายจะเหมือนกันทุกห้องของตุ้ม

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายธงไชยของนางเรื่อนมุล ปือกยะดา

ภาพประกอบ 57 ธงไชยของนางเรื่อนมุล ปือกยะดา

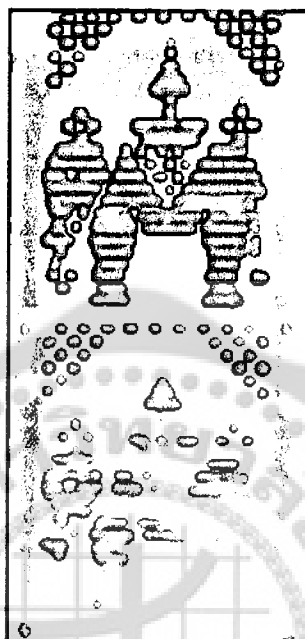
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 200 เซนติเมตร เป็นธงที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของธงจะมีห้องทั้งหมด 5 ห้อง ด้านหางของธงจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำธงทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทอง จำนวน 23 แท่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพของพานพุ่ม

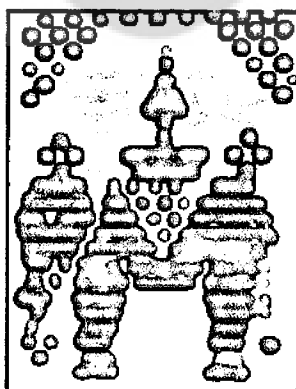
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนางตำคำ ภีระบรรณ

ภาพประกอบ 58 ตุ้มไชยของนางตำคำ ภีระบรรณ

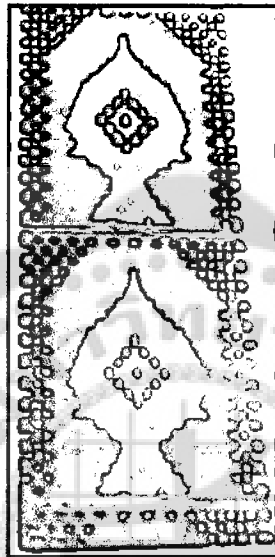
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 220 เซนติเมตร เป็นตุ้มที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุ้มจะมีห้องทั้งหมด 7 ห้อง ด้านหางของตุ้มจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุ้มทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทอง จำนวน 24 แห่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพของช้าง เป็นช้างทรงเครื่องยืนอยู่ บนลำตัวของช้างประดับด้วย ข้อจักร 5 ชั้น

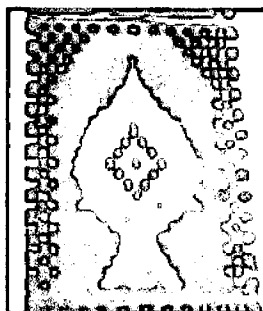
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายดุนไชยของนางยุพยง ตักดา

ภาพประกอบ 59 ดุนไชยของนางยุพยง ตักดา

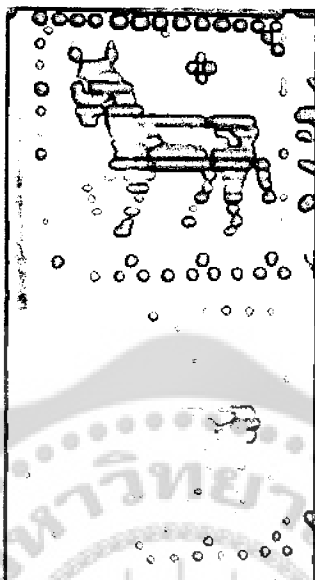
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 200 เซนติเมตร เป็นตุ้มที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุ้มจะมีห้องทั้งหมด 5 ห้อง ด้านทางของตุ้มจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุ้มทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทอง จำนวน 23 แห่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพของพานพุ่ม

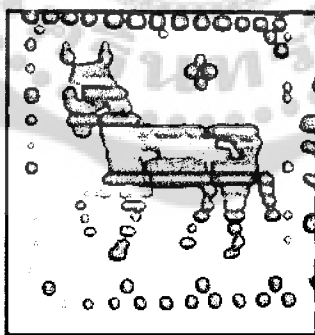
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนางรูน กัลยาณกุล

ภาพประกอบ 60 ตุ้มไชยของนางรูน กัลยาณกุล

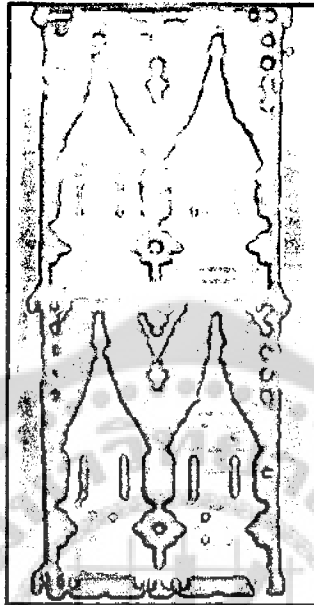
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 220 เซนติเมตร เป็นตุ้มที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุ้มจะมีห้องทั้งหมด 7 ห้อง ด้านหางของตุ้มจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุ้มทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทองจำนวน 24 แท่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพม้า

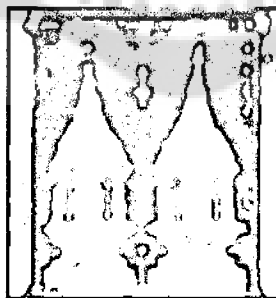
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้มไชยของนางแพงตา เกิดทอง

ภาพประกอบ 61 ตุ้มไชยของนางแพงตา เกิดทอง

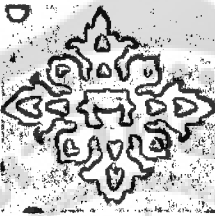
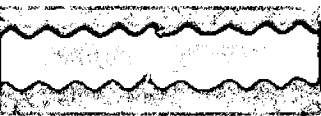
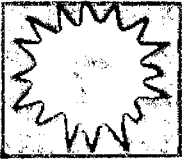
รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 250 เซนติเมตร เป็นตุ้มที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุ้มจะมีห้องทั้งหมด 9 ห้อง ด้านทางของตุ้มจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

ลวดลาย

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุ้มทอด้วยด้ายไหมพรมจะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทอง จำนวน 24 แท่งสำหรับลวดลายที่ได้ คือ ภาพของปราสาทคู่

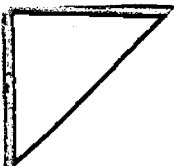
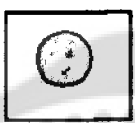
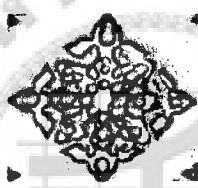
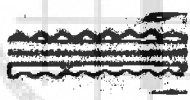
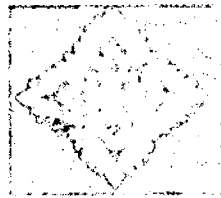
ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบลวดลายการสร้างตุงไชยของแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	ลายประจำยามดอกบัว
	2. 	ลายประจำยามใบองุ่น
	3. 	ลายกระจังตาอ้อย
	4. 	ลายกระจังบาน
	5. 	ลายสร้อยดอกหมาก
	6. 	ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ
	7. 	ลายดาวกระจาย

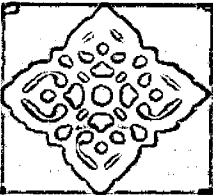
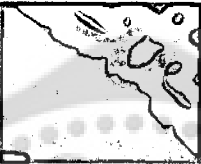
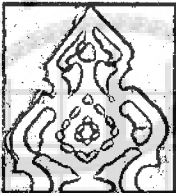
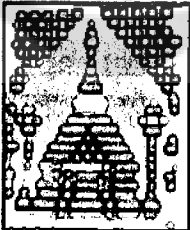
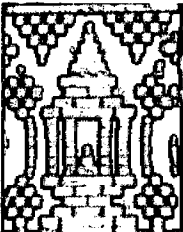
ตาราง 1 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	8. 	หมากตาวัว
นางบัวไหล คณະปัญญา	1. 2. 	ลายประจำยาม ลายประดับมุม
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 2. 3. 	ลายหม้อน้ำปรุณฆฎะ ลายประจำยามใบองุ่น ลายประจำยามใบผักกูด

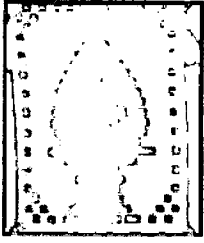
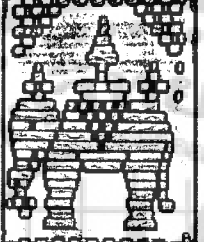
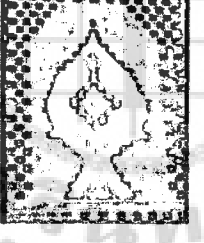
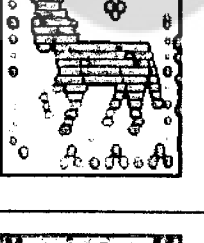
ตาราง 1 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	4. 	ลายบ้าง
	5. 	ลายไขปลาคา
นายเบญจพล สิทธิประณีต	1. 	ลายประจายามดอกจอก
	2. 	ลายเขี้ยวตะขาบ
	3. 	ลายบ้าง
นายพลเทพ บุญหมื่น	1. 	ลายประจายามดอกจอก
	2. 	ลายประดับมุม

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายดุสิต ชวชาติ	1. 	ลายประจำยามดอกบัว
	2. 	ลายผีเสื้อ
	3. 	ลายพุ่มข้าวบิณฑ์
	4. 	ลายเปลว
นางบัวคลี่ พูวัน	1. 	ลายเจดีย์
นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ	1. 	ลายบุษบก

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นางเรือนมูล ปีกยะดา	1. 	รูปพานพุ่ม
นางคำคำ ภีระบรรณ	1. 	รูปช้าง
นางยุพียง ตักดา	1. 	รูปพานพุ่ม
นางรุณ กัลยาณกุล	1. 	รูปม้า
นางแพงดา เกิดทอง	1. 	รูปเจดีย์คู่

วิเคราะห์ผลจากตาราง 1

จากการศึกษาลวดลายของช่างทำตุ้มไทย จำนวน 13 คน พบลวดลายทั้งหมด 29 ลาย พบลักษณะลวดลายประดับตุ้มไทยประกอบไปด้วยลวดลายต่างๆ ดังนี้

ลายประจำยาม 8 ลาย ได้แก่ ลายประจำยามดอกบัว ลายประจำยามใบองุ่น ลายประจำยามดอกจันทน์ ลายประจำยามดอกจอก ลายประจำยามใบผักกูดและลายอื่นๆ ได้แก่ ลายกระจังตาอ้อย ลายกระจังบาน ลายสร้อยดอกหมาก ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ ลายดาวกระจาย ลายหมากตาวัว ลายประดับมุม ลายหมอน้ำ ลายบัว ลายไขปลา ลายผีเสื้อ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเปลว ลายเปลว ลายบุษบก ลายพานพุ่ม ลายม้า ลายช้าง ลักษณะลายประจำยามดอกบัวของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร กับนายคุดสิต ชวชาติ มีลักษณะเฉพาะคนไม่เหมือนกัน ลายประจำยามใบองุ่นของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร กับนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ ลวดลายก็แตกต่างกัน ลักษณะของลายประจำยามส่วนใหญ่ ลวดลายจะแตกต่างกัน เพราะช่างแต่ละคนได้ใส่ลวดลายของตนตามจินตนาการผสมผสานจะแตกต่างกันในรูปลายละเอียด ขนาดรูปร่างก็ต่างกันด้วย ลวดลายที่เหมือนและคล้ายกัน ได้แก่

- ลายประจำยามดอกจันทน์ ลายประดับมุม ของนางบัวไหล คณะปัญญา กับลายของนายพลเทพ บุญหมื่น
- ลายเขี้ยวตะขาบของนายสิงห์แก้ว มโนเพชรกับลายของนายเบญจพล สิทธิประณีต
- ลายหมากตาวัวของนายสิงห์แก้ว มโนเพชรกับลายของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์
- ลายเจดีย์ของนางบัวคลี่ พูนกับลายของนางแพงดา เกิดทอง
- ลายพานพุ่มของนางเรือนมูล ป็อกยะดา กับลายของนางยุพียง ศักดา

3.2 ดุง 12 ราศี

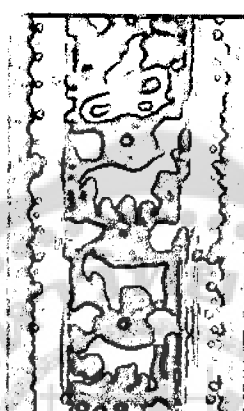
ประกอบไปด้วยดุงสิบสองราศีของช่างทำดุงดังต่อไปนี้

นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นางบัวไหล คณะปัญญา นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ นายพลเทพ บุญหมื่นและนางบัวคลี พูวัน

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายดุง 12 ราศีของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

ส่วนหัว

ส่วนตัว

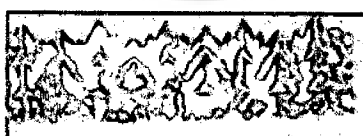
ส่วนหาง

ภาพประกอบ 62 ดุงสิบสองราศีของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

รูปทรง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยผ้าไหมสีขาว ความกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ยาว 180 เซนติเมตร ดุงชนิดนี้จะมีไม้กั้น ซึ่งแบ่งดุงออกเป็นห้อง จะปล่อยตัวดุงโล่งตลอดเพื่อให้ใส่ลวดลายภาพสัตว์ต่างๆ

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายกระเจิงตาอ้อย

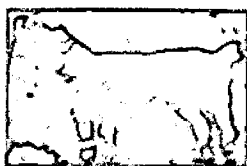
มีลักษณะเป็นรูปลายกระเจิงตาอ้อย ใช้ประดับด้านข้างของตัวดุงทั้งสองด้าน รวมทั้งด้านล่างอีกด้านหนึ่ง

2.ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ

มีลักษณะเป็นรูปเส้นสลับฟันปลา ใช้ประดับตกแต่ง ถัดจากลายกระเจิงตาอ้อยตกแต่งในส่วนของตัวดุง

3.ลายรูปนักษัตร 12 ราศี

มีลักษณะเป็นรูปสัตว์ 12 ราศี โดยตัดให้เป็นรูปสัตว์ 12 ชนิด เริ่มตั้งแต่ปีชวด ไปจนถึงปีสุดท้าย แต่ชาวล้านนาจะใช้รูปช้างแทนรูปปีเก็น จากภาพข้างบนเป็นตัวอย่างรูปปีมะแม

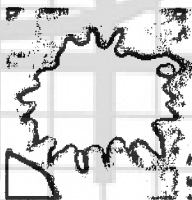
4.ลายหมากตาวัว

ดาวกระจาย

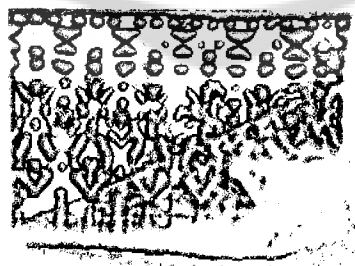
มีลักษณะเป็นรูปวงกลมใช้ประดับตกแต่งบนพื้นที่ว่างบนตัวตุ้งและบนรูป

5.ลายดาวกระจาย

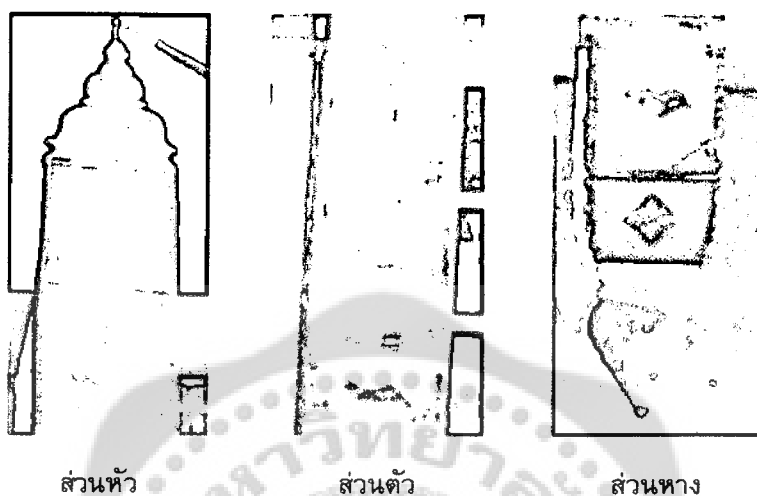
มีลักษณะเป็นรูปดาวกระจาย ด้านในตกแต่งด้วยหมากตาวัว

6.ลายเชิงชาย

มีลักษณะคล้ายลายกรวยเชิงอาจจะเรียกอีกอย่างว่าลายนัย้อยหรือลายสร้อยดอกหมาก ใช้สำหรับตกแต่งในส่วนหางตุ้ง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้ง 12 ราศีของนางบัวไหล คณะปัญญา

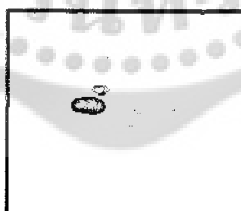

ภาพประกอบ 63 ตุ้งสิบสองราศีของนางบัวไหล คณะปัญญา

รูปทรง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 180 เซนติเมตร ทำด้วยผ้าไหมสีเหลือง ส่วนหัวทำด้วยกระดาษแข็งตัดเป็นรูปทรงเจดีย์ ลำตัวแบ่งออกเป็นห้องๆ คล้ายกับตุ้งไชยส่วนหางปลายเรียวแหลม

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายรูปนักษัตร 12 ราศี

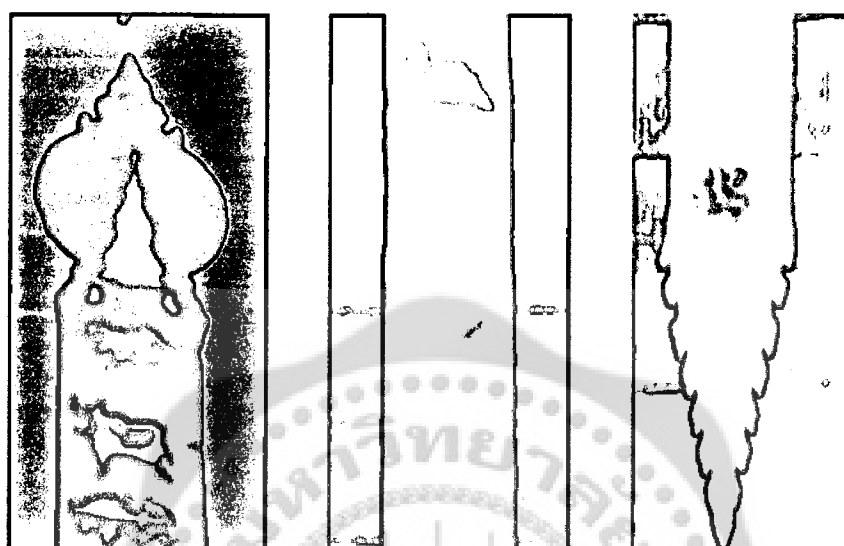
ช่างทำตุ้งจะตัดภาพจากรูปภาพสัตว์ 12 ชนิด ซึ่งเริ่มจากปีชวดไปจนถึงปีกุน ติดบนลำตัวของตุ้งจนครบ ตัวอย่างลักษณะภาพปีวอกตัดเป็นรูปปลิง ฯลฯ

2.ลายมูม

เป็นลักษณะการนำลายประจำยามดอกจันทน์แบ่งครึ่งติดตามมุมตุ้งตกแต่งเพื่อความสวยงาม

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้ 12 ราศีของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

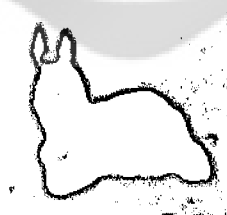
ส่วนหัว

ส่วนตัว

ส่วนหาง

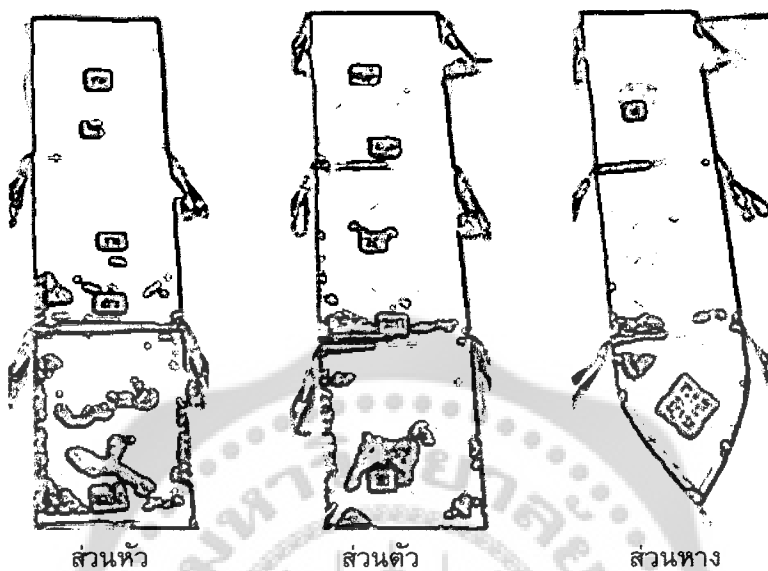
ภาพประกอบ 64 ตุ้สิบสองราศีของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

รูปทรง ส่วนหัวตัดเป็นรูปคน ส่วนลำตัวเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ส่วนหาง ปลายแหลมมีลักษณะเหมือนช้อนน้อย ทำด้วยกระดาษสา กว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 150 เซนติเมตร
ลวดลาย

ลักษณะลวดลายเป็นการพิมพ์ด้วยหมึกสีต่างๆ ด้านบนในส่วนหัวของตุ้จะพิมพ์เป็นรูปเจดีย์ ในลำตัวตุ้ จะพิมพ์เป็นรูปภาพสัตว์ 12 ราศี ไม่มีการแบ่งห้อง ตุ้ชนิดนี้สามารถนำไปเป็นตุ้เจดีย์ทราย ร่วมพิธีในวันสงกรานต์ได้

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุง 12 ราศีของนายพลเทพ บุญหมื่น

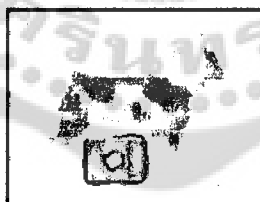

ภาพประกอบ 65 ตุงสิบสองราศีของนายพลเทพ บุญหมื่น

รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 150 เซนติเมตร ทำด้วยผ้าใบสังเคราะห์หรือผ้าไหม รูปแบบคล้ายกับตุงไชย จะแตกต่างตรงลวดลายภายในเท่านั้น

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายรูปนักษัตร 12 ราศี

ลักษณะลวดลายเป็นภาพรูปสัตว์ 12 ราศี ติดบนลำตัวของตุง ซึ่งจะแบ่งตัวตุงออกเป็น 8 ห้อง มุมตุงจะประดับด้วยลายปางซึ่งนำมาจากลายประจำยามดอกจันทน์แบ่งครึ่ง ด้านข้างประดับด้วยพุทธรักษา ซึ่งภาษาช่างเรียกว่า ดอกจำปา

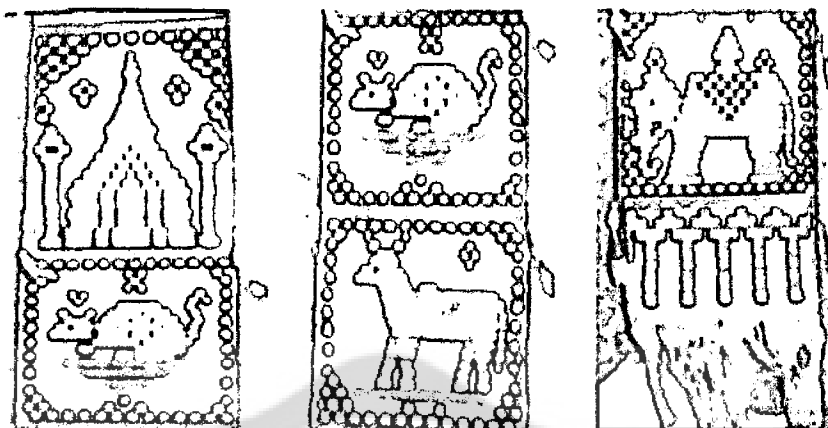
2.ลายมุม

เป็นลักษณะการนำลายประจำยามดอกจันทน์แบ่งครึ่งติดตามมุมตุงตกแต่งเพื่อ

ความสวยงาม

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุง 12 ราศีของนางบัวคลี พูวัน

ส่วนหัว

ส่วนตัว

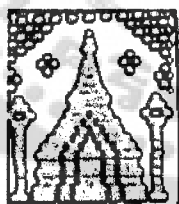
ส่วนหาง

ภาพประกอบ 66 ตุงสิบสองราศีของนางบัวคลี พูวัน

รูปทรง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาว 350 เซนติเมตร เป็นตุงที่ทอด้วยด้ายไหมพรม สอดด้วยไม้ไผ่ที่หุ้มด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ตัวของตุงจะมีห้องทั้งหมด 13 ห้อง ด้านหางของตุงจะมัดและปล่อยชายห้อยอย่างอิสระ

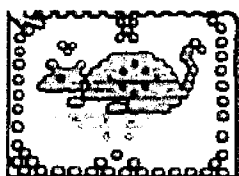
ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายรูปเจดีย์

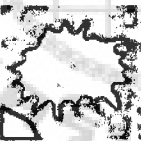
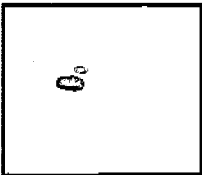
ส่วนบนจะทอเป็นเป็นภาพพระเจดีย์ซึ่งใช้ไม้ไผ่ติดด้วยกระดาษเงินจำนวน 24 แห่ง ลักษณะของลวดลายทอด้วยด้ายไหมพรมสอดด้วยไม้ไผ่ปิดกระดาษเงิน-กระดาษทอง

2. ลายรูปนักษัตร 12 ราศี

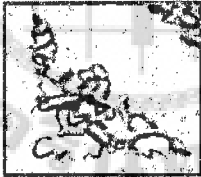
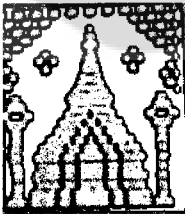

ลักษณะของลวดลายที่ช่างทำตุงทอด้วยด้ายไหมพรม จะสอดด้วยไม้ไผ่ซึ่งหุ้มกระดาษทองสำหรับลวดลายที่ได้ คือลายภาพสัตว์ 12 ราศี จะใช้ไม้ไผ่จำนวน 22 แห่ง ในแต่ละห้องของรูปสัตว์ 1 ตัว ส่วนด้านข้างของตุงจะประดับไปด้วยพู่ระย้า ภาพด้านบนเป็นภาพลวดลายปีชวด

ตาราง 2 แสดงการเปรียบเทียบลดลายการสร้างตุงสิบสองราศีของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	ลายกระจิงตาอ้อย
	2. 	ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ
	3. 	ลายรูปนักษัตร
	4. 	ลายหมากด้าว
	5. 	ลายดาวกระจาย
	6. 	ลายเชิงชาย
นางบัวไหล คณະปัญญา	1. 	ลายนักษัตร (ปีวอก)

ตาราง 2 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นางบัวไหล คณะปัญญา	2. 	ลายมุม
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 	ลายนักษัตร (ปีเถาะ)
นายพลเทพ บุญหมื่น	1. 2. 	ลายนักษัตร (ปีจอ) ลายมุม
นางบัวคลี พูวัน	1. 2. 	ลายรูปเจดีย์ ลายนักษัตร (ปีชวด)

วิเคราะห์ผลจากตาราง 2

จากการศึกษาลวดลายของช่างทำตุ้ 12 ราศี จำนวน 5 คน มีลวดลายทั้งหมด 10 ลาย พบลักษณะลวดลายประดับตุ้ 12 ราศี ทั้งหมด 10 ลาย ประกอบไปด้วยลวดลายต่างๆ ดังนี้

ลายรูปนักษัตร 12 ราศี ลายกระจังตาอ้อย ลายเขี้ยวตะขาบ ลายหมากคาวัว ลายดาวกระจาย ลายเชิงชาย ลายประดับมุมและลายเจดีย์ ลักษณะรูปแบบของตุ้ 12 ราศี ส่วนใหญ่จะทำด้วยผ้า แต่ของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ จะทำตุ้ด้วยกระดาษสา ส่วนตุ้ของนางบัวคลี่ พูวัน จะแตกต่างจากช่างคนอื่น เพราะว่าเป็นการทอด้วยด้ายไหมพรมสำหรับรูปแบบการประดับตกแต่งทั้งหมดจะตัดลวดลายด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทอง ติดกาวลงบนตัวตุ้ ลายนักษัตร 12 ราศี ที่เป็นรูปสัตว์ต่างๆ ช่างทำตุ้จะตัดให้เป็นรูปโครงสร้างส่วนนอกของตัวสัตว์ ไม่มีรายละเอียดภายใน จากการศึกษาพบว่า สิ่งเหมือนกัน คือ ช่างจะนำลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองตกแต่งตุ้ นางบัวไหล คณะปัญญาและนายพลเทพ บุญหมื่น จะทำตุ้ 12 ราศี คล้ายกันโดยจะนำตุ้ไชยมาทำเป็นตุ้ 12 ราศี โดยการเพิ่มเติมรูป 12 ราศี บนตัวตุ้

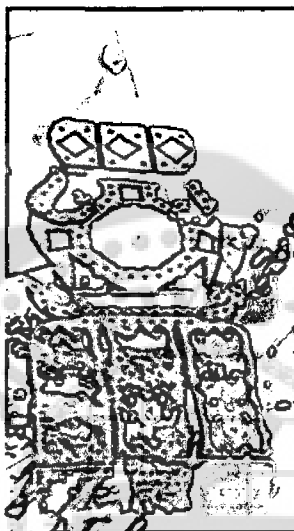

3.3ตุ่งสามหาง

ประกอบไปด้วยตุ่งสามหางของช่างทำตุ่งดังต่อไปนี้

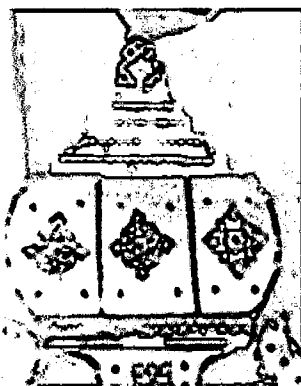
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ นายเบญจพล สิทธิประณีตและนายตุสิต
ชวชาติ

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ่งสามหางของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

ภาพประกอบ 67 ตุ่งสามหางของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

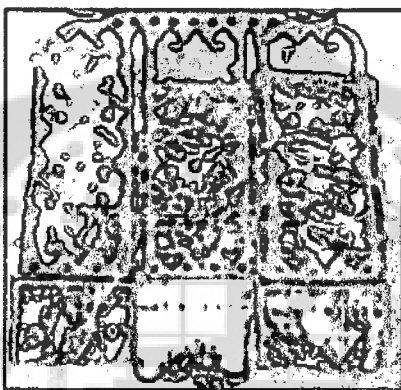
รูปทรง มีลักษณะเหมือนรูปคน มีสามหางแบบมีอินธนู(ปักเสื้อชั้นเดียว) หัวไม่มีอินธนู ตัวตุ่งทำด้วยผ้าดิบสีขาว ลำตัวกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัวถึงไหล่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนไหล่จนถึงสะโพกยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนหางให้ยาวกว่าส่วนอื่นเล็กน้อย หางยาวเท่ากันทั้ง 3 หาง ด้านหลังจะมีไม้ไผ่ตามเพื่อไม่ให้ตุ่งพันกัน ลวดลายที่นำมาตกแต่งจะตกแต่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น

ส่วนหัวตุ่ง

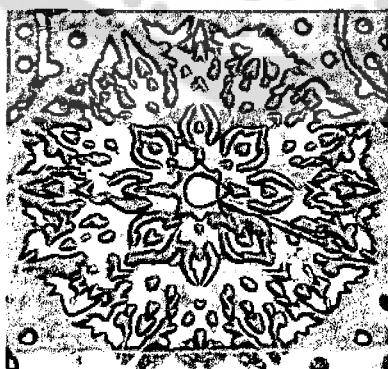
ส่วนตัวตุง

ส่วนหางตุง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายแก้วชิงดวง

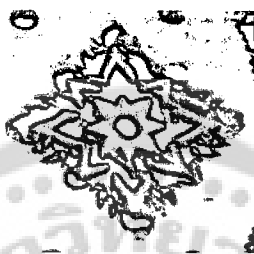
มีลักษณะเป็นแม่ลายดาว ตัดลวดลายติดบนส่วนลำตัวของตุง

2. ลายกระจิงตาอ้อย

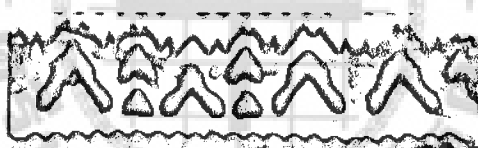
มีลักษณะเป็นแม่ลายกระจิง ใช้ประดับตกแต่งในส่วนหัวของตุง

3. ลายประจายามตาอ้อย

มีลักษณะเป็นลายประจายามช่างทำตุงเรียกลวดลายนี้ว่า ลายประจายามตาอ้อย ใช้ตกแต่งในส่วนหัวและลำตัวของตุงเพื่อความสวยงาม

4. ลายกระจิงบาน

มีลักษณะคล้ายลายกระจิงตาอ้อย แต่ตัวจะใหญ่กว่าและมีลักษณะบานออก ช่างจึงเรียกว่า “ลายกระจิงบาน” ใช้ตกแต่งในส่วนลำตัวของตุง

5. ลายบ่าง

มีลักษณะเป็นลายประจายามช่างทำตุงได้ตัดแบ่งครึ่งสำหรับนำมาตกแต่งในส่วนลำตัวตุงและด้านข้างตุงเพื่อความสวยงาม รูปร่างคล้ายกับตัวค้างคาวหรือบ่างจึงเรียกกันว่า “ลายบ่าง”

6. ลายเมฆไหล

มีลักษณะโค้งและอ่อนช้อยอยู่รอบลายประจำยามใช้ประดับตกแต่งในส่วนหางของ
ตุ่ง เป็นลวดลายที่เลียนแบบจากธรรมชาติ

7. ลายเขี้ยวตะขาบ

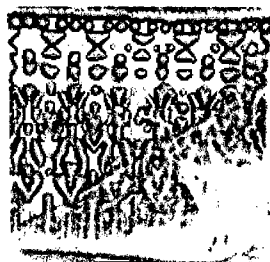
จะใช้ตกแต่งเป็นเส้นขอบรอบๆตัวตุ่งทั้งหมด

8. ลายไข่ปลา

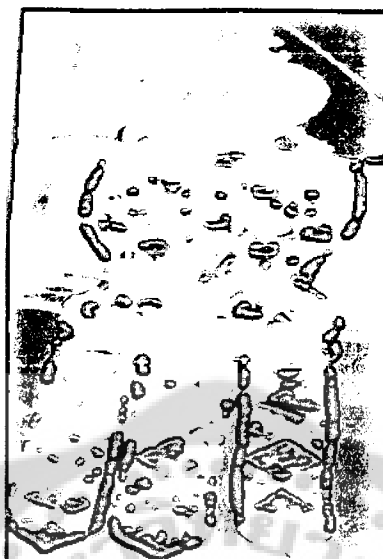
มีลักษณะเป็นวงกลม ใช้ตกแต่งบนที่ว่างของตุ่งเพื่อความสวยงาม

9. ลายเชิงชาย

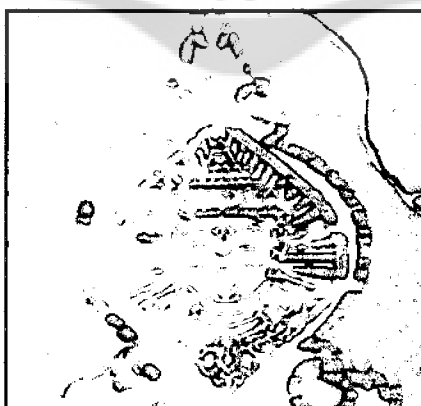
มีลักษณะคล้ายลายกรวยเชิง ใช้ตกแต่งในส่วนหางของตุ่งทั้งหมด

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้สามทางของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

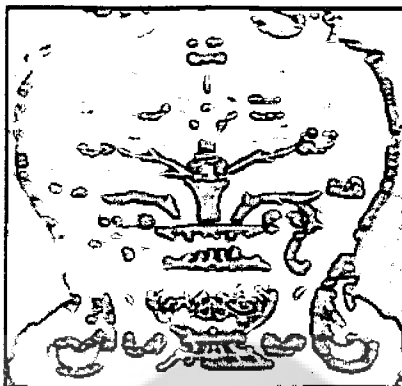

ภาพประกอบ 68 ตุ้สามทางของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

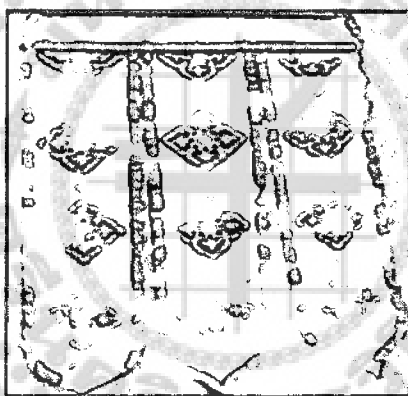
รูปทรง มีลักษณะเหมือนรูปคน มีสามทางแบบมีอินธนู(ปกเสื้อชั้นเดียว) หัวมีอินธนู ตัวตุ้ตัดให้เป็นรูปหัวคน ลำตัวของตุ้มีลักษณะเหมือนกับตัวคน มีไหล่ เอว สะโพก แต่ไม่มีแขน ทำด้วยผ้าสีเหลือง (สำหรับพระภิกษุ) ลำตัวของตุ้กว้างประมาณ 50 เซนติเมตร จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัวถึงไหล่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนไหล่จนถึงสะโพกยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ส่วนหางให้ยาวกว่าส่วนอื่นเล็กน้อย หางยาว 70 เซนติเมตร หางยาวเท่ากันทั้ง 3 ทาง ส่วนหางจะเรียวยาวแหลม มีไม้ไผ่ตามข้างหลังตัวตุ้ ลวดลายที่นำมาตกแต่งจะตกแต่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น

ส่วนหัวตุ้

ส่วนตัวตุง

ส่วนหางตุง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

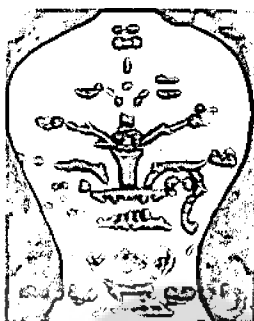
1. ลายรูปเทวดา

เป็นรูปเทวดาด้านหน้า ตัดลวดลายด้วยกระดาษทองใช้ประดับตกแต่งในส่วน

หัวตุง

2. ลายรูปหม้อน้ำปรนชฎะ

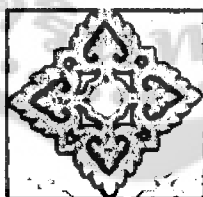
มีลักษณะเป็นรูปกระถางต้นไม้ภายในบรรจุด้วยดอกไม้ ใช้ตกแต่งในส่วนลำตัวของตุ๊ก ลายชนิดนี้จะเป็นเอกลักษณ์ของช่างล้านนา

3. ลายรูปผีเสื้อ

มีลักษณะเป็นลายประจำยาม ช่างทำตุ๊กได้ตัดแบ่งครึ่งสำหรับนำมาประดับตกแต่งใช้ประดับในส่วนที่เป็นสะโพกและส่วนหางของตุ๊ก

4. ลายประจำยามใบองุ่น

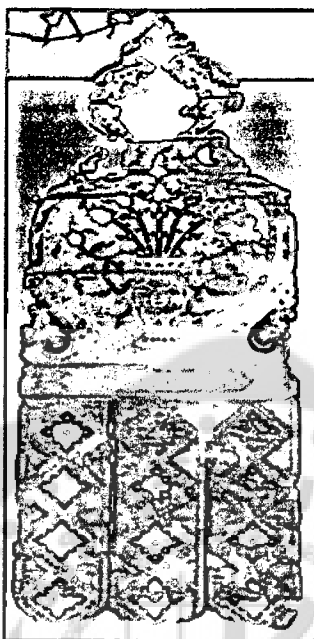
ลักษณะเป็นลายประจำยาม ด้านในสอดด้วยลวดลายที่นำมาจากลวดลายของใบองุ่นจึงเรียกว่า “ลายประจำยามใบองุ่น” ใช้ประดับตกแต่งในส่วนหางของตุ๊ก

5. ลายไขปลา

มีลักษณะเป็นวงกลม ใช้ตกแต่งบนที่ว่างของตุ๊กเพื่อความสวยงาม

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ่งสามทางของนายเบญจพล สิทธิประณีต

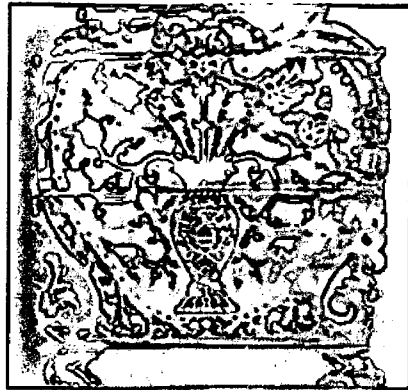

ภาพประกอบ 69 ตุ่งสามทางของนายเบญจพล สิทธิประณีต

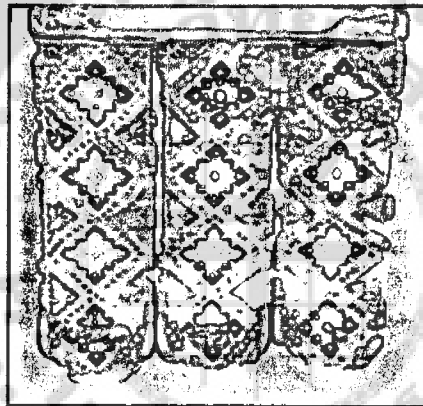
รูปทรง มีลักษณะเหมือนรูปคน มีสามทางแบบมีอินธนู(ปักเสี้ยนเดียว) หัวมีอินธนู ตัวตุ่งตัดให้เป็นรูปหัวคน ลำตัวของตุ่งมีลักษณะเหมือนกับตัวคน มีไหล่ เอว สะโพก แต่ไม่มีแขน ทำด้วยผ้าสีขาวลำตัวกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัวถึงไหล่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนไหล่จนถึงสะโพกยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ส่วนทางให้ยาวกว่าส่วนอื่นเล็กน้อย ทางยาว 70 เซนติเมตร ทางยาวเท่ากันทั้ง 3 ทาง ส่วนทางจะเรียวแหลม มีไม้ไผ่ตามข้างหลังตัวตุ่ง ลวดลายที่นำมาตกแต่งจะตกแต่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น

ส่วนหัวตุ่ง

ส่วนตัวตุง

ส่วนหางตุง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายรูปเทวดา

เป็นรูปเทวดาด้านหน้า ตัดลวดลายด้วยกระดาษทองใช้ประดับตกแต่งในส่วน

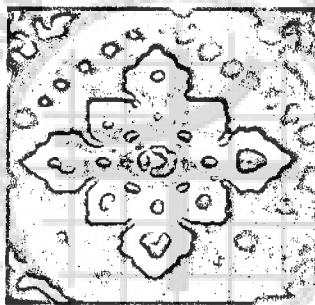
หัวตุง

2. ลายรูปหมอน้ำปรดณภูะ

มีลักษณะเป็นรูปหม้อดอก(กระถางต้นไม้)ภายในบรรจุด้วยดอกบัว ก้านของดอกบัวจะเรียวกึ่งอ่อนช้อยแบบลวดลายพรรณพฤกษา ใช้ตกแต่งในส่วนลำตัวของตุ๊ก

3. ลายประจายามตาอ้อย

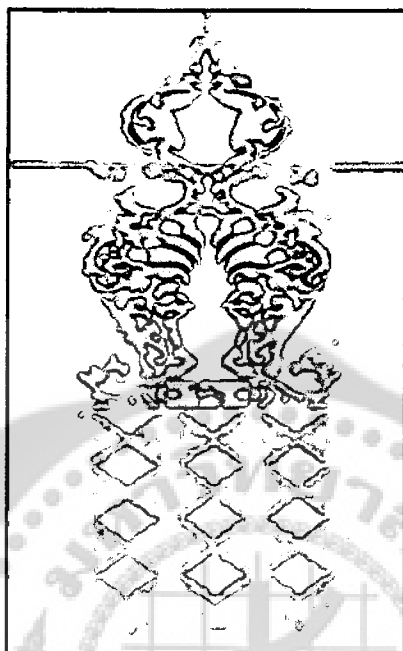
เป็นลายประจายาม ใช้ประดับตกแต่งในส่วนหางของตุ๊ก

4. ลายประดับมุม

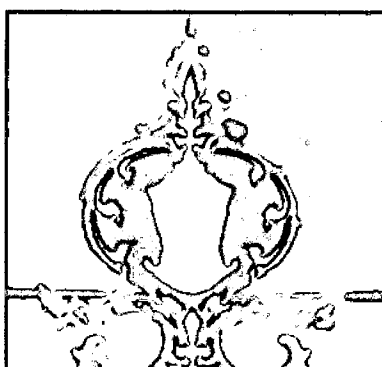
มีลักษณะเป็นลายประจายามแต่ช่างได้ตัดแบ่งครึ่งสำหรับนำมาตกแต่งในส่วนหางของตุ๊ก

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ่งสามหางของนายคูลิต ชาวชาติ

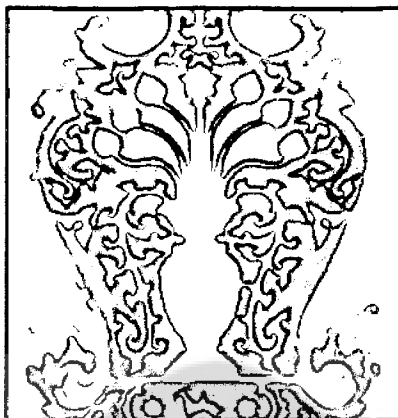

ภาพประกอบ 70 ตุ่งสามหางของนายคูลิต ชาวชาติ

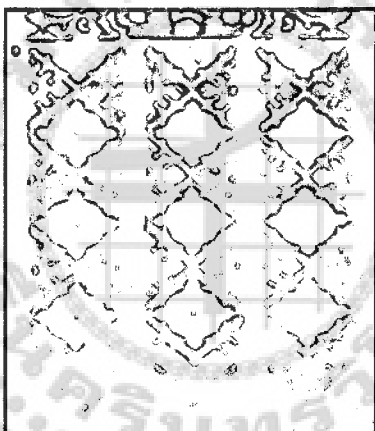
รูปทรง มีลักษณะเหมือนรูปคน มีสามหางแบบมีอินธนู(ปักเสื้อ 2 ชั้น) หัวมีอินธนู ตัวตุ่งตัดให้เป็นรูปหัวคน ลำตัวของตุ่งมีลักษณะเหมือนกับตัวคน มีไหล่ เอว สะโพก แต่ไม่มีแขน ทำด้วยผ้าสีขาวลำตัวกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัวถึงไหล่ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนไหล่จนถึงสะโพกยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ส่วนหางให้ยาวกว่าส่วนอื่นเล็กน้อย หางยาว 70 เซนติเมตร หางยาวเท่ากันทั้ง 3 หาง ส่วนหางจะเรียวยาวแหลม มีไม้ไผ่ตามข้างหลังตัวตุ่ง ลวดลายที่นำมาตกแต่งจะตกแต่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น

ส่วนหัวตุ่ง

ส่วนหัวตุง

ส่วนหางตุง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายรูปเทวดา

ลักษณะเป็นการตัดติดกระดาษเป็นรูปภาพเทวดาบนส่วนหัวตุงเพื่อ

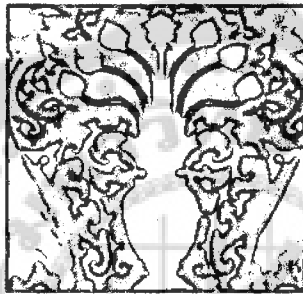
ความสวยงาม

2. ลายประจายามรูปสัตว์

มีลักษณะเป็นลายประจายามแต่ตัดเป็นรูปปีเกิดของผู้เสียชีวิต ภาพปี
มะแม(แพะ)

3. ลายหม้อดอกและพรรณพฤกษา

ลักษณะเป็นลายรูปหม้อน้ำปรนฆฎะ(หม้อดอกล้านนา) ภายในบรรจุ
ด้วยดอกบัวและมีลายพรรณพฤกษาประดับ 2 ข้าง

4. ลายประดับมุม

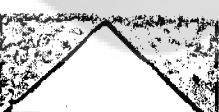
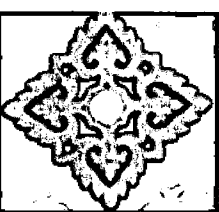
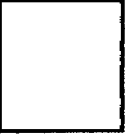

ลักษณะของลายประดับมุมนำมาจากลายประจายามดาอ้อย แต่การติด
ประดับได้ตัดแบ่งครึ่งจึงเรียกลายชนิดนี้ว่า “ลายประดับมุม”

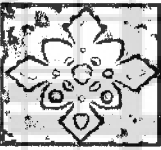
ตาราง 3 แสดงการเปรียบเทียบลวดลายการสร้างตุงสามหางของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	ลายแก้วชิงดวง
	2. 	ลายกระจิงตาอ้อย
	3. 	ลายประจ๋ายามตาอ้อย
	4. 	ลายกระจิงบาน
	5. 	ลายบ่าง
	6. 	ลายเมฆไหล
	7. 	ลายเขี้ยวตะขาบ

ตาราง 3 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	8. 	ลายไขปลา
	9. 	ลายเชิงชาย
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 	ลายรูปเทวดา
	2. 	ลายรูปหม้อน้ำปทุมฉนวน
	3. 	ลายบ่าง
	4. 	ลายประจายามใบองุ่น
	5. 	ลายไขปลา

ตาราง 3 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายเบญจพล สิทธิประณีต	1. 	ลายรูปเทวดา
	2. 	ลายรูปหม้อน้ำปรงขมิ้น
	3. 	ลายประจำยามดอกบัว
	4. 	ลายประดับมุม
นายตุลิต ชวชาติ	1. 	ลายรูปเทวดา
	2. 	ลายรูปนักษัตร (ปีมะแม)\
	3. 	ลายรูปหม้อน้ำปรงขมิ้น
	4. 	ลายประดับมุม

วิเคราะห์ผลจากตาราง 3

จากการศึกษาลวดลายของช่างทำตุ้สามหาง จำนวน 4 คน พบลวดลายทั้งหมด 17 ลายพบลักษณะลวดลายประดับตุ้สามหางประกอบไปด้วยลวดลายต่างๆดังนี้

ลายหม้อน้ำปทุมภูงะ(ลายหม้อดอกล้านนา) ลายรูปเทวดา ลายปาง ลายแก้วชิงดวง ลายประจายามคำอ้อย ลายประจายามรูปสัตว์ปีกเกิด ลายประดับมูม ลายไขปลา ลายกระจิงคำอ้อย ลายกระจิงบาน ลายกระจิงบาน ลายเขี้ยวตะขาบ ลายเมฆไหลและลายเชิงชาย ลักษณะลายประดับตุ้สามหางของช่างแต่ละคนจะมีเอกลักษณ์แตกต่างกัน ลวดลายของช่างแต่ละคนก็จะมีแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะ แต่ก็มีลายบางส่วนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะแตกต่างกันในรูปร่างละเอียด ขนาด เพราะมีการสืบทอดต่อกันสำหรับลวดลายที่แตกต่างจากลายอื่นคือลายรูปสัตว์ปีกเกิด ที่มีลักษณะตัดเป็นลายประจายามของนายจุลิต ขวชาติ ที่ตัดเป็นลายประจายามรูปแพะ สำหรับลายปางหรือลายประดับมูม ช่างทำตุ้จะนำลายประจายามมาตัดแบ่งและมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ลายปาง ลายประดับมูม ลวดลายที่เหมือนกันได้แก่

- ลายรูปเทวดาของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ และนายเบญจพล สิทธิประณีต

- ลายรูปหม้อน้ำปทุมภูงะ(เฉพาะตัวหม้อ)ของนาย เสถียร ณ วงศ์รักษ์ นายเบญจพล สิทธิประณีต และนายจุลิต ขวชาติ

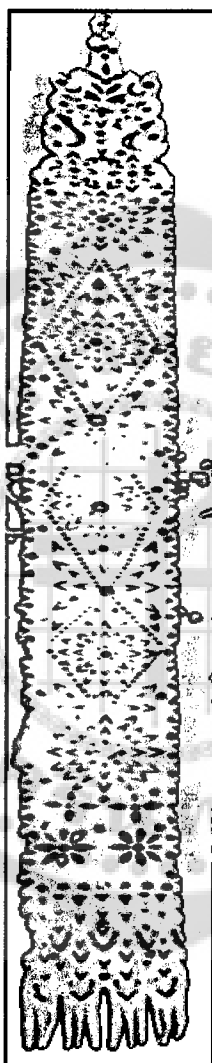

3.4 ตุ้งค่าคิง

ประกอบไปด้วยตุ้งค่าคิงของช่างทำตุ้งดังต่อไปนี้

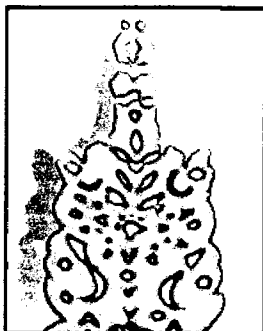
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นายเบญจพล สิทธิประณีตและนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

รูปแบบและลวดลายตุ้งค่าคิงของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

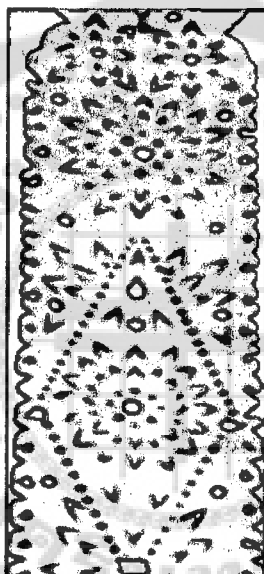

ภาพประกอบ 71 ตุ้งค่าคิงของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

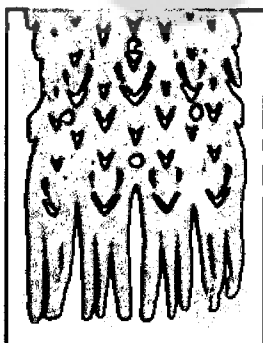
รูปทรง มีลักษณะส่วนหัวมีรูปเหมือนคน มีอินทนู(ปากเสือ)ชั้นเดียว ส่วนตัวตุ้งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว มีความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาวของตัวตุ้งจะเท่ากับตัวคน(ตัวเจ้าของตุ้ง) นิยมใช้กระดาดว่าวสีขาวหรือสีอ่อน จุดเด่นของตุ้งชนิดนี้คือ เป็นการตัดลวดลายบนตัวตุ้ง

ส่วนหัวตุง

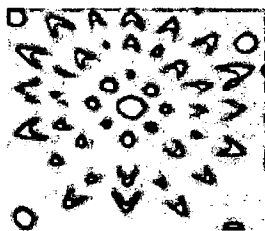
ส่วนตัวตุง

ส่วนหางตุง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

มีลักษณะคล้ายกับแม่ลายดาว ตัดเป็นรูปดาวกระจายเป็นกลีบเหมือนกัน แก้วทรงกลีบมะเฟือง จะตัดตกแต่งตั้งแต่ส่วนหัวของตุ้งจนถึงลำตัวของตุ้ง

2. ลายข้าวหลามตัด

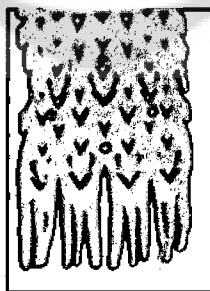
มีรูปร่างลักษณะเหมือนกับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็ก จึงเรียกว่า “ลายข้าวหลามตัด” ลายนี้ช่างในท้องถิ่นจะเรียกว่า “ลายเกี้ยวปี่” จะตัดตกแต่งในส่วนของลำตัวตุ้ง

3. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

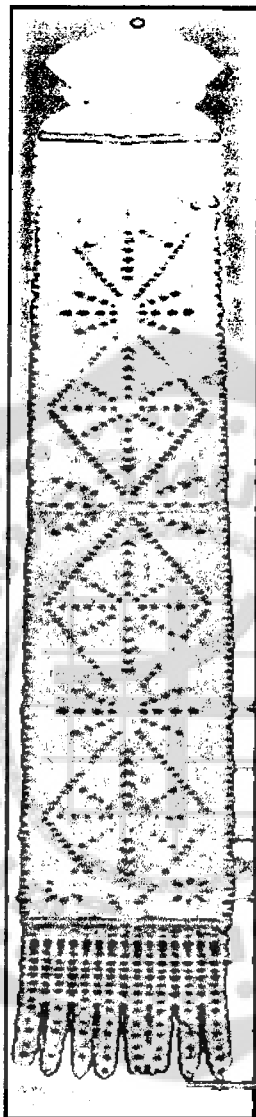
มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบตุ้งทั้งสองข้าง

4. ลายสร้อยดอกหมาก

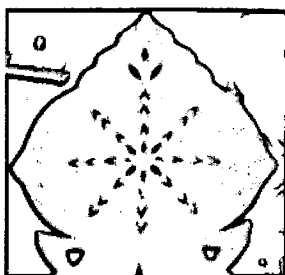
มีลักษณะเป็นลายกรวยเชิง บางครั้งช่างทำตุ้งก็เรียกว่า “ลายเชิงชาย” ลายชนิดนี้จะใช้ตัดตกแต่งในส่วนของหางตุ้ง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ่งค่าคิงของนายเบญจพล สิทธิประณีต

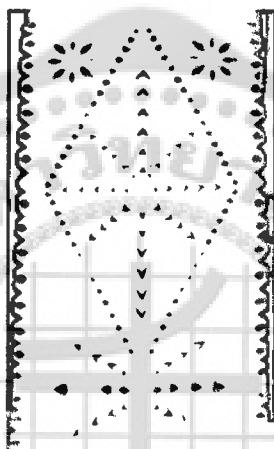

ภาพประกอบ 72 ตุ่งค่าคิงของนายเบญจพล สิทธิประณีต

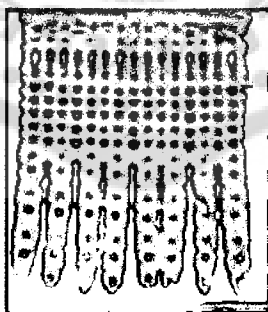
รูปทรง มีลักษณะส่วนหัวมีรูปเหมือนคน ส่วนตัวตุ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว มีความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาวของตัวตุ่งจะเท่ากับตัวคน(ตัวเจ้าของตุ่ง) นิยมใช้กระดาสาวสีขาวหรือสีอ่อน จุดเด่นของตุ่งชนิดนี้คือ เป็นการตัดลวดลายบนตัวตุ่ง

ส่วนหัวตุง

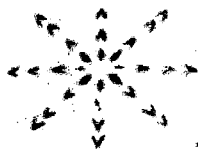
ส่วนตัวตุง

ส่วนหางตุง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

มีลักษณะคล้ายกับลายดาว ตัดเป็นรูปดาวกระจาย จะตัดตกแต่งตั้งแต่ส่วนหัวของตุ้งจนถึงลำตัวของตุ้ง สำหรับในส่วนของตัวตุ้งลายชนิดนี้จะอยู่ภายในลายข้าวหลามตัด

2. ลายข้าวหลามตัด

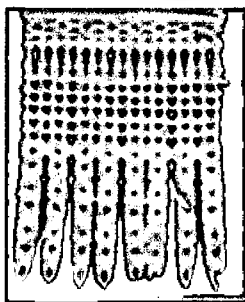
มีรูปร่างลักษณะเหมือนกับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็ก จึงเรียกว่า “ลายข้าวหลามตัด” ลายนี้ช่างในท้องถิ่นจะเรียกว่า “ลายเกี้ยวปี่น” จะตัดตกแต่งในส่วนของลำตัวตุ้ง

3. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

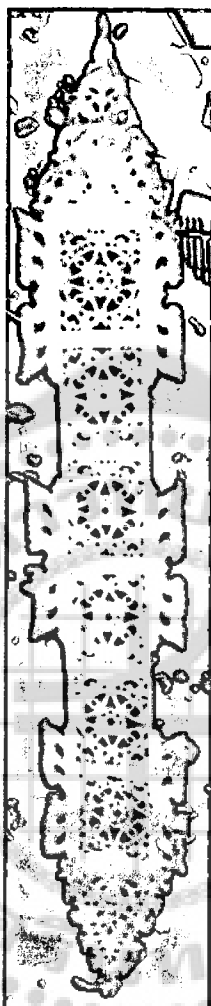
มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบตุ้งทั้งสองข้าง

4. ลายเชิงชาย

มีลักษณะเป็นลายกรวยเชิง บางครั้งช่างทำตุ้งก็เรียกว่า “ลายเชิงชาย” ลายชนิดนี้จะใช้ตัดตกแต่งในส่วนของหางตุ้ง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายตุ้่งคำคิงของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

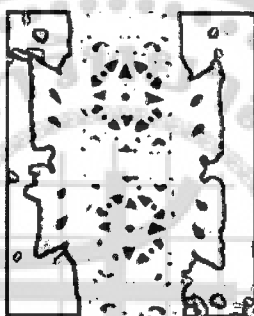

ภาพประกอบ 73 ตุ้่งคำคิงของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

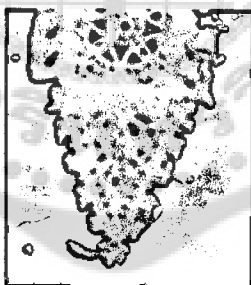
รูปทรง มีลักษณะเป็นตุ้่งเจาะฉลุหรือสลักกระดาดส่วนหัวตุ้่งเป็นลายหม้อดอกทรงเรียวแหลมเหมือนยอดเจดีย์ ส่วนตัวตุ้่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว มีความกว้าง 20 เซนติเมตร ความยาวของตัวตุ้่งจะเท่ากับตัวคน(ตัวเจ้าของตุ้่ง) ลวดลายที่นำมาตกแต่งตุ้่งเรียกว่า"ลายมันดาลาเลย์"หรือลายพม่า ด้านข้างมีปีกประดับสองข้างคล้ายกับลายแข่งสิงห์ นิยมใช้กระดาดว่าสีขาวหรือสีอ่อน จุดเด่นของตุ้่งชนิดนี้คือ เป็นการฉลุหรือสลักลวดลาย ส่วนหัวตุ้่งและปลายหางจะยาวเรียวแหลม

ส่วนหัว

ส่วนตัว

ส่วนหาง

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายหม้อดอก

มีลักษณะคล้ายหม้อดอกของล้านนา ซึ่งช่างได้นำมาผสมผสานเข้าด้วยกัน

2. ลายมัทธดาเลย์

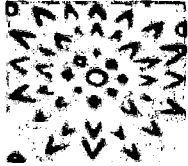
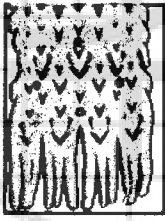
เป็นลักษณะลายของพม่าคล้ายกับแม่ลายประจำยามของไทย

3. ลายปีก

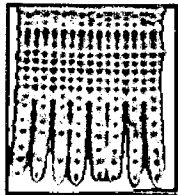
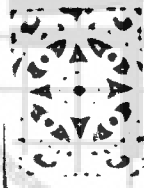

เป็นลักษณะลายของพม่าอีกลายหนึ่งใช้ประดับในส่วนนอกของตัวตุ่ง

ตาราง 4 แสดงการเปรียบเทียบลวดลายการสร้างตุ้ดค่าดิงของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	ลายดอกแก้ว
	2. 	ลายข้าวหลามตัด
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
	4. 	ลายสร้อยดอกหมาก
นายเบญจพล สิทธิประณีต	1. 	ลายดอกแก้ว
	2. 	ลายข้าวหลามตัด
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้

ตาราง 4 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายเบญจพล สิทธิประณีต	4. 	ลายเชิงชาย
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 2. 3. 	ลายหม้อดอก ลายมันดาลาเลย์ (ลายพม่า) ลายปีก

วิเคราะห์ผลจากตาราง 4

จากการศึกษาผลลายของช่างทำตุ้ดค่าคิง จำนวน 3 คน พบผลลายทั้งหมด 9 ลาย พบลักษณะผลลายระดับตุ้ดค่าคิงประกอบไปด้วยผลลายต่างๆดังนี้

ลายดอกแก้ว ลายข้าวหลามตัด ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้ ลายสร้อยดอกหมาก ลายเชิงชาย ลายหม้อดกกลายมณฑาเลยและลายปีก ลักษณะผลลายของตุ้ดค่าคิงจะมีเอกลักษณ์คือเป็นการตัดผลลายลงบนตัวตุ้ด ไม่นิยมการตัดปะ ผลลายที่ช่างนิยมนำมาใช้คือ ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้ซึ่งจะมีลักษณะเหมือนกันเช่นตุ้ดค่าคิงของนายสิงห์แก้ว มโนเพชรกับนายเบญจพล สิทธิประณีต ลายที่มีลักษณะใกล้เคียงและคล้ายกันมีลายดอกแก้ว ลายเชิงชายกับลายสร้อยดอกหมาก สำหรับตุ้ดค่าคิงของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์จะแตกต่างจากช่างอื่นเพราะเป็นตุ้ดที่ไม่ได้เกิดจากการตัดแต่เป็นการฉลุหรือสลักกระดาษผลลายที่ได้จะมีชื่อเรียกเฉพาะว่า"ลายมณฑาเลย"หรือลายพม่า

3.5 ตุงไส้หมู

ประกอบไปด้วยตุงไส้หมูของช่างทำตุงดังต่อไปนี้

นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นางบัวไหล คณะปัญญา นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ นายเบญจพล สิทธิ
ประณีต นายตุลิต ชวชาติและนายพลเทพ บุญหมื่น

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลาย ตุงไส้หมูของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

ภาพประกอบ 74 ตุงไส้หมูของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

รูปทรง รูปทรงของตุงไส้หมูมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ มีลักษณะซ้อนกัน ทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ ใช้
กระดาษว่าว 2 สีต่อการทำตุง 1 ตัว ขนาดไม่แน่นอน

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกบัว

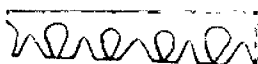
ลักษณะเป็นการตัดลายสลับไปมาบนลำตัวตุง บัวเป็นภาษาพื้นเมืองแปลว่า
บัว ดังนั้นคำว่า ดอกบัว หมายถึง ดอกที่เป็นปวงนั่นเอง

2. ลายดอกแก้ว

ตัดลายบนตัวตุงในพื้นที่ว่าง

3. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบตุง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลาย ตุงไส้หมูของนางบัวไหล คณะปัญญา

ภาพประกอบ 75 ตุงไส้หมูของนางบัวไหล คณะปัญญา

รูปทรง รูปทรงของตุงไส้หมูมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ มีลักษณะซ้อนกัน ทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ ใช้กระดาษว่าว 2 สีต่อการทำตุง 1 ตัว ขนาดไม่แน่นอน

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายดอกบัว

ลักษณะเป็นการตัดลายสลับไปมาบนลำตัวตุง

2.ลายดอกแก้ว

ลักษณะเป็นดอกกลีบเดียวตัดลายบนตัวตุงในพื้นที่ว่าง

3.ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบตุง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลาย ดุงไส้หมูของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

ภาพประกอบ 76 ดุงไส้หมูของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

รูปทรง รูปทรงของดุงไส้หมูมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ มีลักษณะซ้อนกัน ทำด้วยกระดาส่วาสีต่างๆ ใช้กระดาส่วาสี 2 สีต่อการทำดุง 1 ตัว ขนาดไม่แน่นอน

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายดอกบัว

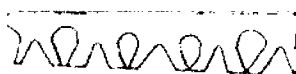
ลักษณะเป็นการตัดลายสลับไปมาบนลำตัวดุง

2.ลายดอกแก้ว

ตัดลายบนตัวดุงในพื้นที่ว่าง

3.ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบดุง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลาย ตุงໄສໝູ່ຂອງນາຍເບື້ອງຟລ ສີຫີປະຣິດ

ภาพประกอบ 77 ตุงໄສໝູ່ຂອງນາຍເບື້ອງຟລ ສີຫີປະຣິດ

รูปทรง รูปทรงของตุงໄສໝູ່มีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ มีลักษณะซ้อนกัน ทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ ใช้
กระดาษว่าว 2 สีต่อการทำตุง 1 ตัว ขนาดไม่แน่นอน

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกบัว

ลักษณะเป็นการตัดลายสลับไปมาบนลำตัวตุง

2. ลายดอกแก้ว

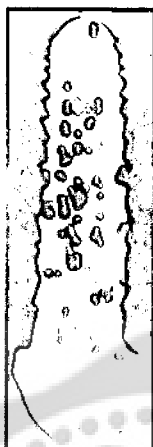
ตัดลายบนตัวตุงในพื้นที่ว่าง

3. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบตุง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลาย ดุงไ้หมของนายดุสิต ชวชาติ

ภาพประกอบ 78 ดุงไ้หมของนายดุสิต ชวชาติ

รูปทรง รูปทรงของดุงไ้หมมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ มีลักษณะซ้อนกัน ทำด้วยกระดาสาวาสีต่างๆ ใช้กระดาสาวาสี 2 สีต่อการทำดุง 1 ตัว ขนาดไม่แน่นอน

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายดอกบัว

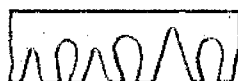
ลักษณะเป็นการตัดลายสลับไปมาบนลำตัวดุง

2.ลายดอกแก้ว

ตัดลายบนตัวดุงในพื้นที่ว่าง

3.ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบดุง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลาย ดุงไ้หมของนายพลเทพ บุญหมื่น

ภาพประกอบ 79 ดุงไ้หมของนายพลเทพ บุญหมื่น

รูปทรง รูปทรงของดุงไ้หมมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ มีลักษณะซ้อนกัน ทำด้วยกระดาสาววสีต่างๆ ใช้กระดาสาวว 2 สีต่อการทำดุง 1 ตัว ขนาดไม่แน่นอน

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายดอกบัว

ลักษณะเป็นการตัดลายสลับไปมาบนลำตัวดุง

2.ลายดอกแก้ว

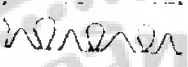
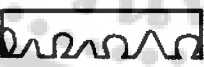
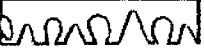
ตัดลายบนตัวดุงในพื้นที่ว่าง

3.ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งขอบดุง

ตาราง 5 แสดงการเปรียบเทียบลวดลายการสร้างตุงไส้หมูของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	ลายดอกบัว
	2. 	ลายดอกแก้ว
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
นางบัวไหล คณະปัญญา	1. 	ลายดอกบัว
	2. 	ลายดอกแก้ว
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
นางเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 	ลายดอกบัว
	2. 	ลายดอกแก้ว
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้

ตาราง 5 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายเบญจพล สิทธิประณีต	1. 	ลายดอกบัว
	2. 	ลายดอกแก้ว
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
นายดุสิต ชวชาติ	1. 	ลายดอกบัว
	2. 	ลายดอกแก้ว
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
นายพลเทพ บุญหมื่น	1. 	ลายดอกบัว
	2. 	ลายดอกแก้ว
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้

วิเคราะห์ผลจากตาราง 5

จากการศึกษาผลลายของช่างทำตุ้ดไส้หมูจำนวน 6 คนพบผลลายทั้งหมด 3 ลาย ลักษณะผลลายระดับตุ้ดไส้หมู ประกอบไปด้วยผลลายต่างๆ ดังนี้

ลายดอกบัว ลายดอกแก้วและลายหยดน้ำ-ง่ามไม้ ลักษณะลายระดับตุ้ดไส้หมูของช่างทุกคนจะเหมือนและคล้ายกันหมด เพราะว่า ช่างชนิดนี้จะมีลายบังคับ คือ ลายดอกบัวสำหรับไว้ตัดลำตัวตุ้ดโดยเฉพาะ ไม่สามารถใช้ลายอื่นตัดได้ ส่วนลายดอกแก้วจะเป็นลักษณะของดอกกลีบเดียวตัดตรงชายล่างของตุ้ด ส่วนลายหยดน้ำ-ง่ามไม้ นำไปตัดผลลายตรงช่องว่างที่เหลือของชายตุ้ด

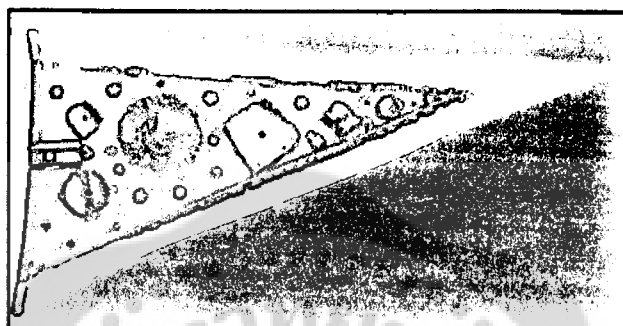

3.6 ช่อช้าง

ประกอบไปด้วยช่อช้างของช่างทำตุงดังต่อไปนี้

นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์และนางบัวไหล คณะปัญญา

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อช้างของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

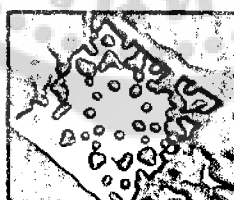

ภาพประกอบ 80 ช่อช้างของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

รูปทรง ช่อช้างเป็นตุงที่มีรูปร่างลักษณะเป็นสามเหลี่ยมขยายขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 200 เซนติเมตร ปัจจุบันช่างทำตุงนิยมใช้ผ้าเนื้อบางสีขาว ใช้ผ้าเนื้อบางสีแดงเย็บเป็นขอบตุงสองด้าน ด้านข้างจะทำเป็นช่องไว้สำหรับสอดเสาตุง ภายใตยตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ ลวดลาย

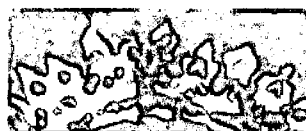
ลวดลาย ที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1.ลายประจำยามดอกบัว

มีลักษณะเป็นลายประจำยาม ใช้ตกแต่งบริเวณชายตุง

2.ลายกระจังบาน

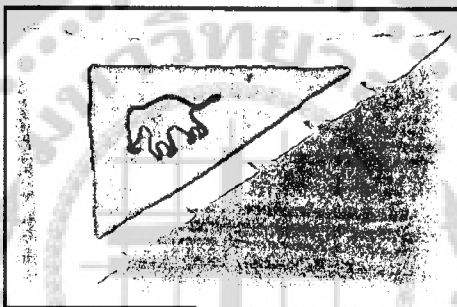
ลักษณะเป็นลายกระจังตาอ้อยแต่ตัวจะโตกว่า ช่างทำตุงได้ตัดเป็นรูปวงกลม ตัดเป็นรูปวงกลมใช้ตกแต่งช่วงกลางของตุง

3.รูปสัตว์ที่เป็นมงคล

เป็นรูปสัตว์ที่เป็นมงคลตัดติดไว้ตรงกลางของลายกระจังบานจากภาพเป็นรูปช้าง ซึ่งถือกันว่าเป็นราชาแห่งสัตว์

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายข้อช้างของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

ภาพประกอบ 81 ข้อช้างของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

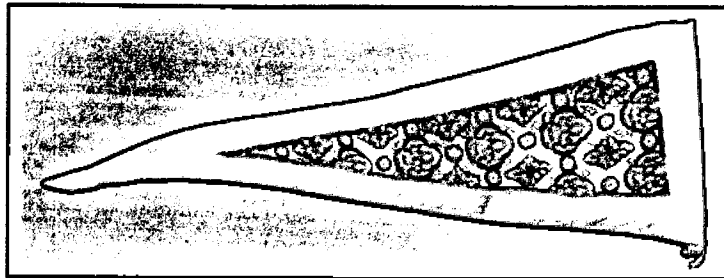
รูปทรง มีรูปร่างลักษณะเป็นสามเหลี่ยมชายธงขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 100เซนติเมตร ความยาวประมาณ 150 เซนติเมตร ทำด้วยผ้าเนื้อบางสีขาว(ผ้าโทเร) ใช้ผ้าเนื้อบางสีแดงเย็บเป็นขอบตุงสองด้าน ขอบตุงด้านข้างจะตัดเป็นลายเชิงเฉพาะขอบล่าง ด้านข้างจะทำเป็นช่องไว้สำหรับสอดเสาตุง ภายใตงตกแต่งด้วยภาพสัตว์ที่เป็นมงคล

ลวดลาย

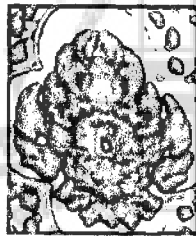
ลวดลายมีแต่รูปภาพสัตว์ที่เป็นมงคล ลายด้านข้างเป็นการตัดขอบแบบลายเชิงเท่า

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายข้อช้างของนางบัวไหล คณะปัญญา

ภาพประกอบ 82 ข้อช้างของนางบัวไหล คณะปัญญา

รูปทรง มีรูปร่างลักษณะเป็นสามเหลี่ยมขยายขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 100 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 200 เซนติเมตร ผ้าที่ใช้ทำข้อช้างจะเป็นผ้าใยสังเคราะห์ที่มีสีและลวดลายสำเร็จรูป เพราะ ว่าทำเป็นจำนวนมาก ขอบจะเย็บด้วยผ้าสีขาว ด้านข้างจะทำเป็นช่องสำหรับสอดไม้ดุน
ลวดลาย

ลวดลายเป็นลักษณะภาพพิมพ์ลายเทวดาอยู่บนลายผ้าทั้งผืน

ตาราง 6 แสดงการเปรียบเทียบลวดลายการสร้างช่องข้างของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร	1. 	ลายประจำยามดอกบัว
	2. 	ลายกระจิงบาน
	3. 	รูปช้าง
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 	รูปช้าง
นางบัวไหล คณະปัญญา	1. 	รูปเทวดา

วิเคราะห์ผลจากตาราง 6

จากการศึกษาลวดลายของช่างทำตุ้มข้อข้างจำนวน 3 คน พบลวดลายทั้งหมด 5 ลาย ลักษณะลวดลายประดับข้อข้างประกอบด้วยลวดลายต่างๆดังนี้

ลายประจายามดอกบัว ลายกระจิงบาน ลายรูปสัตว์และลายรูปเทวดา ด้วยเหตุว่าข้อข้างจะใช้ในขบวนแห่และร่วมในพิธีบางพิธีเท่านั้น ช่างทำตุ้มจึงไม่นิยมทำ ลักษณะลวดลายประดับข้อข้างของช่างจะมีรูปแบบและเอกลักษณ์แตกต่างกัน ข้อข้างของนายสิงห์แก้ว มโนเพชรจะเป็นลักษณะการตัดลวดลายชนิดต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยลายประจายามดอกบัว ลายกระจิงบาน รูปสัตว์ทากาวปิดลงบนผืนผ้าทั้งสองด้าน ส่วนข้อข้างของนางบัวไหล คณะปัญญา จะใช้ผ้าที่พิมพ์ลายสำเร็จรูป ข้อข้างของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์รูปข้างจะใช้การพิมพ์ด้วยหมึก

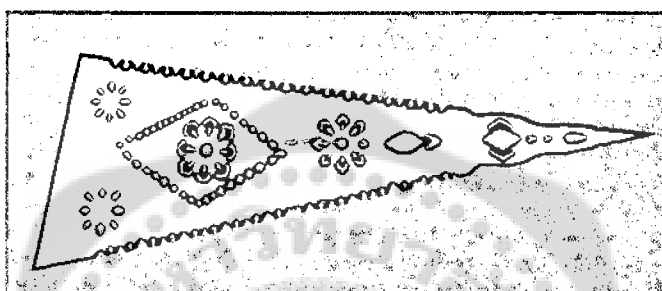

3.7 ชื่อนำทาน

ประกอบไปด้วยชื่อนำทานของช่างทำชื่อนำทานดังต่อไปนี้

นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นายดุสิต ชวชาติ นางบัวไหล คณะปัญญา นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์และ
นายพลเทพ บุญหมื่น

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายชื่อนำทานของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

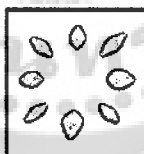

ภาพประกอบ 83 ชื่อนำทานของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขายตรง มีความกว้างประมาณ 10–15 เซนติเมตร ความยาว 60 เซนติเมตร ชื่อนำทานจะทำด้วยกระดาสีต่าง ๆ จุดเด่นของชื่อนำทานนี้ คือ การตัดลวดลายบนพื้นที่สามเหลี่ยมของตัวตุ้งโดยการพับกระดาสีแล้วตัดลวดลาย

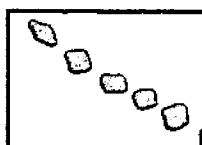
ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

มีลักษณะเป็นดอกกลีบเหมือนกับกลีบมะเฟืองใช้ตัดลวดลายบนตัวตุ้ง

2. ลายข้าวหลามตัด

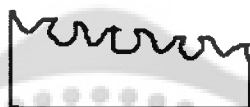
มีลักษณะเหมือนกับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็ก ตัดลายบนตัวตุ้ง

3. ลายประจำยาม

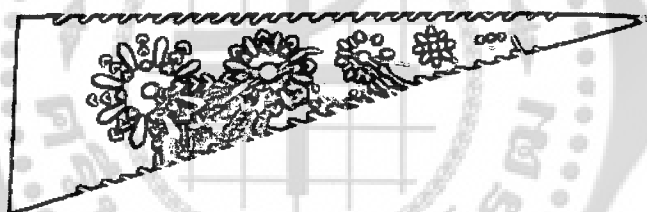
ตัดลายไว้ภายในรูปลายข้าวหลามตัด

4. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ใช้ตัดตกแต่งชายขอบตุงทั้งสองข้าง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายชื่อนำทานของนายดุสิต ชวชาติ

ภาพประกอบ 84 ชื่อนำทานของนายดุสิต ชวชาติ

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง มีความกว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ความยาว 70 เซนติเมตร ตุงชื่อนำทานจะทำด้วยกระดาษว่าสีต่างๆ จุดเด่นของตุงชนิดนี้ คือ การตัดลวดลายบนพื้นที่สามเหลี่ยมของตัวตุงโดยการพับกระดาษแล้วตัดลวดลาย

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

ลักษณะการตัดลายจะพับกระดาษแล้วตัด จะได้ลายดอกแก้วตามรูปแบบของช่างโดยตัดบนพื้นที่ของชื่อนำทาน

2. ลายเชิง

มีลักษณะเหมือนกับลายฟันเลื่อย ตัดลายที่ชายขอบตุงทั้งสองข้าง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายชื่อนำทานของนางบัวไหล คณะปัญญา

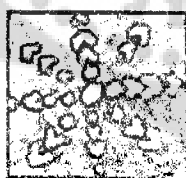

ภาพประกอบ 85 ชื่อนำทานของนางบัวไหล คณะปัญญา

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง มีความกว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ความยาว 45 เซนติเมตร ตุงชื่อนำทานจะทำด้วยกระดาษว่าสีต่างๆ จุดเด่นของตุงชนิดนี้ คือ การตัดลวดลายบนพื้นที่สามเหลี่ยมของตัวตุงโดยการพับกระดาษแล้วตัดลวดลาย ขอบชายด้านล่างตัดเป็นลายเชิงเขี้ยวตะขาบ

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

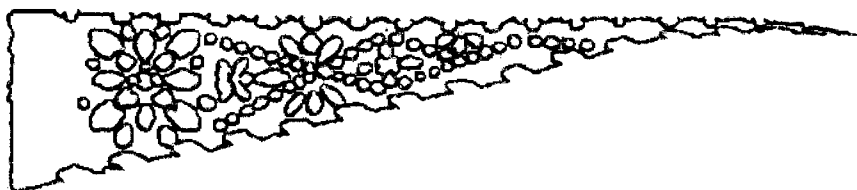
ลักษณะเป็นลายดอกสี่กลีบ ตัดลายบนตัวของชื่อนำทาน

2. ลายข้าวหลามตัด

ลายที่ตัดมีลักษณะเหมือนกับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็ก ตัดลายบนพื้นที่ว่างของตัวตุงเพื่อความสวยงาม

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายชื่อนำทานของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

ภาพประกอบ 86 ชื่อนำทานของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมซ้ายตรง มีความกว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ความยาว 70 เซนติเมตร ตุงชื่อนำทานจะทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ จุดเด่นของตุงชนิดนี้ คือ การตัดลวดลายบนพื้นที่สามเหลี่ยมของตัวตุงโดยการพับกระดาษแล้วตัดลวดลาย

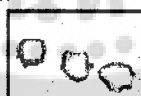
ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

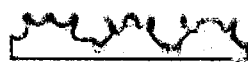
มีลักษณะคล้ายกับลายของกันแกว์ลิบมะเฟือง ตัดลายในส่วนลำตัวตอนบน

2. ลายข้าวหลามตัด

มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนตัดลวดลายกลางลำตัว

3. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

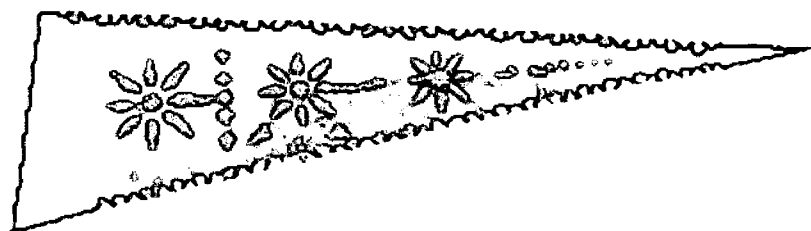
มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ตัดตกแต่งชายขอบตุง

4. ลายเชิง

มีลักษณะคล้ายกับลายแข้งสิงห์ ตัดตกแต่งชายขอบตุง

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายชื่อนำทานของนายพลเทพ บุญหมื่น

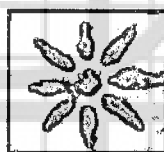

ภาพประกอบ 87 ชื่อนำทานของนายพลเทพ บุญหมื่น

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง มีความกว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ความยาว 60 เซนติเมตร ตุงชื่อนำทานจะทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ จุดเด่นของตุงชนิดนี้ คือ การตัดลวดลายบนพื้นที่สามเหลี่ยมของตัวตุงโดยการพับกระดาษแล้วตัดลวดลาย

ลวดลาย ลวดลายที่ตกแต่งมีดังต่อไปนี้

1. ลายดอกแก้ว

มีลักษณะคล้ายกับลายกันแก้วสีบมะเฟือง ตัดลายในส่วนลำตัวตุงบน

2. ลายข้าวหลามตัด

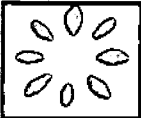
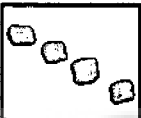
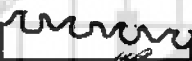
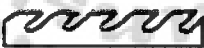
ตัดลวดลายกลางลำตัว

3. ลายหยดน้ำ-ลายง่ามไม้

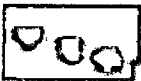
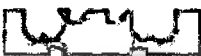

มีลักษณะคล้ายกับหยดน้ำและง่ามไม้ ตัดตกแต่งชายขอบตุง

ตาราง 7 แสดงการเปรียบเทียบลวดลายการสร้างชื่อนำทานของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	ลายดอกแก้ว
	2. 	ลายข้าวหลามตัด
	3. 	ลายประจํายาม
	4. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
นายดุสิต ขวชาติ	1. 	ลายดอกแก้ว
	2. 	ลายเชิง
นางบัวไหล คณະปัญญา	1. 	ลายดอกแก้ว
	2. 	ลายข้าวหลามตัด
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 	ลายดอกแก้ว

ตาราง 7 (ต่อ)

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	2. 	ลายข้าวหลามตัด
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้
	4. 	ลายเชิง
นายพลเทพ บุญหมื่น	1. 	ลายดอกแก้ว
	2. 	ลายข้าวหลามตัด
	3. 	ลายหยดน้ำ-ง่ามไม้

วิเคราะห์ผลจากตาราง 7

จากการศึกษาผลลายของช่างทำช้อนนำทานจำนวน 5 คน พบผลลายทั้งหมด 9 ลาย ลักษณะผลลายระดับช้อนนำทาน ประกอบไปด้วยผลลายต่างๆ ดังนี้

ลายดอกแก้ว ลายหยดน้ำ-ง่ำมไม้ ลายเชิง ลายข้าวหลามตัดและลายประจำยาม ลักษณะลายระดับช้อนนำทานของช่างส่วนใหญ่ จะมีผลลายที่คล้ายกัน คือ ลายดอกแก้ว แต่ลายดอกแก้วของช่างแต่ละคนจะแตกต่างกัน ในส่วนลายละเอียดภายใน ช่างทำตุ้งต่างเรียกชื่อกันว่า"ลายดอกแก้ว"เหมือนกัน ลายที่เหมือนและคล้ายกัน คือ ลายข้าวหลามตัดและลายหยดน้ำ-ง่ำมไม้ เว้นแต่ลายหยดน้ำ-ง่ำมไม้ ของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ ที่มีรูปร่างต่างจากของช่างคนอื่นๆลายเชิงของนายคุสิต ชวชาติ จะมีรูปร่างคล้ายฟันเลื่อย ลายเชิงของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ จะมีเอกลักษณ์ของตนเอง คือ จะมีลักษณะคล้ายลายขังสิงห์ ช้อนนำทาน เป็นตุ้กรูปสามเหลี่ยมชายธง จุดเด่นของตุ้กชนิดนี้ เป็นการตัดผลลายบนตัวตุ้กเท่านั้น

3.8 ช่อห้อย

ประกอบไปด้วยตุ้มช่อห้อยของช่างทำตุ้มดังต่อไปนี้

นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นายดุสิต ชวชาติ นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ นางบัวไหล คณะปัญญา
นายเบญจพล สิทธิประณีตและนายพลเทพ บุญหมื่น

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อห้อยของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

ภาพประกอบ 88 ช่อห้อยของนายสิงห์แก้ว มโนเพชร

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขาตรงขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ตุ้มช่อห้อยจะทำด้วยกระดาษวาหสีต่างๆ จุดเด่นของช่อห้อยคือเป็นตุ้มที่ไม่มีลวดลายตกแต่ง ใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อห้อยของนายดุสิต ชวชาติ

ภาพประกอบ 89 ช่อห้อยของนายดุสิต ชวชาติ

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขาตรงขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ตุ้มช่อห้อยจะทำด้วยกระดาษวาหสีต่างๆ จุดเด่นของช่อห้อยคือเป็นตุ้มที่ไม่มีลวดลายตกแต่ง ใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เนื่องจากใช้จำนวนมากจึงเรียกว่า “ตุ้มร้อยแปด”

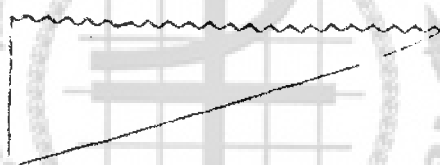
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อน้อยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

ภาพประกอบ 90 ช่อน้อยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขาขวขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ดุงช่อน้อยจะทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ ใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล สำหรับดุงช่อน้อยของนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์จะมีรูปแบบต่างจากช่างทำดุงคนอื่นคือมีทั้งแบบมีลวดลายและแบบไม่มีลวดลาย

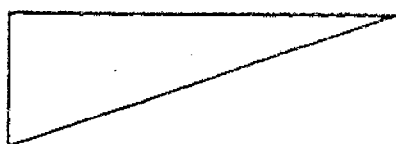
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อน้อยของนางบัวไหล คณะปัญญา

ภาพประกอบ 91 ช่อน้อยของนางบัวไหล คณะปัญญา

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขาขวขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ดุงช่อน้อยจะทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ จุดเด่นของช่อน้อยคือเป็นดุงที่ไม่มีลวดลายตกแต่ง ใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล

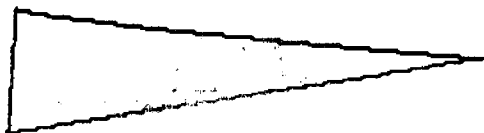
ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อน้อยของนายเบญจพล สิทธิประณีต

ภาพประกอบ 92 ช่อน้อยของนายเบญจพล สิทธิประณีต

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขาขวขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ดุงช่อน้อยจะทำด้วยกระดาษว่าวสีต่างๆ จุดเด่นของช่อน้อยคือเป็นดุงที่ไม่มีลวดลายตกแต่ง ใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล

ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายช่อน้อยของนายพลเทพ บุญหมื่น

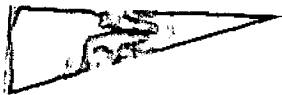
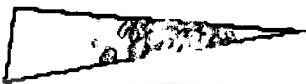
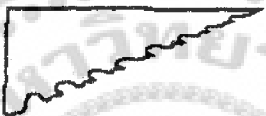
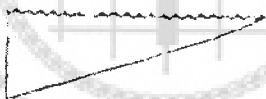

ภาพประกอบ 93 ช่อน้อยของนายพลเทพ บุญหมื่น

รูปทรง มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขนานตรงขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ความยาว 10 เซนติเมตร ดุงช่อน้อยจะทำด้วยกระดากว่าสีต่างๆ จุดเด่นของช่อน้อยคือเป็นดุงที่ไม่มีลวดลายตกแต่ง ใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล

ตาราง 8 แสดงการเปรียบเทียบผลลดลายการสร้างข้อน้อยของช่างแต่ละช่างดังนี้

ช่าง	รูปแบบ	หมายเหตุ
นายสิงห์แก้ว มโนเพชร	1. 	
นายดุสิต ชวชาติ	1. 	
นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์	1. 2. 	ลายเชิง
นางบัวไหล คณະปัญญา	1. 	
นายเบญจพล สิทธิประณีต	1. 	
นายพลเทพ บุญหมื่น	1. 	

วิเคราะห์ผลจากตาราง 8

จากการศึกษาผลลายของช่างทำตุ้งข้อน้อยจำนวน 6 คน พบลักษณะผลลาย ตกแต่งข้อน้อย 1 ลาย คือ ลายเชิง ข้อน้อยเป็นตุ้งรูปสามเหลี่ยมชายธงขนาดเล็กและต้องทำในจำนวนมากเพื่อเป็นการประหยัดเวลาช่างทำตุ้งจึงไม่นิยมตัดผลลาย ดังนั้นจึงไม่ปรากฏผลลายบนตัวข้อน้อย ข้อน้อยของนาย เสถียร ณ วงษ์รักษ์มีแบบธรรมดาไม่มีผลลายและแบบมีผลลายด้านล่างตัดเป็นรูปลายเชิงเท่านั้น สำหรับช่างคนอื่นก็จะใช้กรรไกรขลิบริมขอบด้านนอก ด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น

ผลการวิเคราะห์การสร้างตุง

จากการศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นในการสร้างตุงพบว่า การสร้างตุงนั้นเป็นลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน เป็นการศึกษาตามอรรถาธิบายโดยผู้เรียนต้องมีใจรัก และต้องศึกษาจากช่างทำตุงที่มีฝีมือ กระบวนการถ่ายทอดไม่มีกำหนดเวลาที่เป็นมาตรฐานขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียน ไม่มีค่าเล่าเรียน ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเบื้องต้นจะเป็นลูกมือให้กับช่างอาวุโสที่ถือว่าเป็นครู ต้องหมั่นฝึกฝนด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความชำนาญ การสร้างตุงแต่เดิมนั้นจะใช้เฉพาะในช่วงเทศกาลหรือประเพณีบางอย่างเท่านั้นไม่ได้ใช้แพร่หลายเหมือนปัจจุบัน ดังนั้นในแต่ละท้องถิ่นจึงหาช่างทำตุงได้ยาก ปัจจุบันนี้ได้มีการใช้ตุงอย่างแพร่หลายจนสามารถทำเป็นอาชีพได้ แต่ก็หาช่างทำตุงที่มีฝีมือได้น้อย ในการสร้างตุงแต่เดิมนั้นมีคติความเชื่อ คือ เป็นการถวายเพื่อเป็นพุทธบูชาเพราะถือว่าการสร้างตุงเป็นมหากุศลที่ยิ่งใหญ่ ในการสร้างตุงที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้มีประเด็นเกี่ยวข้องสำคัญ คือ

1.คติความเชื่อเกี่ยวกับตุง

ชาวล้านนาส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มีความเชื่อในการสร้างตุงถวายเป็นพุทธบูชาจากตำนานการสร้างตุงในพระคัมภีร์ไบเบิลที่ได้กล่าวถึงผลของการทานตุงว่าเกิดอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ช่วยให้หลุดพ้นจากทุกข์เวทนา ไม่ตกนรก ยังเป็นการสร้างกุศลให้กับตนเองทั้งภพนี้และภพหน้า ตุงยังเป็นเครื่องอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติมิตรที่เสียชีวิตไปแล้ว จึงมีการสร้างตุงถวายไว้กับพระศาสนาที่ได้ปฏิบัติสืบมาแต่โบราณ ถือได้ว่าตุงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ผูกพันกับคติความเชื่อ ความศรัทธาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับบริบททางสังคมท้องถิ่น คติความเชื่อในการสร้างตุงจึงได้รับการปลูกฝังและปฏิบัติสืบทอดกันมา ตุงแต่ละประเภทก็มีคติความเชื่อและผลของคติความเชื่อดังนี้

- ตุงไชยมีคติความเชื่อว่าจะเกิดบุญกุศลและอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่
- ตุงคำคิงมีคติความเชื่อว่าจะหมดเคราะห์พ้นจากทุกข์โรคภัย
- ตุงไส้หมูมีคติความเชื่อว่าจะเกิดความเป็นสิริมงคล
- ตุงกระด้างมีคติความเชื่อว่าเป็นการบูชาพระรัตนตรัยถาวร
- ตุงสิบสองราศีมีคติความเชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวมีความสุข
- ตุงเจดีย์ทรายมีคติความเชื่อว่าจะพ้นเคราะห์พ้นภัย
- ช่อน้อยมีคติความเชื่อว่าจะทำให้เกิดความสุขสวัสดิ์
- ช่อนาทานมีคติความเชื่อว่าเป็นการถวายพุทธบูชา
- ช่อช้างมีคติความเชื่อว่าเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มีเกียรติยศ
- ตุงสามหางมีคติความเชื่อว่าเป็นการสิ้นสุดของชีวิต
- ตุงแดงมีคติความเชื่อว่าจะหลุดพ้นจากทุกข์เวทนาและพ้นวิบากกรรม
- ตุงเหล็ก ตุงทองมีคติความเชื่อว่าจะปัดเป่าภัยไปสู่ภพหน้า

สรุปได้ว่า คติความเชื่อในการสร้างตุงเกิดจากความเชื่อในระบบศาสนาและความเชื่อในผลของการสร้างตุงตามคติความเชื่อของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ

2. ประเพณีพื้นเมืองที่เกี่ยวข้องกับการใช้ตุ้ง

ประเพณีพื้นเมืองหรือประเพณีท้องถิ่น เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ได้ปฏิบัติมาแต่โบราณส่วนใหญ่เป็นประเพณีและพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่ซึ่งเป็นลักษณะของพิธีกรรมการบูชาเทวดา ชาวล้านนาถือว่าก่อนจะทำการมงคลทุกครั้งจะต้องทำพิธีนี้ก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล ประเพณีการสืบทอดใช้สำหรับการเสริมดวง สะเดาะเคราะห์ พิธีเกี่ยวกับการตายจะมีการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายด้วยตุ้งและ ประเพณีที่ใช้ตุ้งประเภทต่างๆเป็นเครื่องสักการะบูชา คือ

- ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่ใช้ช้อนน้อยสี่ต่าง ๆ
- ประเพณีการสืบทอดใช้ช้อนน้อยและตุ้งคำคิง
- ประเพณีการทอดกฐินใช้ตุ้งตะขาบ ตุ้งจระเข้
- ประเพณีปล่อยหลวงใช้ตุ้งไชย ช่อช้าง ช่อนำทาน
- ประเพณีสงกรานต์ใช้ ตุ้งเจดีย์ทราย ช้อนน้อย
- ประเพณีลอยกระทงใช้ช้อนน้อย ตุ้งไชย
- ประเพณีทานสลากภัตใช้ช่อนำทาน ช้อนน้อย
- ประเพณีการตายใช้ตุ้งสามทาง ตุ้งแดง ช้อนน้อย ตุ้งเหล็ก ตุ้งทอง

สรุปได้ว่า การใช้ตุ้งเกี่ยวข้องกับประเพณีพื้นเมืองเพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้สักการะบูชา ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆจะขาดตุ้งซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญไม่ได้และเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายระหว่างกลุ่มชนเมื่อเห็นการใช้ตุ้งแต่ละประเภทสามารถบอกความหมายของตุ้งที่พบเห็นได้

3. กระบวนการสร้างสรรค์

จากคติความเชื่อในการสร้างตุ้งของชาวล้านนาเดิมมีความเชื่อว่าการสร้างตุ้งมีขั้นตอนและวิธีการที่สลับซับซ้อน ผู้ที่จะเป็นคนทำตุ้งต้องเป็นชายที่ผ่านการบวชเรียนมาก่อนถึงจะสร้างตุ้งได้ เพราะถือว่าเป็นคนสูง สำหรับผู้ที่ไม่ผ่านการบวชเรียนจะไม่มีสิทธิในการสร้างตุ้งแต่ปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย การสร้างตุ้งหรือการตัดตุ้งเป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและความละเอียด ผู้ที่มีความสนใจต้องมีใจรักเข้าไปเป็นลูกมือฝึกฝนศึกษาจากช่างฝีมือรุ่นเก่า เพื่อรับการถ่ายทอดแล้วนำมาปฏิบัติเอง สำหรับตุ้งทอส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือทอของผู้หญิงเพราะมีความละเอียดและต้องใช้เวลามาก กระบวนการสร้างตุ้งแต่ละประเภทมีกระบวนการที่คล้ายคลึงกันแต่จะต่างที่ขั้นตอนเล็กน้อย คือ

ตุ้งไชย(ตุ้งกระดาษหรือตุ้งผ้า) กระบวนการ เริ่มจากการใช้วัสดุที่เป็นตัวตุ้ง เช่น กระดาษสาหรือผ้าใยสังเคราะห์นำมาตัดให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวตามขนาดที่ต้องการ แล้วแบ่งลำตัวของตุ้งออกเป็นห้องๆ นำกระดาษเงินกระดาษทองติดที่ขอบตุ้งก่อน เสร็จแล้วใช้ไม้ขี้ผึ้งตัวตุ้งหรือกระดาษเงินกระดาษทองปิดกั้นห้องตุ้งเป็นห้องๆ ตามจำนวนที่ต้องการ ลวดลายที่ปิดขอบตุ้งจะเป็นลายเขี้ยวตะขาบหรือแบบไม่มีลวดลาย ต่อมาตัดลวดลายประดับตกแต่งมุม ภาษาช่างทำตุ้งเรียกว่า "ปาง" หรือ ลายประดับมุม ปางหรือลายประดับมุมนี้ ก็จะเป็นลักษณะของลายประจำยาม เช่น ลายประจำยามดาอ้อย ลายประจำยามดอกบัว ลายประจำยามใบองุ่น ฯลฯ นำมาตัดแบ่งครึ่ง หรือแบ่งเป็นหนึ่งในสี่สำหรับประดับมุมทั้งสี่ เทคนิคการปิดลวดลายด้วยกาบบนตัวตุ้ง ช่างจะใช้ฟูกันทาการให้ทั่วลายบนแผ่นพลาสติก แล้วนำไปทาบบนตัวตุ้งจะทำให้ติดได้ง่ายและสะดวกกว่า สำหรับลวดลายที่ติดตรงกลางจะแล้วแต่จินตนาการของช่างมักจะเป็นลายประจำยามต่างๆ เช่น ลายประจำยามดาอ้อย ลายประจำยามดอกบัว ลายประจำยามผักขูด ลายประจำยามใบองุ่น เป็นต้น ส่วนทางตุ้งถ้าเป็นทางตรงก็จะประดับไปด้วยลายเชิงชาย หรือลายสร้อยดอกหมาก ถ้าปลายทางเรียวแหลมก็จะทำ

เป็นลายเชิง ส่วนด้านหัวของตุ้งขึ้นอยู่กับช่างผู้ทำว่าจะใช้หัวลักษณะใด เช่น นายสิงห์แก้ว มโนเพชร นิยมใช้หัวเป็นรูปทรงกระดาดผลลาย ทรงกาแล ทรงฐานเจดีย์ นายคลิต ขวชาติ นิยมใช้ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ จะใช้ทรงรูปหัวคนแบบมีจอน นางบัวไหล คณะปัญญา ก็จะใช้ทรงรูปเจดีย์(ทำด้วยกระดาดแข็ง) สำหรับช่างคนอื่น ๆ ก็เป็นหัวแบบธรรมดา ส่วนตุ้งไชยแบบทอขึ้นตอนแรก ช่างจะนำด้ายที่เป็นใจที่เป็นม้วนใหญ่มาทำการถักด้าย หรือม้วนด้ายเข้ากระป๋องนมขนาดใหญ่ แล้วนำด้ายที่ถักไปทำการสาวเครื่องทอ เพื่อให้ได้ความยาวในส่วนที่เป็นลำตัวของตุ้ง แล้วนำด้ายที่สาวเครื่องทอไปเข้าที่ทอตุ้ง หลังจากนั้นนำด้ายชนิดเดียวกันมาปั่นด้ายเข้าหลอดเพื่อนำไปใส่กระสวย เริ่มทำการทอตุ้ง สำหรับลวดลายของตุ้งขึ้นอยู่กับจินตนาการของช่างว่าจะให้เป็นรูปใด โดยการสอดไม้เงินไม้ทองเข้าไปในลำตัวไม้ตุ้งสลับกับการทอจนได้ลวดลายตามที่ต้องการ เมื่อทอเสร็จแล้วก็นำมาตกแต่งด้านข้างลำตัวด้วยพู่ อนุเบ หรือลูกปัดตามที่ต้องการ

ตุ้ง 12 ราศี ตุ้งชนิดนี้มีแบบที่ทำด้วยกระดาดและแบบที่ทำด้วยผ้า ช่างทำตุ้งส่วนใหญ่นิยมทำด้วยผ้าเพราะมีความคงทนกว่า สำหรับขั้นตอน คล้ายกับการทำตุ้งไชย คือช่างจะตัดลำตัวก่อน แล้วปิดลวดลายด้านข้างตามที่ต้องการ โดยทั่วไปจะไม่นิยมกันห้อง จะปล่อยโล่งตลอด แล้วตัดลวดลายเป็นรูปนักษัตร 12 ราศี แล้วทากาวปิดบนลำตัวตุ้งตามเอกลักษณ์ของช่างด้านข้างลำตัวตกแต่งด้วยลายเชิง ด้านหางตกแต่งด้วยลายสร้อยดอกหมาก ยังมีตุ้ง 12 ราศี อีกชนิดหนึ่งทำด้วยผ้าตกแต่งลวดลายต่างๆคล้ายตุ้งไชย แต่ตรงกลางจะตัดภาพนักษัตร 12 ราศี เข้าไปที่ลำตัวตุ้งแทนลายประจำยาม ด้านข้างประดับไปด้วยลายปาง ตุ้ง 12 ราศี ชนิดนี้มีลักษณะการทอและกระบวนการต่างๆ คล้ายกับตุ้งไชยชนิดทอจะแตกต่างตรงลวดลายในตัวตุ้งเท่านั้น

ตุ้งคำคิง ตุ้งชนิดนี้มีจุดเด่น คือเป็นการตัดลวดลายบนลำตัวตุ้งโดยเฉพาะมีขึ้นตอน ดังนี้ ตัดกระดาดหัวให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ยาวเท่ากับตัวเจ้าของตุ้ง นำมาพับครึ่งตามแนวยาว ส่วนหัวตัดให้เป็นรูปหัวคน มีอินทรีขึ้นเดียวในส่วนหัวตัดเป็นลายดอกแก้ว ส่วนหางตัดเป็นลายสร้อยดอกหมาก ด้านข้างลำตัวตุ้งตัดด้วยลายหยดน้ำงามไม้ หลังจากนั้นพับครึ่ง แล้วตัดตรงกลางให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ตัวตุ้งตัดด้วยลายดอกแก้ว ลักษณะลวดลายส่วนใหญ่ของช่างทำตุ้งคำคิงจะคล้ายคลึงกัน

ตุ้งสามหาง ตุ้งชนิดนี้จะทำด้วยผ้าดิบเป็นรูปคน เริ่มแรกช่างจะตัดผ้าแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนหาง ส่วนหัวยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนตัวกว้าง 50 เซนติเมตรจากไหล่ถึงสะโพกยาว 50-60 เซนติเมตร หางยาว 70 เซนติเมตร ช่างจะเริ่มตกแต่งลวดลายด้านข้างหรือด้านริมขอบก่อน การตกแต่งลวดลายของตุ้งสามหางของช่างแต่ละคนจะมีดังนี้ ส่วนหัวมีหลายรูปลักษณะ เช่น นายสิงห์แก้ว มโนเพชรจะทำเป็นหัวคนคล้ายกับทรงเจดีย์ ส่วนนายเสถียร ณ วงศ์รักษ์ และนายเบญจพล สิทธิประณีต จะทำเป็นทรงหัวคนแบบมีจอน จะตกแต่งด้วยลายประจำยามคาอ้อย ลายกระจิงบาน ลายประจำยามดอกบัว ลายเทวดา ส่วนลำตัวจะตกแต่งด้วย ลายแก้วชิงดวง ลายไข่มุก ลายหมอน้ำปูรณฆฏะ ส่วนหาง จะตกแต่งด้วยลายเมฆไหล ลายสร้อยดอกหมาก ลายประจำยามคาอ้อย ลายประจำยามดอกบัว ลายประจำยามใบองุ่น ลายปาง ลายไข่มุก การตกแต่ง จะตกแต่งเพียงหน้าเดียว ด้านหลังใช้ไม้ไผ่ตามไว้

ตุ้งไล่หมี นำกระดาดยาว 2 แผ่น วางทับกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่า ตัดส่วนที่เหลือทิ้งไป แล้วพับทะแยงมุมให้เป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง ให้เหลี่ยมเท่ากันพอดี พับประมาณ 4 ทบ ชายตุ้งตัดด้วยลายดอกแก้ว ลายเชิง และลายหยดน้ำงามไม้ ส่วนลำตัวตุ้งจะตัดสลับไปมา กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ลายนี้เรียกว่า"ลายดอกบัว" ซึ่งเป็นลายเดียวที่ใช้ตัดตุ้งไล่หมี แล้วคลี่ตุ้งออก กลับเอาด้านในออกมาข้างนอกตัดกระดาดแข็งเป็นรูปวงกลมร้อยด้วยด้ายผูกร้อยตรงกลางสำหรับนำตุ้งไปแขวน ตุ้งไล่หมี ช่างทุกคนจะทำเหมือนกันหมดทั้งลวดลาย และขั้นตอนต่างๆ

ข้อข้าง ตัดผ้าให้มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมชายตรงขนาดใหญ่ตามที่ต้องการ แล้วตัดขอบด้วยผ้าสีแดงหรือสีอื่นทำเป็นขอบติดเย็บกับผ้าชั้นแรก ลวดลายที่ตกแต่งภายในข้อข้างมักจะเป็นภาพสัตว์ เช่น ช้าง และอาจจะประกอบไปด้วยลวดลายต่างๆ เช่น ลายประจำยาม ลายแก้วชิงดวง หรือไม่มีลวดลายประกอบก็ได้ ปัจจุบันช่างที่ทำตุ้มข้อข้างในจำนวนมากจะใช้ผ้าใยสังเคราะห์ที่มีลวดลายพิมพ์รูปสำเร็จทำเพราะสะดวกและประหยัดเวลา

ข้อน้อย ตัดกระดาษว่าเป็นรูปสามเหลี่ยมชายตรงขนาดเล็ก กว้าง 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร นำกระดาษทากาวติดกับไม้ไผ่ ไม่ต้องประดับตกแต่งลวดลาย ช่างทำตุ้มทุกคนจะทำลักษณะเดียวกันทั้งหมด

ข้อนำทวน ตัดกระดาษว่าเป็นรูปสามเหลี่ยมชายตรง กว้างตั้งแต่ 10 - 15 เซนติเมตร ยาวประมาณ 45-70 เซนติเมตร นำกระดาษมาพับตัดลวดลายตรงกลางด้วยลายดอกแก้ว ลายประจำยาม ลายข้าวหลามตัด ด้านข้างตัดด้วยลายหยดน้ำ-ง่ามไม้ ลายเชิง ทากาวแล้วนำไปติดกับไม้ไผ่

กระบวนการสร้างสรรค์การสร้างตุ้มเป็นลักษณะและขั้นตอนการทำตุ้มที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการฝึกฝนปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยมีลักษณะรูปแบบของตุ้มและประเภทของการนำไปใช้แตกต่างกันแต่กระบวนการสร้างสรรค์คล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียม ช่างทำตุ้มจะเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการในการทำตุ้มแต่ละประเภทพร้อมทั้ง เครื่องมือก่อนที่จะลงมือทำงานในแต่ละครั้ง

2. ตัดตุ้มตามประเภทและรูปแบบของตุ้มแต่ละชนิดตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือ ทำโครงสร้างใหญ่ก่อน ส่วนมากก็จะเป็นส่วนลำตัวของตุ้มซึ่งจะมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว รูปสามเหลี่ยมหรือรูปทรงอื่นๆ

3. ตัดลวดลาย ช่างจะนำกระดาษเงิน-กระดาษทองมาพับแล้วตัดเป็นลวดลายที่ต้องการสำหรับนำไปตกแต่งตุ้ม ลวดลายของช่างทำตุ้มจะมีเอกลักษณ์ของตนเอง

4. ตกแต่งประดับลวดลาย การตกแต่งประดับลวดลายต่างๆ จะเริ่มจากขอบนอกตัวตุ้มก่อนเสมอ ช่างทำตุ้มส่วนมากจะประดับลวดลายด้านนอกไล่เข้าหาด้านในเสมอ(จากขอบสู่ลำตัว)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวเคราะห์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง“ตุง”ในเขตจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ซึ่งมีความเป็นมาและมีวิธีวิจัยดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่องการสร้างตุง
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและประเพณี กระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบของตุง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นตุงชนิดต่างๆที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทำขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายได้แก่ ตุงไชย ตุงสิบสองราศี ตุงสามหาง ตุงคำคิง ตุงไล่หมู ช่อช้าง ช่อน้ำทาน ช่อน้อย จำนวน 100 ตัว จากช่าง 13 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมจาก 2 ส่วน คือ

- 2.1 ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความ รายงานการศึกษา ค้นคว้า ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเอกสารเฉพาะข้อมูลท้องถิ่น

- 2.2 ข้อมูลภาคสนาม

การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำตุงในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย โดยมีกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

1. นายสิงห์แก้ว มโนเพชร
2. นางบัวไหล คณະปัญญา
3. นายเสถียร ณ วงศ์รักษ์
4. นายเบญจพล สิทธิประณีต
5. นายพลเทพ บุญหมื่น
6. นายศุสิต ชวชาติ
7. นางบัวคลี่ พูวัน
8. นางยอดเรือน วงศ์ทรายคำ
9. นางเรือนมูล ปิอกยะดา
10. นางคำคำ ภีระบรรณ
11. นางยุพยง ตักดา
12. นางรุณ กัลยาณกุล
13. นางแพงดา เกิดทอง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะ เพื่อให้ได้ข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์เชื่อมโยงถึงเนื้อหาขอบเขตของการวิจัย ผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่นประกอบตัว

1. พระครูอุปถัมภ์บุญสาร ผู้รอบรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. นายสิงห์แก้ว มโนเพชร ช่างศิลปปะพื้นบ้านดีเด่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะบรรยายข้อเท็จจริงต่างๆโดยนำเสนอแบบการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ประกอบภาพ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นเรื่อง"ตุ่ง"ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุ่ง

วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุ่ง จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เครื่องมือที่ใช้

- กรรไกร
- มีดเหลา
- มีดหรือคัตเตอร์
- สิ่ว
- คีม
- ค้อน

1.2 วัสดุที่ใช้

- กระดาษสา
- ผ้าดิบหรือผ้าใยสังเคราะห์
- กระดาษเงิน-กระดาษทอง
- ไหมพรม
- กระดาษว่าว
- กระดาษแข็ง
- ไม้ไผ่
- กาวลาเท็กซ์
- ริบบิ้น
- อุบะ

2. โครงสร้างของตุ่ง

ตุ่งประกอบไปด้วยโครงสร้าง 3 ส่วน คือ

2.1 ส่วนหัว

2.2 ส่วนตัว

2.3 ส่วนทาง

ตุ้งที่มีโครงสร้าง 3 ส่วนจะเป็นตุ้งที่มีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตุ้งที่มีรูปร่างสามเหลี่ยมจะมีแค่ส่วนตัวและส่วนทาง ส่วนหัวจะเรียกว่า"ด้านข้าง"

3. รูปแบบลวดลาย

3.1 ลวดลายที่ใช้ประดับตุ้ง มีดังนี้

- ลายประจำยามดอกบัว
- ลายประจำยามใบองุ่น
- ลายประจำยามผักกูด
- ลายประจำยามดอกจอก
- ลายประจำยามดาอ้อย
- ลายกระจังดาอ้อย
- ลายกระจังบาน
- ลายสร้อยดอกหมาก
- ลายเชิงเขี้ยวตะขาบ
- ลายดาวยกระจ่าย
- ลายหมากดาบ
- ลายประดับมุม
- ลายหมอนน้ำประณมฏะ
- ลายบ่วง
- ลายไขปลา
- ลายผีเสื้อ
- ลายพุ่มข้าวบิณฑ์
- ลายเปลว
- ลายเจดีย์
- ลายบุษบก
- ลายพานพุ่ม
- ลายนักษัตร
- ลายเชิงชาย
- ลายแก้วชิงดวง
- ลายรูปเทวดา
- ลายดอกบัว
- ลายหยดน้ำงาไม้
- ลายดอกแก้ว
- ลายข้าวหลามตัด
- ลายมณฑาเลย

- ลายปีก

3.2 รูปแบบของตุ่ง

3.2.1 ตุ่งรูปสี่เหลี่ยม

- ตุ่งไชย
- ตุ่งโย
- ตุ่งกระด้าง
- ตุ่งสิบสองราศี
- ตุ่งคำคิง
- ตุ่งพระบศ
- ตุ่งตะขาบ
- ตุ่งจระเข้
- ตุ่งแดง

3.2.2 ตุ่งรูปสามเหลี่ยม

- ช่อน้อย
- ช่อช้าง
- ชื่อนำทาน

3.2.3 ตุ่งรูปทรงอื่นๆ

- ตุ่งไล่หมู
- ตุ่งสามหาง
- ตุ่งดิน, ตุ่งทราย
- ตุ่งไม้, ตุ่งจีน
- ตุ่งข้าวเปลือก, ตุ่งข้าวสาร
- ตุ่งเหล็ก, ตุ่งทอง

4. คติความเชื่อเกี่ยวกับตุ่ง สรุปได้ดังนี้

- 4.1 เกิดจากความเชื่อในระบบศาสนา
- 4.2 เกิดจากคติความเชื่อในจารีตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4.3 เกิดจากคติความเชื่อในการสร้างตุ่ง

5. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ตุ่ง สรุปได้ดังนี้

- 5.1 ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่
- 5.2 ประเพณีการสืบชะตา
- 5.3 ประเพณีการทอดกฐิน
- 5.4 ประเพณีสงกรานต์
- 5.5 ประเพณีปอยหลวง
- 5.6 ประเพณีการตาย
- 5.7 ประเพณีลอยกระทง

5.8 ประเพณีทานสลากภัต

เหตุที่ต้องใช้ตุงในประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

1. เพื่อใช้เป็นเครื่องสักการะในการประกอบพิธีกรรม
2. เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์

6. กระบวนการสร้างตุง สรุปได้ดังนี้

- 6.1 เตรียมวัสดุอุปกรณ์
- 6.2 ตัดตุงตามประเภทและรูปแบบ
- 6.3 ตัดลวดลายประดับตุง
- 6.4 ตกแต่งตุง

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยพบว่าภูมิปัญญาในการสร้างตุงนั้นมีรากฐานและเหตุผลเกิดจากคติความเชื่อ ความศรัทธาในระบบศาสนาเชื่อมโยงกับบริบทของความเชื่อในจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งจะต้องมีการใช้ตุงเป็นเครื่องมือสำคัญร่วมในการประกอบพิธีทุกครั้ง จึงได้มีการปฏิบัติ ถ่ายทอดและปลูกฝังสืบต่อกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ในการสร้างตุงของภูมิปัญญาท้องถิ่นสรุปแยกเป็นหัวข้อที่สำคัญต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุง

วัสดุอุปกรณ์ในการทำตุง มี 2 อย่าง คือ เครื่องมือและตัววัสดุที่ใช้ทำตุง เครื่องมือโดยทั่วไปที่ใช้สำหรับตัดตุง คือ กรรไกร ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมาก สำหรับมีด นำมาไว้เพื่อกัดหรือตัดกระดาษ ส่วนสิ่ว ปัจจุบันไม่นิยมใช้ เพราะช่วงไม่ค่อยนิยมแกะสลักตุง วัสดุที่นำมาทำตุงขึ้นอยู่กับประเภทของตุง ตุงบางประเภทอาจจะทำด้วยกระดาษ กระดาษที่ช่างทำตุงนิยมใช้คือกระดาษสาและกระดาษว่าว ตุงบางประเภททำด้วยผ้า เช่นผ้าดิบ ผ้าใยสังเคราะห์สีต่าง ๆ ช่างทำตุงจะเรียกผ้าชนิดนี้ว่า “ผ้าโทเร” สำหรับตุงทองจะใช้ผ้าไหม การทำตุงโดยทั่วไป สิ่งที่เป็นมาก คือ กาวลาเท็กซ์ เพราะต้องใช้สำหรับติดลวดลายเพื่อการประดับตกแต่งในส่วนต่างๆ ของตุงแต่ตุงทอวัสดุที่สำคัญในการสร้างลวดลายคือไหมพรมและไหมเงิน-ไหมทอง วัสดุและอุปกรณ์ในการทำตุงของช่างแต่ละคนจะไม่แตกต่างกัน

2. โครงสร้างของตุง

ลักษณะโครงสร้างของตุงโดยทั่วไป ด้านบนสุดเรียกว่าเป็นส่วนหัวตุง ตุงบางประเภท ส่วนหัวตุงจะทำด้วยไม้ไผ่เป็นรูปทรงเจดีย์ ทรงกาแล หรือใช้กระดาษแข็งตัดเป็นลวดลายบางท้องถิ่นช่างจะใช้ไม้บางกว้างประมาณ 2 นิ้วร้อยด้วยด้ายทำเป็นรูปทรงเจดีย์ รูปปราสาททำเป็นหัวตุง ส่วนที่หัวตุงผูกอยู่กับเสาไม้ไผ่เรียกว่า “ไม้ค้ำตุง” ถัดมาจะเป็นส่วนลำตัว ในส่วนลำตัวนี้ ตุงส่วนใหญ่จะมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวตั้งแต่ 2 เมตรขึ้นไป ลำตัวของตุงจะแบ่งเป็นห้องๆ เริ่มตั้งแต่ 5 ห้องถ้ามีความยาว 16 ห้องจะเรียกกันว่า “ตุงพันวา” ส่วนหางจะเป็นส่วนที่อยู่ด้านล่างสุด หางตุงบางประเภทหางจะตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมพร้อมประดับลวดลาย บางประเภทหางจะเรียวยาวแหลม ตุงที่มีรูปร่างสามเหลี่ยมที่เรียกว่า ซ่อ จะมีแต่ส่วนตัวและหาง ด้านที่อยู่ติดกับไม้ เรียกว่าด้านข้างไม่นิยมเรียกว่า หัวตุง

3. รูปแบบลวดลาย

ลักษณะของลวดลายต่างๆ ที่ช่างได้นำมาตกแต่งและประดับลวดลายตามส่วนต่างๆ ของตุง พบว่าลายประจำยามจะมีลักษณะของโครงสร้างคล้ายกัน แต่ลักษณะของรายละเอียดภายในจะแตกต่างกัน เนื่อง

จากช่างแต่ละคนจะมีจินตนาการของตนดัดแปลงเข้ากับลวดลายเดิม และได้ตั้งชื่อเรียกใหม่ตามลวดลายที่ตนได้ดัดแปลง ลวดลายที่ช่างดัดแปลงนี้จะนำมาจากลวดลายของพรรณพฤกษาและใบพืช ลายกระจิงตาอ้อย กับลายกระจิงบาน เป็นลายชนิดเดียวกัน แต่ลายกระจิงบานจะตัวโตกว่า สำหรับลวดลายประดับสูงของช่างแต่ละคนจะมีขนาดแตกต่างกัน เพราะขนาดของสูงจะเป็นตัวกำหนดขนาดของลวดลาย ลวดลายที่นำมาตกแต่งสูงของช่างทำสูงจะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง วัสดุสำคัญที่ช่างทำสูงนำมาตัดลวดลายคือกระดาษเงิน-กระดาษทองสีต่างๆ แต่ก็มีสูงบางประเภทที่ไม่ติดลวดลายด้วยกระดาษเงิน-กระดาษทองช่างทำสูงจะตัดลวดลายลงบนส่วนของลำตัวแทน ในส่วนของสูงทอลวดลายของช่างแต่ละคนจะเหมือนกัน รูปแบบของสูงที่มีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ความกว้างและความยาว ขึ้นอยู่กับประเภทของสูงแต่ละชนิด ขนาดโดยทั่วไปอยู่ที่ช่างจะเป็นผู้กำหนด สูงที่มีรูปร่างสามเหลี่ยมได้แก่สูงประเภทข้อต่างๆ จะมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก ส่วนสูงรูปทรงอื่นๆจะมีรูปทรงและขนาดแตกต่างออกไป เช่น สูงไส้หมูมีรูปร่างคล้ายเจดีย์ สูงสามหางมีรูปร่างคล้ายคนแสดงให้เห็นว่าสูงแต่ละประเภทมีความแตกต่างทั้งรูปร่างลักษณะ ขนาด

4. คติความเชื่อเกี่ยวกับสูง

จากคติความเชื่อในการสร้างสูงถวายเป็นพุทธบูชา เชื่อกันว่ามาจากตำนานการสร้างสูงจากพระคัมภีร์ไบเบิลพื้นเมืองล้านนาที่กล่าวถึงผลการทานสูง สามารถช่วยให้ผู้ทานสูงได้รับอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่พ้นจากวิบากกรรมและทุกขเวทนา ไม่ตกนรก จึงได้มีการ สร้างสูงถวายเพื่อสร้างกุศลให้กับตนเองและอุทิศกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวล้านนามีคติความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับบริบทของสังคม ชีวิต และความเป็นอยู่จะเห็นได้จากพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีอุทิศส่วนกุศล ซึ่งพิธีเหล่านี้ก็จะมีการใช้สูงเข้าร่วมพิธีด้วยทุกครั้ง สำหรับคติความเชื่อเกี่ยวกับสูง เชื่อกันว่า สูงแต่ละประเภท เมื่อนำมาใช้ในงานที่เกี่ยวข้องและเหมาะสมก็จะช่วยคลี่คลายเป็นไปตามประสงค์ คติความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังและสืบทอดมาแต่โบราณจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

5. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้สูง

ประเพณีต่างๆที่มีทั้งประเพณีมงคล ประเพณีอวมงคล รวมถึงประเพณีเฉลิมฉลอง ในประเพณีเหล่านี้จะใช้สูงเป็นเครื่องสักการะในการประกอบพิธีกรรม สูงที่นำมาใช้แต่ละประเภทจะมีรูปร่าง ลักษณะที่แตกต่างกัน ต้องใช้ให้เหมาะสมกับงานสูงบางประเภทไม่สามารถนำมาใช้แทนกันได้ ประเภทของสูงจะมีสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายในตัวเอง เช่น สูงสามหางจะหมายถึงงานศพ สูงเจดีย์ทรายหมายถึงงานเทศกาลสงกรานต์ สูงแดงหมายถึงการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายด้วยอุบัติเหตุหรือตายโหง สูงตะขาบ,สูงจระเข้หมายถึงมีประเพณีการทอดกฐิน เป็นต้น ดังนั้นการใช้สูงจึงเกี่ยวข้องกับประเพณีดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

6. กระบวนการสร้างสูง

กระบวนการสร้างสูงทุกประเภทจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันตรงรูปแบบ และวัสดุที่นำมาใช้ ขั้นแรก ช่างจะเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้ครบถ้วน วัสดุหลักที่ทำสูง คือ กระดาษสา กระดาษว่าว ผ้าดิบ ผ้าใบสังเคราะห์ กระดาษเงิน-กระดาษทอง ไม้ไผ่ กาวลาเท็กซ์ เครื่องมือมี กรรไกร มีด ขั้นตอนต่อมา ช่างจะลงมือตัดสูงตามประเภทและรูปแบบที่ต้องการ ซึ่งสูงแต่ละประเภทจะมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกัน แต่สูงส่วนใหญ่ จะมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ช่างจะตัดผ้าหรือกระดาษเป็นรูปสี่เหลี่ยมสำหรับตัวสูงแล้วค่อยๆตัดส่วนหัว และส่วนหางมาต่อกันภายหลัง มีสูงบางประเภท เช่น สูงสามหาง จะเริ่มตัดตั้งแต่ส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนหางตามลำดับ เมื่อตัดโครงสร้างหลักเสร็จแล้ว ช่างทำสูงจะนำกระดาษเงิน-กระดาษทองมากำหนดขนาดของลวดลายให้เหมาะสมกับสูงแล้วนำไปพับตัดเป็นลวดลายตามที่ต้องการ เพื่อนำไปปกตกแต่งในส่วนต่างๆของสูง ในขั้นตอนการตกแต่งนี้ กลวิธีของช่างจะตกแต่งขอบหรือริมนอกของสูงก่อนทุกครั้ง ถ้าเป็นสูงที่แบ่ง

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดถาการ และธนรัตน์ ศิริสวัสดิ์. (2528) . "ความเชื่อ " ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาศึกษาศาสตร์ (หน่วยที่ 8 – 15)* . หน้า 683 . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช .
- กิตติกร ดาวพิเศษ,จุฬาเกษม ชินะผาและ อาทิตยา จารุจินดา . (2539) . *สูงทางภาคเหนือของไทย* . หน้า 9 .
- กฤษณา วงษาสันต์ . (2542) . *วิถีไทย* . หน้า 253 . กรุงเทพฯ : ธีรต์เวฟเอดดูเคชั่น
- ชนิษฐา จิตชนะกุล . (2545) . *คติชนวิทยา* . หน้า 33 . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2522). *โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยทางโทรทัศน์และวิทยุกระทรวงศึกษาธิการ อยู่อย่างไทย บทโทรทัศน์*. หน้า 5 – 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2534). *องค์ประกอบศิลปะ*. หน้า 278. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- สูงทอไทยลื้อ: ศิลปะแห่งศรัทธาที่ทรงคุณค่า . (2538, 18 กุมภาพันธ์) . *ไทยนิวส์* . หน้า 8 – 9 .
- ดุสิต ชวชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .
- ดวงฤทธิ์ แฉล้มตลอดทุกซ์ . (2544, พฤษภาคม-มิถุนายน) . "สูง: หัตถศิลป์แห่งศรัทธาและความเชื่อ". *ศิลปากร* . 44 (3) : 83
- ดำคำ ภีระบรรณ.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .
- ทรงศักดิ์ ปรารังวัฒนากุล . 2540 . "ประเพณีทานสูงในล้านนา" ใน *สืบสานล้านนา* . หน้า 9, 39 . เชียงใหม่: มิ่งเมืองเนาวรัตน์การพิมพ์
- _____ . (2542, 25 มีนาคม) . "เล่าขานตำนานสูง" *ไทยนิวส์* . หน้า 15
- ธนวัจน์ โกมลรัตน์ . (2538, 29 มกราคม) . "วัฒนธรรมล้านนาไทย" *ข่าวสยาม* . หน้า 5
- นฤมล เรืองรังษี . (2538) . "สูงกับวรรณกรรมพื้นบ้าน" ใน *เมืองเชียงสูง* . หน้า 73
- บุญมา แฉ่งฉายา. (2533). *ศิลปะลายไทย*. หน้า 51 – 62 . เพชรบุรี: ภาควิชาศิลปศึกษา คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาลัยทวารวดีเพชรบุรี วิทยาลัยครูเพชรบุรี
- เบญจพล สิทธิประณีตเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .
- บัวคลี ฟูวัน.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .
- บัวไหล คณะปัญญา.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชวชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .
- พิศาล ทิพารัตน์ . (2529) . "สูง ชง คำข่อน ตะขุ่น" ใน *สัมมนาตำนานาคคีสูงและปราสาท* . หน้า 1 .
- พิสิฐ นาครำไพ . (2537, เมษายน-มิถุนายน) . "ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: การพัฒนาส่วนย่อยเพื่อแก้ปัญหาส่วนใหญ่" ใน *สารพัฒนาหลักสูตร* . 13 (117) : 27 .
- พูนพิศมัย ดิศกุล ,ม.จ. (2504) . *พิธีของทุกคน* . หน้า 1 . พระนคร : เขษมบรรณกิจ .

แพงดา เกิดทอง.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .

พลเทพ บุญหมื่น.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพักจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 20 ธันวาคม 2546 .

ภิญโญ จิตต์ธรรม . (2522) . ความเชื่อ . หน้า 2 . สงขลา : มงคลการพิมพ์ .

มานิต หล่อพินิจ. (2543). สายไทย. หน้า 8. กรุงเทพฯ : อักษราพัฒนา

มณี พยอมยงค์ . (2529) . วัฒนธรรมล้านนาไทย . หน้า 84 – 86 . กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช .

_____ . (2529) . ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย . เชียงใหม่: ส. ทรัพย์การพิมพ์ .

_____ และ ศิริรัตน์ อาสน . (2538) . เครื่องสักการะในล้านนาไทย . หน้า 45,144 . เชียงใหม่: ส. ทรัพย์การพิมพ์ .

มโน พิสุทธิรัตนานัน . (2539) . เอกสารประกอบคำสอนวิชาศิลปพื้นบ้าน ภาควิชาทัศนศิลป์ศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ . มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ .

ยอดเรือน วงศ์ทรายคำ.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .

ยุพียง ศักดา.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .

รูน กัลยาณกุล.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .

เรือนมูล ป็อกยะดา.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพัก จังหวัดเชียงราย เมื่อ 30 พฤษภาคม 2546 .

วรรณ นาวิกมูล . (2545) . “วัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ใน ไทยศึกษา . พิมพ์ครั้งที่ 3 . หน้า 177 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วณีย์ เอี่ยมสีทอง . (2542) . รายงานการวิจัยเรื่อง: ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ . เชียงใหม่ . ถ่ายเอกสาร .

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง . (2538) . “ทุ่ง” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ฉบับต้นแบบ . หน้า 97 – 107 . กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ .

_____ . (2542) . “ซอ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ . เล่มที่ 4 . หน้า 1795 – 1798 . กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ .

_____ . (2542) . “ทุ่ง” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ . เล่มที่ 6 . หน้า 2820 – 2837 . กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ .

ศิวศิษฐ์ บุญไธยรส . (2535 : มกราคม) . “ตุง” ใน บันนา . 1(3) : 38 .

เศรษฐมนตรี กาญจนกุล . (2543) . สวดลายในงานสถาปัตยกรรมไทย . หน้า 40 . พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ

สงวน โชติสุวรรณ์ . (2511) . “ตุง” . ประเพณีไทยภาคเหนือ . หน้า 178 – 186 . เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์

เสถียร ณ วงศ์รักษ์.เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพักจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 29 พฤษภาคม 2546 .

สิริกร ไชยมา . (2544) . ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา . พิมพ์ครั้งที่ 2 . หน้า 1 – 2 . แพร่ : แพร่ไทยอุตสาหกรรม
พิมพ์ . ✓

สิงห์แก้ว มโนเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพักจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ 29
พฤษภาคม 2546 .

สุรพล คำธิกุล . (2542) . ล้านนา . กรุงเทพฯ : คอมแพคท์พริ้นท์ .

สุทัศน์ ศิลปปัญญา . (2538, 19 มีนาคม) . "ดุงล้านนา" . ใน สตรีสาร . 48(1) : 29, 113 .

สมสาท แสงนันทระกุล . (2544) . "ความรู้เรื่องธงชาติทั่วโลก" . หน้า 1 . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

แสง มนวิฑูร . (2503) . สมบัติศิลปจากบริเวณเขื่อนภูมิพล . กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ . (2535, กุมภาพันธ์-มีนาคม) . "การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสอนในโรงเรียน" . ใน สารพัฒนาหลักสูตร . 11 (109) : 24-25 . ✓

สัมฤทธิ์ ทองเถื่อน . (2537) . การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของการถ่ายทอดงานปูนปั้นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี . วิทยานิพนธ์ ค.ม. (สารัตถศึกษา) . กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . ถ่ายเอกสาร .

อมรรัตน์ ปานกล้า . (2539, กรกฎาคม) . "จากความคิดทางวัฒนธรรมถึงภูมิปัญญาชาวบ้านทางออกของสังคมไทย" . สยามอารย . 3(41) : 33 .

อัจฉราพร ไชยะสุต . (2524) . การออกแบบลายผ้าและเทคนิคการพิมพ์ . หน้า 32 . กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์

อุทัย สันธูสาร . (2521 ?) . สารานุกรมไทย . เล่ม 4 . กรุงเทพฯ : ม.ป.พ

อุปถัมภ์บุญสาร, พระครู . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ชูชาติ งานดี เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่วัดศาลาลาวส เมื่อ 19 กรกฎาคม 2546 .

อนูมานราชชน , พระยา . (2500) . ลัทธิของเพื่อน . หน้า 11 . กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา .

เอกวิทย์ ณ ถลาง . (2544) . ภูมิปัญญาล้านนา . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นท์ติ้ง . ✓

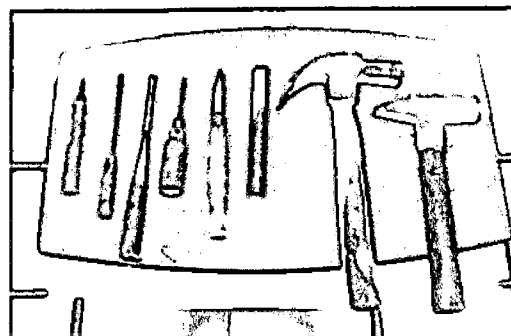
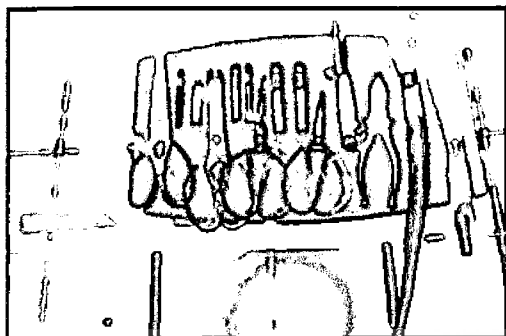
_____ . (2544) . ภาพรวมภูมิปัญญาไทย . หน้า 37 – 38 . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นท์ติ้ง .

E.M.C BARACLOUGH C. B. E. R. N. , (n.d.) . *Flags of the World* . p.1 – 6 .

ภาคผนวก

เครื่องมือที่ใช้ในการทำตุ้งผ้า - ตุ้งกระดาษ

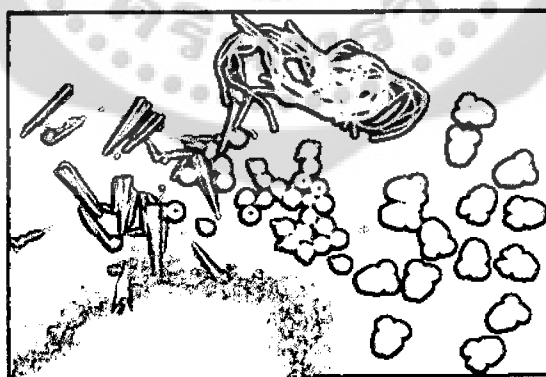
วัสดุในการทอตุ้ง

ไหมพรม

ไม้เงิน-ไม้ทอง

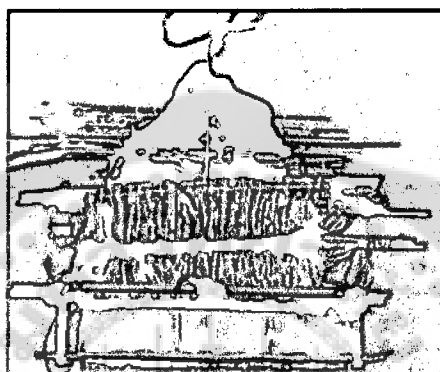
อูบะ, พู่, ลูกปัด, ด้าย

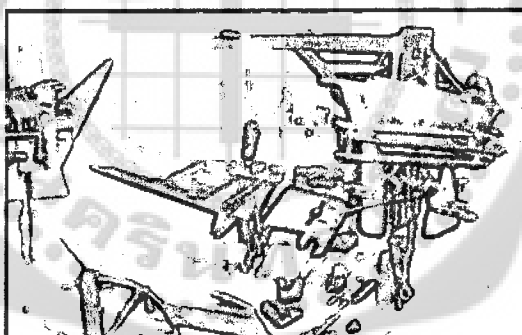
กระสวย

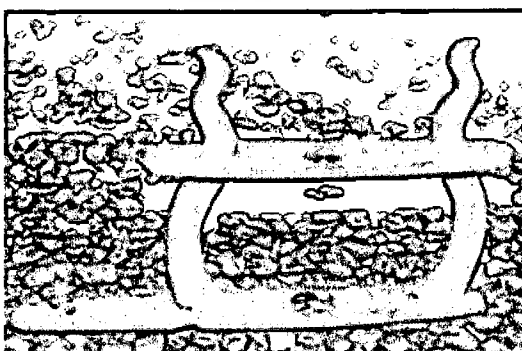
ด้าย

เครื่องทุก

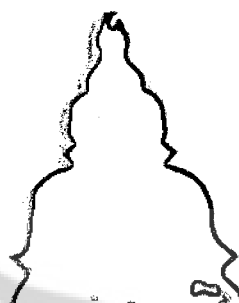
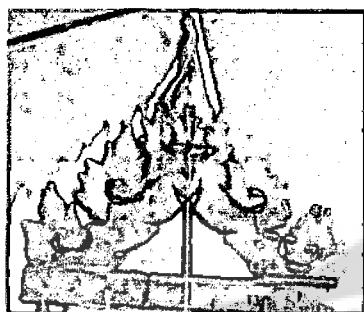

ก๊อตง

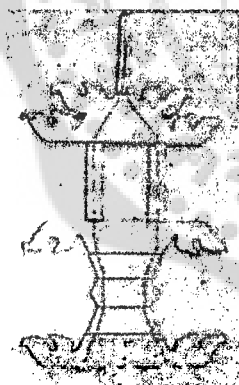
"ไม้ต้างตุง" สำหรับแขวนตุงกับเสาไม้

หัวตุง

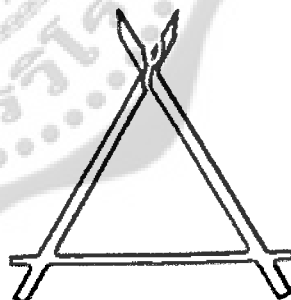

ทำด้วยกระดานแข็งสลักกลวตลาย

ทำด้วยกระดานแข็งเป็นรูปทรงเจดีย์

ทำด้วยไม้เป็นรูปปราสาท

ทำด้วยไม้เป็นรูปกานล์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายชูชาติ งานดี
วันเดือนปีเกิด	24 กรกฎาคม 2498
สถานที่เกิด	อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	142 ริมคลองแสนแสบ แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดมหาบุศย์(พิทักษ์ถาวรคุณ) แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2515	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพะเยาพิทยาคม อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย
พ.ศ. 2517	ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นต้น(ป.กศ.ต้น) จากวิทยาลัยครูเชียงใหม่
พ.ศ. 2520	ประกาศนียบัตรครูพิเศษมัธยม(พ.ม.) จากกระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. 2528	กศ.บ.(ประถมศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
พ.ศ. 2547	กศ.ม.(ศิลปศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร